

Ignazio Silone

EGY JÁMBOR KERESZTÉNY
KALANDJA

Dráma

SZEMÉLYEK

FRA PIETRO ANGELERIO

(V. Celesztin pápa, majd Pier Celestino)

FRA BARTOLOMEO DA TRASACCO

FRA ANGELO DA CARAMANICO

morrone-hegyi remeték

FRA TOMASA DA SULMONA

FRA TOMASO DA SULMONA

FRA BERARDO DA PENNE

ferences barátok

FRA TOMMASO DA ATRI

FRA CLEMENTINO DA ATRI

BENEDETTO CAETANI bíboros (VIII. Bonifác pápa)

V. CELESZTIN TITKÁRA

II. KÁROLY NÁPOLYI KIRÁLY HADSEGÉDE

PÜSPÖKI KÜLDÖTT

KIRÁLYI KÜLDÖTT

FIATAL SZERZETES

ELSŐ KISPAP (utóbb: Gioacchino)

MÁSODIK KISPAP (utóbb: Luca)

MATTEO, pratolai takács

CONCETTA, a leánya

CERBICCA, az alkalmi kisbíró

A SULMONAI SZOLGABÍRÓ

MATTEO ORSINI bíboros

PRELÁTUS

POROSZLÓ

ISMERETLEN (rendőrségi besúgó)

BÍBOROSOK, NÉPCSOPORT

A dráma előjátékát a Nagyvilág helyszűke miatt nem közölte, ezért kötetünkben is hiányzik. Ebben a népi jellegű bevezetőben maga Celesztin nem is szerepel, hanem későbbi híveit és sorstársait ismerjük meg: Matteót, a tákácsot, leányát, Concettát, Fra Ludovicót és szerzetestársait; a szerző itt az általános helyzetről tájékoztat, arról, hogy a ferences népi mozgalmak hatására milyen átalakulás kezdődött az olasz falvakban.

A "SZENT ONOFRIUSZ" REMETELAKNÁL,
1294. JÚLIUS

Egy cselekvésképtelen pápaválasztó gyűlés „csodás” megoldása

A Szent Onofriusról elnevezett remetelak, a Morrone-hegy derekán, egy sziklafalból vájt térségen. Az ide vezető meredek ösvény a szín bal oldalánál végződik; az ajtónak használt deszkával elzárt cella, fra Pietro lakhelye, a jobb oldalra esik. Egy megszállott külsejű Fiatal Szerzetes, a morrone-hegyi remeték rendjéből, az ösvényfeljáratnál Őrködik, és hadonászva igyekszik a remetelak felé közeledő látogatók értésére adni, hogy forduljanak inkább vissza. A szikla falhoz hengerített köveken két másik barát ül: fra Ludovico ferences testvér és fra Angelo da Caramanico, fra Pietro egyik legrégebb követője, morrone-hegyi remete. Egy harmadik szerzetes, fra Bartolomeo da Trasacco, ugyancsak remete, a cella ajtajánál ül, hívásra várva. A deszkaajtón fölül nyílás van, ez ereszti be a világosságot és a levegőt, és be is lehet nézni rajta. Kora reggel.

FIATAL SZERZETES *(felugrik, és hangosan fenyegetőzve integet valakinek, aki nem törődve hadonászásával, tovább közeledik)* Nem lehet, ne gyere tovább, te csirkefogó, nem hallod, te gazember?

FRA BARTOLOMEO *(ijedten csitítja a Fiatal Szerzetest)* Ne olyan hangosan, kérlek, ne kiabálj. *(A cellára mutat, hogy a hangos szó zavarja az imáiba merült remetét.)*

FIATAL SZERZETES *(halkabban)* Dobáljam őket inkább kővel?

FRA BARTOLOMEO De ne parittyából, és ne célozz rájuk.

Fra Ludovico csöndesen ül, szemét a földre szegezi, magába mélyed; néha egy-egy gesztusán látni, hogy önmagával vitatkozik

FRA ANGELO *(aggódva)* Mi lelt, fra Ludovico?

FRA LUDOVICO Bocsáss meg, fra Angelo, de még kétségek gyötörnek. Őszintén szólva, nem tudom elhinni.

FRA ANGELO *(csodálkozva)* Nem tudod elhinni, hogy a fra Pietrónkat megválasztották pápának.

FRA LUDOVICO Azt elhiszem. Kétségtelen, hogy megválasztották. Magam láttam Sulmonában a Perugiából jött főpapokat, akik a hírt hozták, sőt véletlenül még a nápolyi király és az udvar érkezésének is tanúja lehettem. Ami nem megy a fejembe, az a megválasztás históriája. Mert vegyük csak fontolóra. Hogyan lehetséges az, hogy huszonhét hónapig tartó fecsegések meg méltatlan civódások után egy szép napon egyszerűen kivétel nélkül minden bíboros csodálatos módon egyetértőleg szavazott?

FRA ANGELO Nem hiszel a csodákban?

FRA LUDOVICO De hiszek, ha ártatlan pásztorlánykákkal történik, s akkor is csak kellő elővigyázatossággal. A pápa választó gyűlés azonban bíborosokból áll, akik aztán igazán nem tudatlanok, de nem is ártatlanok, és még kevésbé érdektelenek; a nagyurak világát képviselik; nem

erényeik, hanem családi összeköttetések révén nevezték ki Őket a Szent Kollégiumba. És most ezek, az Orsini, a Colonna, a Caetani család képviselői, huszonhét hónapos kitartó, konok küzdelmeik után, amit azért vívtak, hogy maguknak kaparintsák meg a pápai hatalmat, ezek a cinikus, önfejű, a kereszténység igazi gondjait süket fülekkel hallgató vénségek váratlanul...

FRA ANGELO (*szavába vág*) Fra Ludovico, a bíborosok is, vagy ha úgy tesszük: még a bíborosok is Isten teremtményei, akik tőle függenek.

FRA LUDOVICO Csakhogy Krisztus a legcsekélyebb érdeklődést sem tanúsította irántuk. Te éppen olyan jól tudtad, fra Angelo, mint én, hogy a mi Urunk az ilyenekre még csak rá sem nézett, és a legszívesebben halászokkal és kézművesekkel volt együtt

FRA ANGELO (*mosolyogva*) Hogy mondhatsz ilyet, kedves fra Ludovico! Krisztus korában még nem voltak bíborosok

FRA LUDOVICO Csak másképpen hívták Őket, főpapoknak, meg mit tudom én, hogy, de mint intézmény léteztek. És a mi Urunk különben sem fáradozott azon, hogy a papi tanács tagjait térítgesse, vagy hogy csodákat tegyen velük. Ez világosan kiderül az evangéliumból.

FRA ANGELO A lélek ott fú, ahol akar. Te, aki Szent Ferenc rendjéhez tartozol, fra Ludovico, te ne hinnél a Szentlélek végtelen hatalmában és szabadságában?

FRA LUDOVICO (*pillanatnyi habozás után*) Szerinted tehát Perugiában egy új Pünkösöd történt? A Szentlélek ellenállhatatlan ereje hatott volna a zavarodott bíborosokra? Ezt akarod mondani?

FRA ANGELO (*nagy zavarban*) Mit is felelhetnék erre? Szörnyű kérdés ez, fra Ludovico, nyugtalanítja szegény elmémet. (*Kis szünet.*) Kétségtelen, hogy a perugiai konkláve, ahol a mi fra Pietrónkat megválasztották, nem a szokott módon folyt le. Gondolj csak arra, hogy a választás után a bíborosok sírtak.

FRA LUDOVICO (*megrendülten, bár hitetlenkedve*) Sírtak? A bíborosok?

FRA ANGELO Ezt mindenki állítja, aki Perugiából jött.

Ahogy múlik a reggel, a fény egyre szélesebben árad el a színen, a remetek körül vidám madárscicsérgés.

FRA ANGELO (*fra Bartolomeóhoz, a cellára mutatva*) Pihen?

FRA BARTOLOMEO Nem. Imádkozik.

FRA ANGELO Evett valamit?

FRA BARTOLOMEO (*hogy ne kelljen hangosabban beszélnie, közelebb megy*) Harmadik napja nem nyúlt egy falathoz sem; időnként egy kis vizet iszik.

FRA ANGELO (*jóindulatúan, a ferences barátira célozva*) A mi Ludovicónknak csak nem megy a dolog a fejébe.

FRA LUDOVICO Bocsássatok meg, kedves testvéreim, igazán szívesen osztoznék az örömetekben. De a kétségek, melyeket nem tudok elhessegetni a szívemből, látomások alakjában térnek vissza. A minap például, amikor hajnali imámat mondtam, a Maiella-hegy mögött fölkelő nap sugaraiban mintha Keresztelő János levágott fejét láttam volna. (*Eltkarja arcát, mintha így akarná elűzni a baljós látomást.*)

FRA BARTOLOMEO (*vidáman felkiált*) De hiszen ez jót jelent, fra Ludovico! Lehet-e reménykeltőbb jelenség, mint Keresztelő Szent János napfényben fürdő, diadalmas feje, s épp akkor, midőn a nap a mi hegyeink fölé emelkedett?

Ludocivo elmosolyodik

FRA ANGELO Elérkezett az idő, amit atyáink megjósoltak, fra Ludovico. A galamb legyőzi a sast. Tárd ki te is szívedet a remény előtt.

FRA BARTOLOMEO (*naiv buzgalommal*) Ha Isten úgy akarja, semmi sem állhat ellen akaratának. Fölemeli az alázatosakat, és porba sújtja a hatalmasokat. Nézzétek, mintha a természet is megváltozott volna. Még sohasem volt ilyen szép és fényben fürdő ez a völgy. Láttatok-e már valaha is ilyen áttetsző levegőt?

A távolból ünnepi harangzúgás és mozsarak puffogása hallatszik. A város várja az újonnan választott pápát, hogy ünnepi menetben Aquilába kísérhessék, a Santa Maria di Collemaggio templomba, a koronázásra. Néha-néha a Tedeum egy-egy foszlányát is ideveri a szél, aztán asszonyok és gyermekek, hegylakók hálaénekét, akik felkapaszkodtak a lankákra.

FIATAL SZERZETES (*fra Bartolomeóhoz, kezében nagy darab kő*) Valami főpapféle közeledik. Hozzávágjam?

FRA BARTOLOMEO Ijeszd meg, de ne találd el.

FIATAL SZERZETES (*a völgy irányában hadonászik, köveket hajigál lefelé*)
Vissza, hé, vissza, vissza!

FRA BARTOLOMEO (*ő is odament az ösvényhez, és figyeli az érkezőt*) A püspökség küldötte. Nem tilthatjuk meg neki, hogy idejőjjön.

Kisvártatva színre lép egy kiizzadt fiatal pap, annyira zihál, hogy szólni se tud.

FRA ANGELO Béke veled. Ül le, fújd ki magad.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Miért késlekedtek? Hol van Őszentsége?

FRA BARTOLOMEO (*a remetelakra mutat*) Imádkozik.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Jelentsetek be neki.

FRA BARTOLOMEO Amíg imádkozik? Lehetetlen.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT (*megszéppenve*) Csak nem támadtak újabb kétségei?

FRA BARTOLOMEO Attól ne félj. Már elszánta magát.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Istennek legyen hála. Éppen a püspöki hivatalban voltam a Perugiából érkezett püspök urakkal, amikor egy barát a rendtekből azt a hírt hozta, hogy fra Pietro elmenekült, amikor meghallotta, hogy őt választották pápának. Kitört a pánik. Senki sem tudta, mi legyen a teendő, ha a szent életű férfiú nem fogadja el a pápai trónt. Az egyház története nem tud hasonló esetről.

FRA LUDOVICO Hát igen, minden nagy szervezet hagyományokra épül. Bár az igaz, hogy ami Szent Ferenc reguláit illeti, azoknak sem voltak előzményei...

FRA ANGELO (*sietve közbeszól, nehogy a beszélgetés kiéleződjék*) Nem volt könnyű fra Pietrónak elfogadni a megbízást.

FRA BARTOLOMEO És nem lesz könnyű dolga mint pápának.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Az egész egyházmegye tombol a lelkesedéstől.

FRA BARTOLOMEO Az öregek mesélik, hogy hatvan évvel ezelőtt örültek így, amikor Szent Ferenc járt erre.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Sulmonában még a gibellinek is örvendeznek, s ők csak igazán. Hiszen tudjátok, hogy a fél város még ma is száműzetésben van, mert a németek pártját fogta.

FRA BARTOLOMEO Bizonyára hallották, hogy fra Pietro bűnbocsánatot hirdetett a száműzötteknek.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT *(türelmetlenül)* Már megbocsássatok, de sokat kell még várnom?

FRA BARTOLOMEO Azt nem tudhatjuk.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Nem szeretnék tolakodni, de engem azért küldöttek ide, hogy megsürgesselek benneteket. A díszkíséret a székesegyházban várja Öszentségét. Az időpontot közös megegyezéssel tűztük ki, és már rég elmúlt.

FRA LUDOVICO Nem az utcán kell várakozniok. Ott benn a székesegyházban imádkozhatnak is, ha akarnak. Az pedig igazán nem kárba veszett idő.

PÜSPÖKI KÜLDÖTT Már hogyan volna kárba veszett. Csakhogy bizonyára ti is tudjátok, hogy a küldöttséget a lyoni érsek vezeti, és Orvieto meg Patti püspöke is vele jött, sőt, épp az imént még Pietro Colonna bíboros úr is megérkezett.

FRA LUDOVICO Pietro Colonna? Aki úgy szabadult meg a feleségétől, hogy kolostorba dugta? De szívesen végignézném ezt a szertartást. Pietro Colonna vajon hol fog ülni?

FIATAL SZERZETES *(fra Bartolomeóhoz, nagy kővel a kezében)* Egy nemesember közeledik, nagy toll van a kasa mellé tűzve, oldalán kard. Kupán vágjam?

PÜSPÖKI KÜLDÖTT *(ő is szemügyre vette az érkezőt)* Isten őrizz, fiam, ez a király küldötte.

Kisvártatva felbukkan a nemesember, ő is zihálva a meredek kapaszkodótól, de azért még elég jó erőben ahhoz, hogy kimutassa a foga fehérét.

KIRÁLYI KÜLDÖTT Mire vártok? Nem látjátok, hogy késő van? Ófelsége II. Károly és fia, őfelsége Martell Károly már várnak. Vár az egyházi küldöttség is. Hol az új pápa?

FRA BARTOLOMEO *(a remetelakra mutat)* Imádkozik. Kérem, ne tessék kiabálni.

KIRÁLYI KÜLDÖTT Hívja ki.

FRA BARTOLOMEO Az lehetetlen.

KIRÁLYI KÜLDÖTT De mi már készen vagyunk, nem érti? Mindent elrendeztünk. Már a staféta is elindult Aquilába a király üzenetével, hogy vágjanak le száz marhát.

FRA BARTOLOMEO Kegyelmed nem tudja, hogy fra Pietro nem eszik húst? Még egy árva bárány is sok lenne neki.

KIRÁLYI KÜLDÖTT Ha ő nem eszik, majd megeszi a kísérete.

FRA BARTOLOMEO Mi sem eszünk húst.

KIRÁLYI KÜLDÖTT De mi eszünk. *(Türelmetlenül:)* Elárulnák, mennyi ideig szokott imádkozni?

FRA ANGELO Az kiszámíthatatlan.

KIRÁLYI KÜLDÖTT Mondtam már, hogy Őfelsége, a király...

FRA ANGELO Minden hódolatunk Őfelségéé.

FRA LUDOVICO Hanem azért az Atyaúristenre is tekintettel kéne lenni, nem gondolja? És ha egyszer fra Pietro éppen az Atyaúristennel beszélget...

KIRÁLYI KÜLDÖTT (*kíváncsian*) Gondolja, hogy az Atyaúristen most éppen ott van bent, abban a barlangban?

FRA LUDOVICO Ez meglepné kegyelmedet? Azt hiszi, hogy Ő sohasem száll le az égből, a felhők közül?

KIRÁLYI KÜLDÖTT Nem tudom, én, kérem, nem vagyok jártas vallási kérdésekben, az ember, ugyebár, nem tudhat mindent. De ha már a tárgynál vagyunk, megkérnélek benneteket mint az új pápa bizalmasait, hogy áruljatok el nekem valamit. Sokan fecsegik az udvarnál, hogy Ő... de senki sem tud bizonyosat... szóval, hogy Ő... valóban *hisz*?

A hatalom kísértése

A szerzetesek és a Püspöki Küldött elnémulnak a döbbenettől, zavart pillanásokat váltanak egymással, mikor a cella ajtaja kinyílik, és kilép rajta fra Pietro. Rendje köntösét viseli, a szokottnál is soványabb, egyszerű, szinte félnék.

FRA PIETRO Béke veletek, testvéreim.

PAPOK És a te lelkeddel.

KIRÁLYI KÜLDÖTT (*határozottan előrelép, és mélyen meghajol*) Őfelsége Károly király megbízott, hogy mindenben álljak szolgálatjára Szentségednek. Alázatosan kérem Szentségedet, méltassa figyelmére szolgálataimat. E hegyi ösvény lábánál egy pompás, szelíd, fehér ló várja Szentségedet, hogy Aquilába vigye: vörös a szerszáma, vörös a nyerge, és egy tökéletesen képzett lovász vezeti.

FRA PIETRO Köszönöm. Szeretném azonban mindjárt most megmondani, hogy én, ha már egyszer a távolság nem engedi, hogy gyalogoljak, legszívesebben számárháton utazom. (*A Királyi Küldött szeretne közbeszólni, de fra Pietro nem hagyja.*) Tisztelem a lovakat is, de jó okom van rá, hogy a szamarat elébük helyezzem. Nem akarok ebből szabályt alkotni, másokat sem szeretnék erre bírni. Mégis, ami engem illet, ha én egyszer számár helyett lóra ülnék, csuhám helyett díszbe öltöznék, terítetlen deszka helyett gazdagon terített asztalhoz ülnék, előbb-utóbb magam is úgy kezdenék gondolkozni, mint aki lovon jár, palotában él, és dúskál a javakban. Márpedig én nem hiszem, hogy egy egyházi méltóság csak akkor ébreszt tiszteletet, ha gazdagon él. Új helyzetemben nem óhajtok tehát másképpen élni, mint azok, akikhez tartozom.

A Királyi Küldött alázatos, mély meghajlással palástolja elképedését. Fra Pietro pedig a szerzetesek csoportjához lép, most ismeri fel a ferences barátot, akit eddig nem vett észre; felé siet, átkarolja és félrevonja.

FRA PIETRO Tudom, hogy neked is ugyanazok a kétségeid voltak az elmúlt napokban a rám váró döntéssel kapcsolatban, mint magamnak. Köszönöm. Nem volt könnyű a döntés, képzelheted. Órákat töltöttem el gondolatban Gioacchino da Fiore apáttal, Szent Benedekkel, Szent Ferencel, de még tőlük sem kaptam egyértelmű sugallatot. Vajon, ha elfogadom, nem esem-e a gőg bűnébe? Én csak egy jámbor keresztény vagyok, hogyan vetemedhetnék hát arra a vakmerőségre, hogy a mi Urunk helytartója legyek az emberek között? Viszont ezt a kétségemet felváltotta egy másik, éppen az ellenkezője. Ha ugyanis mindenáron el akarom kerülni a gőg bűnét, nem esem-e a Szentlélek segítő ereje tagadásának bűnébe? Hány évszázadnak kell elmúlnia, amíg hasonló eset ismét előfordulhat? Hiszen valóban egy jámbor keresztényt jelöltek arra a posztra, amelyet eddig csak a leggazdagabb fejedelmi családok fiai töltöttek be. Ha nem fogadom el a választást, milyen joggal panaszkodhatnánk, hogy a Szentszék nem a béke és a testvériesség képviselője, hanem az államok és fejedelmek közötti harc szítója, mely még a testvérgyilkos fegyvereket is hajlandó megáldani? Mi joggal kesereghetnénk, hogy Szent Ferenc nem is olyan régi tanítását kiforgatják, és leg-hívebb követőit egyházi bíróságok elé állítják? De alig határoztam el magam, hogy elfogadom a hívást, és alig kezdtem töprengeni teendőimben, máris inamba szállt a bátorság. Honnan vegyem a tudást, a bölcsességet, a tapasztalatot, mindazt, ami hiányzik belőlem? Kiben bízhatok a római kúriában?

FRA LUDOVICO (*meghatottan*) Atyám, tudod, hogy írva vagyok: senkit sem kísért az Isten erején fölül. És még valamit. Talán észre sem vetted, mert ezekben a napokban celládba zárkóztál, hogy a jámbor keresztények nagyon sokat várnak tőled. Nem gondolod, hogy ez is nagy erő? Saját fülemmel hallottam, amikor egy paraszt örömeiben sírva mondotta: „Végre olyan pápánk van, aki hisz Istenben.”

FRA PIETRO Éppen ez a nagy várakozás az, ami szédít és rettent. (*A Királyi és a Püspöki Küldött tapintatosan a torkát köszörüli.*) Bocsáss meg, fra Ludovico, de ezek az urak figyelmeztetnek, hogy már késő van. Egy szót még: értesítsd Pietro da Fossombronét és még néhány megbízható rendtársunkat, hogy veled együtt várjanak rám Aquilában, nagy szükségem van rátok. (*A többiekhez:*) Bocsássatok meg. Indulhatunk. (Elindul; az ösvénynél megtorpan.) A Celesztin nevet fogom felvenni. V. Celesztin.

V. Celesztin ideiglenes székhelye

Nagy, homályos szoba a nápolyi királyi kastélyban, közel a tengerparthoz. V. Celesztin ideiglenes székhelye ez a kastély. A helyiség hol afféle előszoba, hol pedig itt folynak a magánkihallgatások. Jobboldalt ajtó, ezen szokott belépni a király vagy küldötte; ennek közelében egy másik kis ajtó, „Clausura” felirattal, emögött van a pápa cellája. Ezen a falon látható címere is, egy ágaskodó oroszlán. A szín mélyén erkély, mely a Piazza delle Correggere néz. Balra nagy ajtó, más fogadótermekbe nyílik. Fra Bartolomeo da Trasacco és fra Angelo da Caramanico, akikhez mint személyi titkárokhoz a pápa ragaszkodott, a szoba szegényes bútorzatát rendezgetik: egy karosszéket, néhány széket, egy szőnyeget, egy asztalt, mely fölött feszület függ, egy gyertyatartót és néhány iratot.

FRA BARTOLOMEO Róma már megint panaszkodik. Miért van a pápa Nápolyban? Róma az apostoli székhely. Talán csak nem a nápolyi király udvari papja lett Celesztin pápa?

FRA ANGELO Tegnap este Benevento püspöke azt hozta fel Caetani bíborossal szemben, hogy: *Ubi papa, ibi Roma*. Mégis nyilvánvaló, hogy már nem maradhatunk itt sokáig.

FRA BARTOLOMEO Nem tudom, hogyan sikerül majd legyőznie a mi Celesztinünknek a római kúria meg a pápai állam kormányzása iránti ellenszenvét.

FRA ANGELO Megértem őt. Hiszen ez két elemi csapás.

FRA BARTOLOMEO Emlékszel, mikor a litániába ezt a könyörgő mondatot is belevettük: A római kúriától ments meg, Uram, minket. Bár, hogy őszinték legyünk, Nápolynak is megvannak a maga hátrányai.

FRA ANGELO Nápollyal az a baj, hogy nápolyiak lakják. Meg aztán a mi Celesztinünk nehezen tűri a meleget. Aggasztó az egészségi állapota. Észrevetted, milyen nehezen lélegzik?

FRA BARTOLOMEO Aki hatvan évig élt a hegyek között, annak nehéz megszoknia a tengerparti levegőt. Ez az öböl itt a sirokkó szülőanyja.

Megszólal egy csengő. Fra Angelo félrehúzza az erkélyajtó függönyeit; a szoba kivilágosodik

FRA ANGELO Ütött a kérvényezőket heti kihallgatásának órája. *(Az erkélyablakon át lenéz a térre.)* Egyre többen vannak.

FRA BARTOLOMEO Akad még köztük, aki tyúkot, sajtot, sonkát hozott a papi hivatalnok uraknak?

FRA ANGELO *(kihajol, figyelmesen körülnéz)* Nem veszem észre. Mióta Celesztin annyira kifakadt ellene, nem hinném, hogy a vikárius urak...

FRA BARTOLOMEO Majd elárulják a kérvényezőknak a lakáscímüket. Vagy pénzt kérnek. Nem olyan fajta ez, amely visszariad egy kis nehézségtől.

A pápa csalódik a morrone-hegyiek szerzetében

A bal oldali ajtóban megjelenik a pápa, két klerikus kíséri, égő gyertyával. A kápolnából jön, ahol misét mondott. Egyszerű fehér köntöst visel, nyakában kis fa feszület. Fra Bartolomeo és fra Angelo mélyen meghajol.

CELESZTIN *(a klerikusokhoz)* Elmehettek.

Mosolyogva int szerzetestársainak, és az asztalhoz lép.

CELESZTIN *(egy iratot böngész)* Jacopone da Todi írása. Itt járt? Szólhattatok volna.

FRA ANGELO Pietro da Fossombrone hagyta itt ezt a papirost.

CELESZTIN Angelo Clarenó az új neve, ne feledjétek. Barátját pedig, Pietro da Maceratát Liberatónak hívják. A szegény remeték rendjét jó kezekben tudom. *(Leül és olvas.)*

Mihez fogsz most, Morron Péter?

Eljött hát a próbatétel.

Válts valóra mindent sorra,

Mint celládban kigondoltad.

(Csöndesen olvas tovább; aztán halkán elismétli az első két sort:)

Mihez fogsz most, Morron Péter?

Eljött hát a próbatétel.

(A többi irathoz nyúl; türelmetlenül legyint, és a két baráthoz fordul:) Olvastátok, már megint miért folyamodnak a mi sulmonai és atri rendtagjaink? Láttátok, milyen telhetetlenül mohók az apátok és a rendfőnökök? *(Csüggedten lehajtja fejét, az asztalra támaszkodik, szomorúan folytatja:)* Kedvezményekkel halmaztam el a rendet. Templomokat, földeket, erdőket, réteket írtam a kolostoraikra, más rendektől és püspököktől vettem el, amit nekik adtam. Sokat; túlságosan sokat, ez az igazság. És most, olvastátok, mi mindent kérnek még. Mintha nem tudnám, mennyire lezüllött a kolostori életünk. Újgazdagok módjára élnek, még nem laktak jól. Az újgazdagok ritkán érzik magukat jóllakottnak. Azt hiszik, az én pápaságomban mindent szabad? Minek néznek ezek engem, a bandafőnöküknek?

FRA ANGELO és FRA BARTOLOMEO *(szeretnének közbeszólni)* Atyám...

CELESZTIN Miben különböznek a mi kolostoraink a ferencesek gazdagabbik ágától? Úgy látom, semmiben. Akkor hát miért bíráljuk őket? Miért gúnyolódunk a pápák nepotizmusán? Irigységből? *(Egy asztmaroham miatt elfúl a hangja, de lassan magához tér.)* Nem csekély megaláztatásban volt már részem, amióta itt vagyok, de ezekre fel voltam készülve, és nem bántam, még örültem is, hogy az alázatosság erényét gyakorolhatom. De hogy a legcsúnyábban a saját családom bántson meg... Szégyellem magam Isten előtt, hiszen a család bűnei miatt a

családatyának kell leginkább bűnhődnie. Micsoda csalódás! Nem ezt vártam, sőt, inkább az ellenkezőjét. Azzal vigasztaltam magam, hogy ismerem ugyan a saját gyengéimet, öreg vagyok, nem vagyok elég művelt, nem vagyok jártas a világ dolgaiban, és Istentől sem várhatok mindent – de a rám váró kemény próbák idején, a legnehezebb pillanatokban mögöttem áll majd a lelki családom, a fiaim, akiket én neveltem...

FRA ANGELO és FRA BARTOLOMEO (*mint az előbb*) Atyám...

CELESZTIN Azt reméltem, hogy a rend segítségemre lesz az egyház megújításáért vívott harcban, segít helyreállítani a keresztény életformát; az evangéliumi szegénységet és egyszerűséget. De nektek magyarázom ezt? És mi lett a vége? Hogy meggondolatlanul és ostobán, igen, ostobán azonnal támogatni kezdtem a kolostorainkat, kiváltságokkal és adományokkal halmozva el őket. Feledtem, hogy a kövér ló nem szeret ügetni.

FRA BARTOLOMEO Atyám, ez még megváltozhat.

CELESZTIN Éppen az ellenkezőjét kellett volna tennem: levenni róluk a kezemet, kikergetni őket az utcára, szétverni őket, nehéz próba alá vetni őket.

FRA ANGELO Talán mi válaszolhatnánk ezekre a levelekre. Mi lenne, ha fra Bartolomeo meg én fölkerekednénk, és végigvizitálnánk a kolostorainkat?

CELESZTIN Erre még visszatérünk. Most pihenni szeretnék. (*Cellája felé indul.*)

FRA ANGELO Délután, mindjárt vecsernye után, hitszónokok adventi kihallgatása lesz.

CELESZTIN (*zavartan*) Ma délután? Nem, ma nincs hozzá kedvem. A nápolyi igehirdetők hírhedett fecsegők, és én nem készültem még fel a fogadásukra. Halasszuk a jövő hétre

A pápa eltűnik cellájában, a szín elsötétül.

Egy egyszerű ember szónokok és udvaroncok között

Rövid szünet után ismét kigyúl a fény, és az előző színt látjuk, de némi változással: fra Angelo az asztalnál ül, és iratokat rendezget, az ajtóval szemben pedig térdeplő és karosszék. A térdeplőn gyertya és feszület. A szomszéd szobából a gyűlések előtti csöndes hangzavar hallatszik át; néhány mondatfoszlány: Az idén hová mész prédikálni? – Csak nem rekedtél be? – Ó, drága don Cece! Hogyhogy, hát ismét szabadlábbon? – Kérem, a legnagyobb örömmel. – Akkor talán veszem magamnak a bátorságot, és ... – Becsület szavamra, a legkedvesebb halottaimra esküszöm... Időnként csitító szavak: – Halkabban, csendesebben, ne zavarjátok a Szentatyát. – Az ajtóban, a térdeplő körül, lassanként kis csoport formálódik, a közönség is láthatja őket, papok, szerzetesek bizalmas információkat cserélnek az új pápáról, félszemmel azért fra Angelóra sandítva, vajon hallja-e, amit mondanak.

HANGOK

- Te már láttad? Igaz, hogy csak tájszólásban beszél?
- Láttad a celláját? Igaz, hogy a földön alszik?
- Azt mondják, a Szentlélekkel beszélget.
- Az a szemközti ajtó a király bejárata.
- Igaz, hogy sohasem eszik húst? Csirkét sem?
- Csakis főzeléket, azt is inkább nyersen. *(Nevetés.)*
- Megvannak neki is a maga csemegéi, legföljebb titokban élvezi.
- Csemegéi? Hát persze, a hónapos retek. *(Nevetés.)*
- Szent Isten!
- Iszik? Kell hogy igyék.
- Iszik hát, tejet.
- Tejet? Mint az újszülöttek?
- Nem mint az újszülöttek. Mert azok anyatejet szopnak, asszonyi tejet, ő meg kecsketejen él meg birketejen. *(Nevetés.)*
- És a csodák? Igaz, hogy időnként csodát művel?
- Hallottátok azt a cifra esetet, amikor Lyonban, Franciaországban járt?
- Idefigyeljetek. Mikor Lyonba ment, a zsinatra, hogy X. Gergelytől megkapja az engedélyt a morrone-hegyi szerzet működésére, egy nagy teremben találta magát, teli emberekkel, akik ügyet sem vetettek rá. Hát akkor fogja a csuklyáját, földobja a levegőbe, az meg ott marad, mintha egy fénysugáron akadt volna meg, az volt az ő fogasa...
- Csodálatos. Jegyzőkönyv van róla?
- Kérjük, hogy ismétlje meg előttünk.

A clausura felől csengőszó hallatszik.

FRA ANGELO *(feláll, hangosan jelenti)* A Szentatya.

Csend. Az ajtóban fecsegő papok a helyükre sietnek. A cella ajtaja kinyílik, és megjelenik V. Celesztin pápa, szokásos fehér köntösében, mellette a fakereszt. Közben Fra Angelo a térdeplőhöz kíséri, egy pillantással felméri a megjelenteket. Fra Angelo meggyújtja a gyertyát, és a pápa mögé áll.

CELESZTIN *(hangosan)* Fiaim, béke veletek.

AZ EGYBEGYÜLT PRÉDIKÁTOROK És a te lelkeddel.

CELESZTIN Imádkozzunk.

A pápa letérdel, és csöndesen imádkozik, utána keresztet vet. Alighogy feláll, máris egy Prelátus jelenik meg az ajtóban, és kurta térdhajtással egy nagy papirost vesz elő.

CELESZTIN Mit akarsz?

PRELÁTUS Szentséged engedelmevel a megjelent hitszónokok nevében hódolatunkat óhajtanám kifejezni szentséged előtt.

CELESZTIN *(jóságosan)* Köszönöm, szükségtelen. Foglalj helyet

Mormogás, krákogás, széktologatás. A pápa lassan, hangosan beszél.

CELESZTIN Kedvelt fiaim, közületek azok is, akik személyesen nem ismernek, tudják, hogy tőlem itt most nem várhatnak oktatást a hitszónoklatról. Tudom, hogy van ilyen tudomány, és megvannak a maga szabályai, de alázattal megvallom előttetek, hogy én ezt sohasem tanultam, ellenben közöttetek, tudom, néhányan hírneves művelői a szónoklásnak. Azt is tartásatok szem előtt, hogy én hosszú ideig remeteéletet él-

tem, ahol csak keveset szólunk. Ezért hát én most úgy beszélek hozzátok, mint apa a fiaihoz, és előre is bocsánatokat kérem, ha unalmas lennék, valamiképpen gyakran a gyermek is unja apja oktatását. Csupán két dolgot ajánlok figyelmetekbe. Először: a prédikáció legyen egyszerű. Tudom jól, hogy nehéz egyszerűen szólni. Ehhez természetesen belül is egyszerűvé kell válnunk, s ezt a belső egyszerűséget nem könnyű elérni. A keresztény ember belső lényege az egyszerűség kell hogy legyen. *(Suttogás.)* Ha azonban akadna közületek olyan, aki az egyszerűség erényét még nem érdemelte ki, az legalább igyekezzék magát egyszerűen kifejezni. Atyai tanácsom, hogy csak olyan kifejezéseket használjatok, melyeket mindenki megért. Isten szava mindenkihez szól, de leginkább a legegyszerűbbekhez. Azoknak, akiknek az egyszerű beszéd nehezen menne, a következő tanácsot adhatom. Valamennyiőtöknek van bizonyára műveletlen ismerőse, kétkezi munkás, aki csak a maga dolgát érti, és semmi mást. Mielőtt a hívek előtt megszólalnátok, mondjátok fel neki a prédikációtokat, és hagyjatok el minden szót, amit ő nem értene. *(Suttogás, köhécselés.)* Második tanácsom ennél is fontosabb. Van egy közmondás, mely így szól: tedd, amit a pap mond, de ne tedd, amit ő cselekszik. Ezt alighanem valamelyik prédikátor eszelte ki a maga kényelmére. *(Nevetés.)* Biztosítalak azonban benneteket, hogy a keresztény hívek nem így vélekednek, és joggal. A keresztény hívek nagyon is figyelik, mit tesznek a papok és a szerzetesek, inkább, mintsem arra ügyelnének, amit mondanak. A kereszténység ugyanis életforma, nem pedig beszédforma. Aki nem él keresztény módra, az nem is prédikálhat sikeresen a kereszténységről a többieknek. Ez az én atyai intelemem. Prédikátor testvéreim, akarjátok, hogy higgyenek nektek? Igyekeztek jó keresztények módjára élni, tegyetek jót, és tegyétek azt szívből. Ne ravaszkodásból tegyetek jót, hogy az majd megtérüljön, hogy népszerűbbé váljatok általa, hogy érvényesüljete. Inkább tegyétek a jót, és ne szóljatok róla senkinek. Mivel Isten úgysis lát benneteket, visszafizet nektek; de nem ezen, hanem a másvilágon. De ha Isten nem is írná javatokra, mert természetesnek tartaná – vakmerő bizakodás volna azt képzelni, hogy Isten minden egyes emberre mindig külön figyel – , akkor is tegyetek jót, mert szép és jó dolog. Van-e szebb a jó cselekedetnél? *(Suttogás.)* Ezzel mindent elmondtam, amit akartam, köszönöm, hogy meghallgattatok, és most megáldalak benneteket.

Felemeli karját, és lassan áldást oszt. Miközben fra Angelo kíséretében távozik, a teremből fokozódó moraj hallatszik, majd lassan elcsitul, és a terem is elsötétül.

Egy korrupt pápai hivatal csalárdságai

Rövid szünet után ismét kivilágosodik a szín. A térdeplő eltűnt, a szoba a szokott képét mutatja. A pápa az asztalnál ül, fejét a karosszék magas támlájához támasztja; mozdulatlanul ül, szeme félig lehunyva. Na-

gyon fáradt, és láthatóan szenved. Gyertyafény. A pápa észre sem veszi a szomszéd szobából besündergő, titkári teendőket végző prelátust, ki- nek hóna alatt aláírandó pergamentekercsek duzzadnak. Ez a Titkár kövérkés, ünnepélyes, alattomos, szervilis alak. V. Celesztin természetes szerénysége és tapasztalatlansága ezt a Titkárt arra bátorította, hogy afféle tanácsosként, sőt: amolyan házitanítóként lépjen fel. Most is úgy beszél vele, mint egy gyermekkel vagy mint egy gyengeelméjűvel, széles és fölösleges magyarázó gesztusokkal kísérve szavait.

TITKÁR (*kurta térdhajtás után az asztalra rakja az iratcsomót*) Szentséges Atyám...

A pápa Úgy néz rá, mint akinek esze ágában sincs most vele foglalkozni.

TITKÁR Szentatyám... Hall engem?

CELESZTIN Mit akarsz

TITKÁR Én vagyok, Szentséged Titkára, a szokásos aláírási formások elintézése végett jöttem. Mára is összegyűlt néhány sürgős ügy, a szokásos restanciákon kívül, amelyeket szép lassan majd elintézünk, minden hétre hagyva egy keveset. (*A Titkár fogja az asztalon heverő lúdtollat, bemártja a tintába, és a pápának nyújtja, kézmozdulattal jelezve az aláírást.*)

CELESZTIN Mutasd. Tanulmányozni akarom ezt az iratot. Megvan rá az okom.

Szokatlan ez a hang, szinte már fagyos, egészen más, mint a korábbi atyai jóindulat. A Titkár elképed.

CELESZTIN (*nézegeti az iratot, melyet a Titkár átnyújtott neki*) Nem látom az ügy olasz nyelvű összefoglalását.

TITKÁR Az egyház hivatalos nyelve, Szentséges Atyám, a latin...

CELESZTIN Takarítsd meg az oktató megjegyzéseidet. Elrendeltem, hogy minden latin nyelvű okiratról készítsenek számomra, magánhasználatra, olasz nyelvű összefoglalást, hogy az ügyet könnyebben tanulmányozhassam. (*Szünet. Habozik, hogy elég-e ez a hivatkozás, vagy indokolja meg újra, miért szükséges az intézkedése; végül a türelme győz.*) Mondtam már, hogy az én latin tudományom csak a szentmise szövegére és a Szentírástra szorítkozik. Ezekben az okmányokban azonban gyakran fordulnak elő jogi és egyéb világi ügyek, melyekhez nem értek. (*Félretolja az okmányt az asztal sarkára.*)

TITKÁR (*nem is titkolja meghökkenését, sőt megbotránkozását, hiszen ez az első eset, hogy a pápa megtagadott egy aláírást*) Nem írja alá Szentséged? De hiszen őminenciája már jóváhagyta...

CELESZTIN (*gúnyosan*) Úgy gondolja, hogy a pápa írja csak alá anélkül, hogy tudná, miről van szó?

TITKÁR (*tátott szájjal bámul, és most már a következő iratot is csak habozva meri átadni*) Ehhez magyarázat is van, tetszik látni?

CELESZTIN (*figyelmesen olvassa*) Magonza? Hol is van az? Gondolom, külföldön.

TITKÁR Diákkoromban még az Alpokon túlra esett.

CELESZTIN Akkor feltételezhetjük, hogy most is ott van.

TITKÁR Magonzai – vagyis mainzi – volt az a híres érsek is, aki Ancona városának ostromára az ágyasait is magával vitte.

CELESZTIN Látom, igen járatos vagy az egyháztörténetben. *(Szünet.)* Hát ez a báró, ez kicsoda?

TITKÁR Kiközösítésének feloldozását kéri. Szentséged dicső elődje ex-kommunikálta. *(A pápa keze ügyébe teszi a tollat.)*

CELESZTIN Nem ismerem ezt az urat. *(A másikhoz teszi ezt az iratot is.)*

TITKÁR Ezt sem írja alá Szentséged?

CELESZTIN *(ügyet sem vet rá)* Lássuk a többbit.

TITKÁR *(sápadtan, zavartan nyújtja át a következő iratot)* Amint azt látni kegyeskedik Szentséged, ehhez is csatoltak egy alapos magyarázatot. Egy régi vitás ügyről van szó a svájci einsiedelni bencés apát és a zürichi apácakolostor fejedelemszonya között. Átfutottam az aktát, hogy referálhassak róla Szentségednek. Arról van szó, hogy az apát bizonyos viasz- és mézjárandóságot követel, amit viszont a fejedelemszony tagad, és semmisnek nevez. Tudhatja, Szentatyám, milyenek az asszonyok...

CELESZTIN Nem tudom, és nem is érdekel.

TITKÁR Két évvel ezelőtt az apát és a fejedelemszony elhatározták, hogy ügyüket a Szentszék elé terjesztik. Azóta már többször sürgették a döntést.

CELESZTIN *(átfutja az iratot)* Ha jól értem, az apát azt állítja, hogy az apácák hazudnak, az apácák főnöknője viszont ugyanezzel vádolja az apátot. Hogyan tehetnék igazságot? Nem ismerem őket. Oda kellene utaznom, meg kellene hallgatni őket, tájékozódni; de hát ezért oda utazzam? Nem. Még ha tehetném, se lennék bizonyos abban, hogy helyesen döntenék, egyáltalán nem lennék bizonyos.

TITKÁR A bíboros az apátot támogatja...

CELESZTIN Ha már egyszer nekem kell döntenem, inkább arra volnék kíváncsi, hogy az igazságot ki támogatja. *(Ezt a pergament is a többihez teszi.)*

TITKÁR Engedje meg, Szentatyám, hogy a legalázatosabban emlékeztessem: Szentségedhez fellebbeztek, és immár két esztendeje várnak döntésre.

CELESZTIN Nem vagyok abban a helyzetben, hogy lelkiismeretesen dönthetnék. Ilyen körülmények között egyetlen becsületes ember sem hozna döntést, és ez talán még egy pápára is vonatkozik.

TITKÁR *(rettentő zavarban van, alig tudja kitergetni a következő iratot)* Ez itt egy közigazgatási jellegű helyi intézkedés, a király már alá is írta.

CELESZTIN *(figyelmesen, tagoltan olvas; hangja mind keményebbre fordul)* “Apostoli dekrétum a Szeplőtelen Szűznek szentelendő új templom építéséről, mely a nápolyi kikötő bordélyházaira kivetett kincstári adóbevételekből fedezendő!” *(Szünet.)* A bordélyházak adóbevételeiből! Miféle disznóság ez? Kinek az ötlete?

TITKÁR Amennyiben a Szeplőtelen Szűznek szentelendő templom iránt érdeklődne Szentséged, biztosíthatom, hogy az építész...

CELESZTIN *(hangosan, haragosan)* Nem az építész érdekel, hanem az a gyalázat, hogy a bordélyházakra a Szent Szűz nevében vetnek ki adót.

TITKÁR Megértem Szentséged haragját, és osztozom is benne. Még csak ez hiányzott. Tökéletesen igaza van Szentségednek, én is ezt mondom. Mégis, pusztán tájékoztatásul bátorkodnék közölni, hogy a szóban forgó intézmények igen régi eredetűek, sőt szinte pótolhatatlanok. Vannak, akik szerint a világ legősibb foglalkozásáról van szó. Már a régi egyiptomiak is ismerték, bár én ezt csak hallomásból tudom, mert én sohasem jártam ott.

CELESZTIN Engem most nem a régi egyiptomiak érdekelnek, hanem a mai nápolyiak.

TITKÁR Az orvostudorok szerint, Szentatyám, ezeknek a létezésébe sajnos bele kell törődni. Különösen a kikötőkben és a helyőrségekben hasznosak, ahol sok erős férfi gyűlik össze, távol szeretteitől, és ilyenkor, azt beszélik az orvosok...

CELESZTIN Hogy bele kell törődni? Nem igaz. De egyébként is, a Szeplőtelen Szűznek nincs szüksége ilyen rossz illatú pénzből épített templomra. És most árulja el, kinek az ötlete volt ez a szégyenletes építkezés.

TITKÁR *(ijedten visszahúzódik alattvalói szerepébe)* Megtudakolom, Szentatyám, megtudakolom, de hát én magam nem tudok semmit. Mert ki vagyok én? Egy szerény okiratkezelő, a legutolsó kerék a malomban; nincs más érdekem, ha szabad ezt mondanom, mint a Szentséged iránti alázatos hódolatom... Meg aztán...

CELESZTIN Folytasd.

TITKÁR Semmi. Eleget beszéltem.

CELESZTIN Még akartál valamit mondani. Azt mondtad: Meg aztán... És elhallgattál.

TITKÁR És elhallgattam?

CELESZTIN El.

TITKÁR Mit is akartam mondani? Ja igen. Csak a múlt héten is alá tetszett írni egy hasonló okiratot Civitavecchia városának, csak akkor nem a Szeplőtelen Szűzről, hanem az ő édesanyjáról, Szent Annáról volt szó.

CELESZTIN Hogy lehet ez? Miért nem figyelmeztettél, mikor aláírtam ?

TITKÁR A Szentséged iránt érzett fiúi alázat tiltotta...

CELESZTIN *(felugrik; undorodva)* Istenem, Istenem, micsoda szégyen, micsoda botrány, micsoda gyalázat... Miért is nem maradhattam a helyekben, az én szegényeim között? El sem tudtam képzelni, hogy éppen itt, a ti egyházatok csúcsán fogok ilyen aljas csalárdságokkal találkozni. *(Fenyegetően a Titkár felé indul, aki rémülten hátrál.)* Rájöttem már néhány visszaélésre, amit gyanútlanul adott aláírásaimmal követtek el. De ez a mai eset minden képzeletet felülmúl. *(Az izgalomtól kimerülve visszaül a székre, és kezébe temeti arcát.)* Szaladj a kancelláriába, és vonasd vissza, az én utasításomra, a civitavecchiai rendeletet. *A Titkár rémült buzgalommal kezdi összeszedni az iratokat az asztalról, egyik-másik szétgurul a földön, alig tudja fölmarkolni őket; végül a szokásosnál hosszabban hajt térdet; és kifelé indul; a pápa azonban visszahívja.*

CELESZTIN Egy pillanatra... *(Hangja határozott, de már nyugodtabb.)* Kérem, bocsásson meg haragos szavaimért... Megbántam, hogy haragra

gerjedtem, ez bűn... De elvárom, hogy a kiadott utasításaimat végrehajtsa.

A színház elsötétül.

A puszta jóakarata hatástalan marad, és gúnyt űznek belőle

Mire a színház kivilágosodik, a Titkár irányításával két fiatal klerikus különféle pergamen- és okiratsomókat cipel a dolgozószobába, leteszik őket az asztalra, a székekre, a zsámolyokra.

TITKÁR Gyerünk, gyerünk! Mire Őszentsége visszatér a királyi kápolnából, el kell készülnünk.

A fiatal klerikusok elszórakoznak a cipelés közben: fejükre, vállukra teszik az iratokat, egyensúlyoznak velük, s ahogy sorra előhozzák őket a szomszéd szobából, tánclépésekkel, komédiázva cikáznak az asztal meg a székek körül.

TITKÁR Ne ömlesztve hozzátok az iratokat, hanem rendben, dátum szerint csoportosítva.

ELSŐ KISPAP *(nézegeti az iratsomót)* Ez már kilenc éve vár; ez meg itt hét esztendeje.

MÁSODIK KISPAP Ez viszont éppen tizennégy esztendeje, mert még 1280-ban keltezték. Csoda, hogy szét nem rágták az egerek.

TITKÁR Rómából hozattam ide őket. Az Úr malmai lassan Őrölnek. Az egyház nem évekkel mér, hanem századokkal.

ELSŐ KISPAP Talán meg is halt már, aki ezt a kérvényt írta.

TITKÁR Nem számít. A pápai dekrétumok a másvilágon is érvényesek. Mert ne felejtsetek az ígét: amit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve lesz, és amit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva lesz.

ELSŐ KISPAP *(a Titkárhoz, szinte irigykedve)* Mindennap tetszik találkozni a Szentatyával? Micsoda szerencse.

TITKÁR Mondjuk inkább úgy, hogy micsoda felelősség.

MÁSODIK KISPAP *(áhítatosan)* A pápa igazi szent.

TITKÁR Honnan tudod? Nem visel dicsfényt a feje körül.

MÁSODIK KISPAP *(áhítatosan)* Meglátszik az rajta anélkül is, a tekintetén, a hangján, mozdulatain...

ELSŐ KISPAP *(őszintén)* Igazad van. Ilyenek lehettek az apostolok, ilyennek képzelem Szent Pétert: erős, kemény, jóságos, kegyes, becsületes, talán műveletlen, de ez a szentek műveletlensége.

TITKÁR Ne vesztegessétek az időt fecsegéssel, iparkodjatok, későre jár.

ELSŐ KISPAP Az egész irattárat becipeljük? Nincs is hely.

TITKÁR Nem az egész irattárat, te számár, hanem csak azokat az iratokat, amelyeket kijelöltem, s amelyek aláírásra várnak. Őszentsége egyenként akarja őket tanulmányozni mindegyikről ki akarja alakítani a maga véleményét.

MÁSODIK KISPAP Akkor még imádkozni se jut ideje.

TITKÁR Látod, egy derék fiú olyat is meg tud érteni, amit egy szent nem. A szentek, fiaim, jól festenek az oltáron, haláluk után; de amíg élnek, addig csak baj van velük.

A két kispap meglepődve kapja fel a fejét erre a pápa elleni célzásra; megszólal egy csengő, a szomszéd szobába hívja a Titkárt.

MÁSODIK KISPAP Ahogy ebben a kastélyban a pápán gúnyolódnak, az már valóságos társasjáték. Tudod, mi a legújabb csúfneve? Hegyi medve. Én úgy haragszom ezért, de úgy...

ELSŐ KISPAP Aztán a legfantasztikusabb históriákat találják ki róla, s azokat mesélik. A múltkor is, pap nagybátyám házában, az új pápáról költött történetekkel töltötték el az estét. Még a nők is hallgatták a tréfákat. Sírni tudtam volna.

MÁSODIK KISPAP Alattomos történetek ezek. Ismered az esetet a kézmosó vízzel? Ma reggel hallottam, mikor a frissítőket szolgáltam fel a szentségek kiszolgáltatásával foglalkozó bizottság két ülése között. Az úgy volt, hogy az előkelő ebédek végeztével, ha ugyan a Szentatya táplálékául szolgáló szerény étkezéseket annak nevezhetjük, fel szokás szolgálni egy csésze langyos vizet, kézmosás céljából. De mert ő nem ismeri ezeket a szokásokat, szépen megissza. Harmadszorra a felszolgáló figyelmezteti a tévedésre. Akkor a pápa azt kérdezi, hogy tiszta-e a víz? Mire a szolga, hogy tiszta hát. No, ha tiszta, felelte erre a pápa, akkor nincs semmi baj, mert nem is árt egy kis langyos víz ebéd után. És szépen megitta. Hallanod kellett volna azt a nevetést, ami ma reggel harsogott a bizottsági urak asztalánál.

Most újra felbukkan az ajtóban a Titkár, nyomában fra Angelo. A barát meglepetten nézi a nagy tömeg okiratot, mely valósággal beborítja a pápai dolgozószobát.

FRA ANGELO (a Titkárhoz) Kinek a parancsára változtatták át Őszentsége dolgozószobáját levéltárrá?

TITKÁR Őszentsége személyes óhajára.

FRA ANGELO Itt valami tévedés lesz.

TITKÁR Elrendelte, hogy mutassak meg neki minden iratot, ami az ő legkegyesebb aláírására vár.

FRA ANGELO De miért egyszerre? Miért nem egyenként?

TITKÁR Van már nála egy irat, éppen harmadik napja tűnődik rajta, de nem tud dönten. Tudja, hogy néhány fontos egyházi bíróság sem kezdhette el munkáját a pápai aláírás hiánya miatt?

FRA ANGELO Végre egy jó hír. Valóban nem kezdhették el a munkájukat?

TITKÁR (elereszti a füle mellett fra Angelo gúnyját) Ezért hát helyesnek tartottam, ha Őszentsége némi fogalmat alkot a függő ügyek mennyiségéről, melyek részben Rómában, részben itt várnak elintézésre, és melyeknek száma napról napra nő.

FRA ANGELO Nem válogathatná ki a fontosakat? Nem kérhetné meg Őszentségét, hogy nézzen át személyesen a kancelláriába? (A Titkár nem válaszol: jelleméhez híven, átmenet nélkül csap a nagyképűségéből az ijedtségbe.) Maga is szellemeskedni akar talán? Maga is ugratni szeretné a hegyi medvét?

A Titkár szóhoz sem jut, rémulten vesz elő a zsebéből egy zsebkendőt, hogy izzadságát letörölje, amikor kiesik belőle egy kecskeszarv. Fra Angelo gyorsan felkapja.

FRA ANGELO Mi ez? Mire szolgál, ha nem veszi rossz néven?

TITKÁR Szemmel verés ellen. Erre mifelénk mindenki hord magánál ilyen.

FRA ANGELO És kegyelmed hisz benne?

TITKÁR De hiszek ám! Különb, a mi hitünk is elismeri a szemmel verést. Nem hiszi? Figyeljen: *Credo in unum deum, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium*. Világos, ugye? Az *invisibilium omnium*ban a szemmel verés is bennfoglaltatik.

FRA ANGELO (*visszaadja a szarvat*) És a liturgiában hol fordul elő?

TITKÁR Abban sehol; de a mi nápolyi népszokásunk elismeri, márpedig az régebbi, mint a kereszténység.

Fra Angelo és a két kispap a csodálkozástól dermedten nézi.

A szín elsötétül.

A Miatyánk az elidegenedés malomkövei között

Mire a fény ismét kigyullad, a dolgozószoba ismét a régi. V. Celesztin egy karosszékben ül a szoba közepén, mellette egy másik, üres karosszék. Az íróasztalon kis csomag.

Fra ANGELO (*az ajtóból jelenti*) Benedetto Caetani bíboros úr Őeminenciája.

A pápa a bíboros elé megy, aki mély meghajlással köszönti. Mialatt helyet foglalnak a két karosszékben, fra Angelo visszavonul, és becsukja maga mögött az ajtót.

CELESZTIN Köszönöm, hogy segítségemre sietett. Tanácsai mindig nagy hasznomra váltak, ha nem is tudtam mindig megfogadni Őket

CAETANI Én köszönöm Szentséged irántam érzett jóindulatát... (*Félbeszakítja a mondatát, rossz szagot érezve szimatol körül.*)

CELESZTIN Valami baj van?

CAETANI Bocsanat, Szentatyám, mi ez a bűz? Itt Nápolyban, úgy látszik, még a pápai rezidenciát sem képesek tisztán tartani.

CELESZTIN (*zavartan körülnéz, aztán felfedezi a bíborost zavaró bűz forrását, a kis csomagot, mely az asztalon hever*) Ó, ez az a juhsajt, amit egy hegyi faluból küldözget nekem egy pásztor, mert attól tart, hogy a nápolyiak meg találják mérgezni. Ez is olyan közszájon forgó história, mint a többi, amit rólam terjesztenek.

CAETANI Minden udvarban vannak ostobák, akik henyélésükben nem tudják, hogyan üssék el az időt. Biztosíthatom azonban, Szentatyám, hogy azért itt is vannak komoly emberek, akik a Szentségedet megillető hódolattal vannak Szentatyám iránt.

CELESZTIN Tegnap még egy irattárat talált volna itt, telerakták a szobámat mindenféle pergamenekkel és kódexekkel.

CAETANI Tudok róla. Sajnos, a hosszan elhúzódó pápaválasztó gyűlés miatt nagyon felhalmozódtak az elintézetlen ügyek.

CELESZTIN És a számuk napról napra nő, mióta megtagadtam az olyan okmányok aláírását, melyekről nem tájékoztam kellőképpen. Nem könnyű dolog, elhiheti. De hát hiába, nem adhatok ismeretleneknek fontos megbízásokat, és nem dönthetek mellékesen fontos perekben, melyeknek sem az előzményeit, sem a szereplőit nem ismerem.

CAETANI Nagy művészet ez, amiben még a szakértők is hibázhatnak. Jól tette, hogy elzavarta azt a pimasz Titkárt. Az újban már meglehet bízni...

CELESZTIN Semmilyen okiratot nem fogok aláírni addig, amíg nem tudom, miről van benne szó, és amíg meg nem győződöm a helyes döntésről. Súlyos hibát követtem el, amikor e hivatalomba is, idegen emberek és számomra ismeretlen ügyek közé, ugyanazzal a bizalommal léptem, amelyet rendtársaimmal szemben éreztem. Magam is felelős vagyok a Titkár szabálytalankodásaiért.

CAETANI Ezt a szép könyvet kitől kapta Szentséged?

CELESZTIN Egy minden gyanún felül álló személyiségtől, Giovanni di Castrococeli beneventói érsektől, alkancelláromtól, akit kegyelmed is jól ismer.

CAETANI Még hogy minden gyanún fölül... Ki kell hogy ábrándítsam Szentségedet. Benevento érsekéről azt a szójátékot fabrikálták paptársai, hogy amíg mi, többiek, a Szűz Máriás kultusznak hódolunk, addig ő a száz máriás kultuszának hódol.

CELESZTIN Nem tudom, hallotta-e, hogy eminenciádról is keringenek efféle szójátékok, habár nem ilyen elmések talán. Vajon elhiggyem Őket?

CAETANI Miért ne? A rólam terjesztett fecsegések nem érintik függetlenségemet. De erre még visszatérhetünk. Ami a Titkár gatteteit illeti, haladéktalanul jóvá kell tenni Őket, még mielőtt a világi hatóságok felfigyelnének rájuk.

CELESZTIN Egyik-másik ügyet már szellőzteti a királyi törvényszék, és így el nem titkolható. A kiskorú lányok toborzása például. Velük töltötték meg a nápolyi bordélyokat. S mindezt a Szentszék által támogatott zárandoklat ürügyén! Tudja, hogyan csúfolták Őket? A nagylelkű Celesztinák!

CAETANI Ezek a szélhámosok nincsenek híján a furfangnak.

CELESZTIN De térjünk a tárgyra. Mint vélekedik arról a tervemről, hogy egy három bíborosból álló bizottságra bíznom az ügyvitelt? Ők lennének felelősök az ügyekért.

CAETANI Sajnálattal ellent kell mondanom, ez lehetetlen. Mintha egy helyett három pápát ismernénk el, egy feleségnek három férjet adnánk. Tudom, hogy kegyeskedett erről más bíborosokkal is értekezni. Ha jól tudom, mindannyian ellenezték a tervet.

CELESZTIN Mert kényelmesebb, ha én lehetek a bűnbak.

CAETANI Ez esetben magasabb szempontokról van szó, Szentséges Atyám. A reform, melyet tervezni kegyeskedik, ellenkezik egész rendszerünkkel. Az egyház szerkezete monarchikus, és nem is lehet más. Egy lélek, egy test, egy hit, egy Isten, annak egy helytartója. Kegyeskedett, Szentatyám, egy ilyen hármasság esetleges összetételéről gondolkodni? Mivel a tisztségek elosztásánál tekintettel lenne a helyzetünkre, nyil-

vánvalóan egy Orsinit, egy Colonnát, egy Caetanit vagy ezek bizalmi emberét nevezné ki. Gondolható-e, hogy ilyen összetételben zökkenés nélkül, összhangban dolgoznánk? Nem valószínűbb-e, hogy minden egyes, bármily jelentéktelen kérdéssel Szentségedhez fordulnánk?

CELESZTIN (*lemondón legyint*) Ha pedig így van, nincs más hátra, mint hogy türelemért kell könyörögnöm az Úrhoz. Úgy vergődöm tovább, ahogy tudok, vagyis rosszul. De akkor legalább tegyék meg nekem azt a szívességet, hogy ne panaszkodjanak titkárságom lassúsága miatt. Értsék meg, nem írhatom alá olyan ügyek okmányait, melyekről nem vagyok tájékoztatva, és a döntés helyességéről nem vagyok meggyőződve. S ha majd egyetlen írományt egy álló hétig tartok magamnál, ám nevezzenek tudatlannak. Nem tehetek mást. Lelkiismeretem nem tűr elsietett döntéseket.

CAETANI Azt hiszem, értem, hol a baj. Nem tudás kérdése ez. Szentatyám nyilván úgy érzi, és kérem, igazítson helyre, ha tévednék, hogy a legfőbb papként ugyanolyan egyszerűen kell viselkednie, mint ahogyan korábban, szerényebb keretei között viselkedett. Csakhogy a helyzet most egészen más. Egyetlen nagy politikai, katonai vagy vallási közösséget sem lehet ugyanúgy irányítani, mint egy családot vagy mint egy kis közösséget. óriási a különbség. Minden kormánynak, ha egyáltalán létezni akar, fikciókra van szüksége, különben kitör a káosz.

CELESZTIN Tehát a pápának is?

CAETANI Másképpen ez nem is lehet. Nem arról van szó, hogy hazudozunk, hanem hogy bizonyos intézmények szükségességéről meg legyünk győződve. Bizonyára tudja Szentséged, hogy az államhivatalnokokat elvileg a király nevezi ki. Ez a kinevezés adja meg a tekintélyüket, bár legtöbbjüket a király nem is ismeri. Rendeleteiket mégis a király nevében hozzák, tetteik vitathatatlanok és szentek pedig a király talán nem is tud róluk. Ugyanez a helyzet az egyházban, mely nagyobb egy királyságnál, nemzetek fölötti, és az isteni kinyilatkoztatáson alapul.

CELESZTIN Nem szörnyűség, hogy Krisztus egyháza állam módjára van megszervezve?

CAETANI Inkább az állam van az egyház módjára szervezve. Mi mást is tehetne? Az ellenségek végül is hasonlatossá válnak egymáshoz, mert a parancsolás technikája mindenütt ugyanaz.

CELESZTIN Talán szánakozni fog rajtam, ha elmondom, hogy én az ilyen kérdésekben a Miatyánk és az Evangélium alapján állok. Tudja jól, hogy az Evangélium példázataiban az emberek egymás közötti kapcsolata mindig személyes és közvetlen. Szó van az atyáról és a fiairól meg a szolgáliról, a szőlősgazdáról és a vincellérekéről; a jó pásztorról meg az ő juhairól, és így tovább. Soha sincs szó közvetett, meg nem nevezhető vagy feltételezett kapcsolatokról, bármennyire hétköznapi jelenség is ez. Ezért hát meg kell bocsátania, ha én másféle keresztény vonatkozásokat, mint személyes kapcsolatokat, nem ismerek; vagyis én nem a dolgok, hanem a lelkek kapcsolatát keresem.

CAETANI Szükséges-e emlékeztetnem arra, hogy az evangéliumi kor óta mind a társadalom, mind az egyház fejlődött?

CELESZTIN Igen, ez igaz. Vannak olyan erők, melyek az embereket arra ösztönzik, hogy elidegenedjenek egymástól. De vajon nem éppen nekünk, keresztényeknek kötelességünk-e, hogy bármely helyzetben megmenteni igyekezzünk az emberek egymáshoz való kapcsolatát, azt, hogy megértsék, hogy szeressék egymást? Tegyük fel, hogy valamely egyházmegye nagyra nőtt; vajon megtilthatja-e bárki, hogy akkor ezt az egyházmegyét két vagy három részre osszuk, hogy a pásztor és a hívei között a személyes viszony megmaradhasson?

CAETANI Miért tilthatná meg? Egyházközösségi, egyházmegyei szinten ez helyes lehet. De az egyház maga ma már hatalom, sőt a legerősebb hatalom, és mint ilyent kell kormányozni. Az egyház nem kormányozhat a Miatyánkkal.

CELESZTIN Talán az én hibám, de én mégsem tehetek mást. Miért is illehetne szemrehányás egy jámbor hívőt, ha püspökként vagy pápaként is úgy viselkedik, mint hajdani környezetében? Hagyták volna ott, ahonnan hozták. Mi maradna meg benne, ha éppen azokról az erényekről mondana le, amelyekért megválasztották.

CAETANI Senki sem kíván Szentségedtől ilyen áldozatot. Mégis, amikor elfogadta a pápaságot, Szentségednek is tudnia kellett, hogy más környezetbe fog kerülni, és hogy Szentséged és a keresztény hívők között egészen más a viszony, mint egy szerzetesrend főnöke és alárendeltjei között.

CELESZTIN Igaz, hogy a keresztény hívők tábora óriási, de ez mit sem változtat azon a tényen, hogy lelkek és nem dolgok vannak ránk bízva. Én nem tudok úgy bánni a hívőkkel, mint tárgyakkal, mint kövekkel, székekkel, eszközökkel, de még mint alattvalókkal sem... Lehet, hogy ez az én szemléletmódom a parancsolás gyorsaságát és fürgeségét meglassítja, de talán éppen e tekintetben lehetne különbség keresztények és pogányok között. A keresztény ember számára a legfőbb a lelkiismeret: ez érdemli a legnagyobb figyelmet. Ha valakinek az ügye elem kerül, és érzem, hogy döntésemtől függ üdve vagy bukása, miképpen siethetném el azt? Lényegtelen, hogy nem ismerem: teremtmény, lélek. Kötelességem lenne megkeresni, beszélgetni vele, megismerni...

CAETANI Különös, valóban különös. Nem képzeltem volna, hogy olyan ember is létezik, mint Szentséged, akinek semmi érzéke sincs a hatalomhoz.

CELESZTIN Engem is megkísértett a hatalom. De Isten segítségével, remélem, sikerült legyőznöm.

CAETANI Szerfölött aggódom. Olyan nehézségek előtt állunk, amelyek már a legközelebbi jövőben is kárt okozhatnak az egyháznak. Szentséged engedelmével a lehető leghamarabb fölkeresem, és elmélyedünk ebben a témában, a legnagyobb őszinteséggel.

A szín elsötétül.

Az ellentétek kiéleződnek

A cselekmény a szín kivilágosultával a pápa dolgozószobájában folytatódik, félárnyékban. Fra Bartolomeo és fra Angelo a székeket és az iratokat rendezgeti.

FRA BARTOLOMEO Az az Ő legnagyobb hibája, hogy nem tud parancsolni. Egyre kevesebben engedelmeskednek, s Ő ezt csak túri.

FRA ANGELO Nem mindig volt ez így. Emlékszel, hogyan egzecíroztatott bennünket a sulmonai apátságban?

FRA BARTOLOMEO Az apátság volt az Ő családja. Ha felemelte a hangját, mintha egy apa szólt volna a fiaira. Az idegeneknek nem tud parancsolni.

FRA ANGELO Amikor idejöttünk, mindenki megbízott, könnyen becsapták, most pedig mindenkire gyanakszik. Nagyon magányos, és mi sem segítünk rajta.

FRA BARTOLOMEO Mi is úgy vergődünk itt, mint hal a szárazon.

FRA ANGELO Tegnap beszéltem vele. Megmondtam neki, hogy nem vagyunk hasznára.

FRA BARTOLOMEO Mire Ő?

FRA ANGELO Könnyes szemmel nézett rám. Hát nem érted, mondotta, hogy nélkületek én már rég megszöktem volna?

FRA BARTOLOMEO Megszökött volna? Ezt mondta? Hát nem látja, hogy Ő most már életfogytiglan pápaságra van ítélve, és abból ugyan ki nem bújik?

FRA ANGELO Észrevettem, hogy megint vezekel. Az az érzésem, hogy egy idő óta a padlón alszik. Érintetlen a fekhelye.

FRA BARTOLOMEO Főleg a királlyal való gyakori vitái miatt szenved. Furcsa módon jobban bízik a királyban, mint a bíborosokban.

FRA ANGELO Ezt egyszer megmagyarázta nekem. A király, azt mondja, nem üti bele az orrát a vallási ügyekbe, ellenben a bíborosok...

FRA BARTOLOMEO Gondolod, hogy a király azt remélte, hasznot húz a megválasztásából?

FRA ANGELO Hát persze hogy azt remélte. A király azt remélte, hogy most majd megtalálja a számítását. De mivel mégsem találta meg, hát csalódott.

FRA BARTOLOMEO A király Hadsegéde megint kihallgatásra jelentkezett ma reggel. Bátorkodtam azt tanácsolni a pápának, hogy ne fogadja, mert nagyon szemtelen. Annál jobb, azt mondja, a szemtelenek legálább őszinték.

FRA ANGELO Ezt csak úgy mondja, de valójában bántja a dolog.

Bejön az Első Kispap, iratcsomót hoz, átadja fra Angelónak.

FRA ANGELO (a kispaphoz) Vörös a szemed. Valami bajod van?

ELSŐ KISPAP Elküldenek innét. Nem bánnam, ha nem kellene örökre elválnom a Szentatyától.

FRA ANGELO Mit követtél el?

ELSŐ KISPAP Ma reggel, mikor a narancslevet szolgáltam fel az egyik bizottság püspökeinek, összetörtem a kancsót.

FRA BARTOLOMEO Ilyen véletlen mással is megesik. Ezért küldenek el?

ELSŐ KISPAP Nem volt véletlen. Én vágtam a földhöz.

FRA BARTOLOMEO és FRA ANGELO De miért? Mi lelt?

ELSŐ KISPAP Azért vágtam földhöz, nehogy valamelyikük fején törjem össze, aki rosszat mondott Őszentségéről. (*El fordul, hogy elrejtse könnyeit.*)

FRA ANGELO Ugyan, ugyan, nem az első eset, hogy egy püspök a pápát csúfolja.

ELSŐ KISPAP Csakhogy ez nem gúnyolta, hanem ellenkezőleg, szidta, mondván, hogy a pápa veszélybe sodorja az egyházat.

FRA BARTOLOMEO Ki volt az? Ki mondta ezt?

ELSŐ KISPAP (*habozik*) Ne haragudjatok, de nem árulhat el, nem vagyok én besúgó.

FRA BARTOLOMEO (*mosolyogva*) Jól teszed.

A háború megáldásának megtagadása

Csengőszó jelzi V. Celesztin érkezését. Fra Angelo és a kispap kisiet. A pápa íróasztalánál ül, fra Bartolomeo pedig meggyújtja a gyertyát, és átadja a pápának a kispap hozta iratcsomót.

CELESZTIN A Hadsegéd még nincs itt?

FRA BARTOLOMEO Még nincs. (*Átadja az iratcsomót.*) Marsica püspöke sürgős engedélyt kér egy templom építésére a Diadalmas Szent Szűz tiszteletére.

CELESZTIN Diadalmas Szent Szűz? Miféle diadalról van szó?

FRA BARTOLOMEO Alighanem Anjou Károly diadaláról Sváb Konrád fölött. Pár éve volt egy nagy csata a franciák meg a németek között, arra mifelénk...

CELESZTIN És az Üdvözítő Anyja is részt vett a csatában? A franciák oldalán?

FRA BARTOLOMEO Ez nem tréfa. A franciákat a pápa hívta segítségül.

CELESZTIN Szóval, nem a Boldogasszony. (*Megvetőn rakja félre az iratot.*)

FRA BARTOLOMEO Megjött a király Hadsegéde.
Kinyílik a jobb oldali ajtó a clausura mellett, és katonás üdvözléssel belép a királyi Hadsegéd.

CELESZTIN Tessék, üljön le
A Hadsegéd leül, fra Bartolomeo kimegy.

HADSEGÉD Köszönöm Szentségednek, hogy kihallgatáson fogadott. Attól tartottam, hogy múltkori hevességgemmel rossz benyomást keltettem.

CELESZTIN Ellenkezőleg. Szívesebben hallgatom a katonák őszinte és nyers beszédét, mint a teológusok cirkalmas mondatait.

HADSEGÉD Nem akarok visszaélni a türelmével. Üzenetet hoztam, mely szívemből szól. Őfelsége a király mélységes fájdalommal tapasztalja, hogy Szentséged megváltozott az irányában.

CELESZTIN Érzelveim változatlanok Őfelsége iránt, erről biztosíthatom őt. Amióta ismerem, nagyra becsülöm, és mindennap imádkozom érte. Sajnálom, ha pápai ténykedésem csalódást keltett benne. Megértem ugyan, ha így vélekedik, mégis téved, ha azt hiszi, hogy gonoszságból vagy szeszélyből intézkedem így vagy úgy.

HADSEGÉD Miért ne folytathatnánk azt a kellemes együttműködést, melyet oly kedvező előjelek között kezdtünk meg? A király is jól járt, meg az egyház is.

CELESZTIN Az egyház is? Ezt kétlem. Amint tudja, az Angliából és Franciaországból befolyó tizedet a királynak adományoztam, néhány bíborost is az Ő kérésére neveztem ki, abban a reményben, hogy ezzel is gyengíttem néhány dölyfös római család hatalmát; ezenkívül még néhány más dologban is kedveztem neki, de ezek hasznáról már kevésbé vagyok meggyőződve.

HADSEGÉD Megbánta volna? Miért? Beszélhetek Őszintén?

CELESZTIN Megkérem rá.

HADSEGÉD Némelyek arról suttagnak, hogy Caetani bíboros kedvezőtlen befolyással van Szentségedre; a király ellen uszítja Szentségedet, egy-szersmind azonban Szentségedhez sem hűséges. A saját jövőendő pápaságát készíti elő. Részleteket is mondhatok

CELESZTIN Nem érdekelnek. Közölhetem, hogy becsülöm Caetani bíborost műveltségéért. Az egyház ügyeit azonban különbözőképpen ítéljük meg. Ő a pápaság politikai hatalmának híve: gondolom, ez nem titok; engem viszont, ha tudni akarja, a politikai hatalom nem érdekel.

HADSEGÉD Tudomásul veszem, és köszönöm ezt a nyilatkozatot. Igaza van Szentségednek, adjuk meg a császárnak, ami a császáré. Különben is az egyháznak szüksége lehet ránk az eretnokségek elleni harcában. Egyetlen állam sem biztosíthatná a közrendet, ha az alattvalók nem hinnének a pokolban, és nem irtóznának tőle; ez kétségtelenül nagy érdeme az egyháznak. A trón és az oltár tehát...

CELESZTIN Kérem, hagyja abba. Még kegyelmed is, katona létére, még kegyelmed is szónoki frázisokat pufogat?

HADSEGÉD Az alábbi következtetésre jutottam. Ha valóban nem helyesli Szentséged Caetani bíboros politikáját, miért nem tér vissza ahhoz a baráti megállapodáshoz, melyet a királlyal kötött Sulmonában?

CELESZTIN Őszintén felelek. Elmondom, hogy mi is történt velem, s ha óhajtja, elmondhatja a királynak is. Alig több mint két hónappal ezelőtt megválasztottak pápának, de már az első hetekben ezer jelentéktelen aprósággal zaklattak. Bizonyos értelemben csak lassan válok pápává, és félek, hogy sohasem leszek egészen az. Talán nem is lehetséges, hogy valaki tökéletes pápa legyen, tehát Krisztus helytartója. Ha belegondolunk, iszonyú feladat ez. A választás utáni első hetek néhány intézkedését ma már nem ismételném meg, sőt, az ellenkezőjét tenném.

HADSEGÉD Mély megindulással hallgatom Szentségednek ezeket a súlyosan bizalmas közléseit. A Szentséged iránt érzett eddig is nagy csodálatom a végtelenségig fokozódott. Ha tehát én most szíves engedelme-vel bátorkodom néhány szót szólni, az csak azért történik, mert egy merőben más ügyet szeretnék szóba hozni. Szentséged bizonyára tud azokról a Szicíliára vonatkozó tárgyalásokról, melyeket Szentséged elődje, IV. Miklós folytatott Károly királlyal és Aragóniai Jakabbal. A védnökség történelmi folyamatosságáról van szó. Szicília ugyanis a Szentlélek feudális fennhatóságát élvezi.

CELESZTIN Nekem mint pápának az a kötelességem, hogy egy másfajta folyamatosságot védjek: a keresztény hitét. Ha én most a király érdekeit is képviselném, megszegném a kötelességemet.

HADSEGÉD Ez azt jelenti, hogy nem hajlandó megáldani Szicíliába küldendő csapatainkat?

CELESZTIN Ahogy mondja.

HADSEGÉD Ez jogos hadművelet. Mégis megtagadja áldását?

CELESZTIN Feltétlenül. Egyszer s mindenkorra közlöm: soha semmiféle háborút nem fogok megáldani. Tudja egyáltalán, mi a krisztusi erkölcsi tanítás lényege? Tudnia kéne, ha kereszténynek akarja vallani magát; emlékeztetem rá, ha netán elfelejtette volna. Két szó az egész: szeressétek egymást. Szeressétek felebarátotokat és ellenségeket is. Egyazon apának fiai vagyunk mind valahányan.

HADSEGÉD Szentatyám, Szentséged érzelmeit és gondolatait senki sem akarja megbéklyózni az áldás pillanatában. A királynak és a seregnek azonban érdeke, hogy az áldás megtörténjék. Ez Európa többi uralkodója előtt is példa lesz.

CELESZTIN Kérem, próbáljon megérteni. Még ha egy gyenge pillanatomban bele is egyeznék a kívánt áldásba, fizikailag képtelen lennék végrehajtani. Hogy miért? Kedves fiam, ezt nem nehéz elképzelni. A keresztény áldás jele a kereszt. Ugye tudja, mi az a kereszt? Az áldás szavai pedig így hangzanak: Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Ha jól értettem, arra akar rábeszélni, úgy osszak áldást a hadba vonuló katonáknak, hogy közben másra gondoljak. Ugye tréfált? Ez szörnyűséges szentségtörés lenne. A kereszt jelével, a Szentháromság nevében meg lehet áldani kenyeret, a levest, az olajat, a vizet, a bort, ha úgy tetszik, még a munkaeszközöket is, a paraszt ekéjét, kapáját, az asztalos gyaluját, és így tovább: de a fegyvereket nem. Ha mindenáron szükségük van valamilyen engesztelő áldozatra, akkor keressenek valakit, aki a sátán nevében oszt majd áldást. Ő találta ki a fegyvereket.

HADSEGÉD Szentségednek tudnia kell, hogy más pápák már megáldottak más háborúkat.

CELESZTIN Nem az én feladatom, hogy ítélezzem felettük. Én csak az Istent kérhetem, hogy bocsásson meg nekik.

A Hadsegéd katonásan feláll, mereven köszön, és sietve elhagyja az el-sötétülő színt.

A remeteélet siratása

Mikor a szín kivilágosodik, a pápa dolgozószobájában fra Bartolomeo, fra Angelo és fra Ludovico ül. Beszélgetésüket az Első Kispap érkezése zavarja meg.

ELSŐ KISPAP *(fra Angelóhoz)* Őminenciája Caetani bíboros ragaszkodik hozzá, hogy Őszentsége fogadja a megbeszélte időpontban. Már tegnap is hiába próbálkozott.

FRA ANGELO Nem tudok neki biztos időpontot mondani.

ELSŐ KISPAP Tud egyáltalán Őszentsége arról, hogy Caetani várakozik?

FRA ANGELO Megmagyarázom. Advent van, és habár a Szentatya ez idén lemondott a szokásos négyheti lelkigyakorlatról, azért az eddignél több időt tölt a szent könyvek tanulmányozásával, elmélkedéssel és imádsággal. Nem törhetünk rá csak úgy egyszerűen; meg kell várnunk, amíg szólít bennünket. Fra Ludovico is, a ferences remeték rendjéből, hiába vár tegnap óta. *(A klerikus ezzel már menne is, de fra Angelo tartóztatja.)* Velünk maradhatsz, ha időd engedi.

Fra Bartolomeo egy biccentéssel jelzi fra Ludovicónak, hogy az ifjú klerikus hozzájuk tartozik. A térről időnként mély és magas hangú dudák zenéje szűrődik be. Fra Angelo kitárja az ablakot, hogy jobban hallják.

ELSŐ KISPAP Idén a szokottnál is több betlehemes dudás jött le a hegyekből. Minden utcáson, minden templom előtt beléjük ütközik az ember. A betlehemesek azt mondják, a Szentatya tiszteletére jöttek ennyien, mert ő is hegylakó volt. De szép is lenne, ha meghallaná a dudaszót.

FRA BARTOLOMEO Már advent első vasárnapján meghallotta, és igen meghatódott.

FRA ANGELO Aznap este éppen a Morrone-hegyről beszélgettünk. Sajnálkozott, hogy az idei karácsonyt hó és betlehemesek nélkül töltjük. Abban a pillanatban felhallatszott a térről a dudaszó. Rögtön leküldte hozzájuk fra Bartolomeót, és megajándékozta őket.

FRA BARTOLOMEO Pescocostanzo községből jöttek, és első dolguk volt, hogy a pápa felől kérdezősködket.

FRA LUDOVICO Gyakran emlegeti Celesztin pápa a hegyet? Beszélgettek róla?

FRA ANGELO Egyre gyakrabban, és egyre nagyobb sóvárgással. Álmaiban is a hegyek közt van.

FRA BARTOLOMEO Csodával határos, hogy milyen élénken emlékszik remete éveire. Sűrűn emlegeti az emlékeit, tréfás és érdekes epizódokat idéz föl, amíg csak meg nem feledkezünk a jelenről.

FRA ANGELO Csak ilyenkor tud szívből nevetni.

ELSŐ KISPAP *(meghatottan, áhítatosan)* Fel kellene jegyezni az emlékeit, nehogy feledésbe merüljenek.

FRA BARTOLOMEO Nem könnyű írásba foglalni az ő elbeszélésmódját. Itt van például az első találkozása a rókával, akit ő később Giuseppina nővérnek nevezett el. Kész mese. A róka egy szép napon megállt a barlang bejáratánál, s az első mozdulatra máris menekülésre készen, gyanakodva benézett. "Gyere közelebb – szólt hozzá –, mitől félsz? Buta vagy, ha félsz tőlem, igen, buta vagy. Az a híred, hogy ravasz és értelmes állat vagy, de ha félsz tőlem, nem igaz az egész. Ha egy kicsit is értelmes vagy, most megértenéd, hogy ez az a pillanat, amikor barátságot lehet kötni. Nem tudod, mi az a barátság? Szegénykém, hát te bizony nagyon boldogtalan vagy." Hanem a róka nem hitt a szép szavaknak. Addig-addig, amíg fra Pietro egy éjszaka kutyavonításra emlékeztető, panaszos hangokra nem ébredt. A közelből jött a hang. Fölkelt, körülnézett, keresgélt, hát nem a rókát találja meg, az ő rókáját, amint

egy pásztor vetette tőrben vergődik! Kiszabadította, s mivel a róka a vergődés közben megsebesült, meg is gyógyította. Így lettek Ők ketten jó barátok. Fra Pietro azonban nem akarta megszelídíteni. A róka továbbra is élte a maga életét, a tartózkodását sem adta fel, de azért minden áldott este ellátogatott a barlangba. A környék pásztorai hamarosan tudomást szereztek erről a barátságról, és többé nem vetettek tőrt az állatnak.

FRA ANGELO Vagy itt van a vipera históriája. Fra Pietro kifejte a mérget a fogából, és elnevezte a kígyót Concettina nővérnek, mivelhogypppen olyan volt, mint egy fecsegő nőszemély, akinek kivágták a nyelvét. De ettől eltekintve, ahogyan Ő mondogatta, derék kislány volt. Vagy a tücsök esete, ezt Ő don Cicillónak szólította, meg még sok más. Akkoriban Bartolomeo testvér is a hegyekben élt, nem messzi fra Pietrótól. Ha egyszer Ők mesélni kezdtek, volt ott nevetés.

FRA BARTOLOMEO Ne higgyétek, hogy nem vezekeltünk; csak hát nem búbanatos képpel tettük. Mikor egy reggel elmegyek fra Pietro barlangja előtt, int, hogy hallgassak; később elmagyarázta, hogy aznap reggel nagy öröme volt, mert hallotta nőni a füvet. Máskor meg egy túskeborkor ágán feslő bimbót mutatott olyan áhítattal, mintha a teremtés műhelyébe látott volna bele.

FRA ANGELO Nem is lehet remeteéletet élni anélkül, hogy az ember meg ne békülne a természettel.

FRA BARTOLOMEO Hanem, ha jól meggondolom, vannak fra Pietro remeteéletének rejtélyes mozzanatai is. Szigorúan megtartotta például a bencés regulát, hogy a napot imádkozásra és dolgozásra kell osztani, ezért hát éjjel is félbeszakította álmát, és felkelt, hogy elvégezze az előírt imádságokat. Bármekkora volt is bennem a jóakarát, sohasem sikerült pontosan ébrednem. Derült időben a csillagok járása mutatta az időt, de hát hogy meglássam, ébren - kellett lennem. Megkérdeztem fra Pietrót, miképpen lehetséges, hogy Ő mégis olyan pontos. „Hát nem hallod a harangszót? – kérdezte. – Eleinte azt hittem, hogy te harangozol, de aztán rájöttem, hogy közelebből jön a hang.” Nem mertem tovább faggatni. Szerencsére az volt a szokása, hogy az éjszakai zsolozsmát hangos zoltárénekléssel kezdte, s így, ha kedvező volt a szél, én is felébredtem.

A Kispap, a barát mellett a padlón ülve, megbűvölten hallgatja a mesét. Alig fejezi be a mesét fra Bartolomeo, fra Ludovico, aki már egy ideje feltűnően nyugtalan; felugrik, és izgatottan járkálni kezd.

FRA LUDOVICO Egy ilyen ember... egy ilyen keresztény... miért is nem akadályoztuk meg, hogy elfogadja a pápaságot? Jóvátehetetlen vétek volt egy olyan keresztényt, amilyen Ő, intrikus törtető, szemét emberek nyomorult társaságának feláldozni. *(Fra Angelóhoz és fra Bartolomeóhoz:)* Benneteket nem gyötör a lelkiismeret, amiért ezt hagytátok?

FRA ANGELO *(halkan, alig hallhatóan)* A harcnak még nincs vége.

FRA LUDOVICO Ne mondd ezt. Hogy a csatát régen elvesztettük, azt ti ketten *(Bartolomeóra is rámutat)* éppúgy tudjátok, mint én. És mint Ő, aki a leginkább érdekelt. Vagy ha nem, akkor miért vágyik egyre inkább a Morrone-hegy tájaira? Mondhatom, már jó ideje szánom a pápát.

Olyan ő ebben a pápai udvarban, mint egy ártatlan bárány – vén, megátalkodott bakkecskék között. *(Szünet.)* Vagy nincs igazam? Ne áltassuk magunkat tovább.

FRA ANGELO Hová akarsz kilyukadni?

FRA LUDOVICO Már a kezdet kezdetén minden ravaszul ki volt számítva.

Most már nyilvánvaló, hogy a perugiai úgynevezett csodás választás körül valami nem volt rendben.

FRA ANGELO *(elképedve)* Még mindig itt tartasz? Mi szükség ezt felhánytorgatni?

Fra Bartolomeo, mintha egy pillanatra tűzbe jönne, felugrik, mondani akar valamit, de aztán csak legyint és visszaül.

FRA ANGELO *(fra Ludovicóhoz)* Mi az, ami nem volt rendben? Ki csapott be kit és miért?

FRA LUDOVICO Bennünket csaptak be, és velünk az egész kereszténységet.

Abban a hitben ringattuk magunkat, hogy fra Pietro megválasztása azt jelenti, sikerült felülemelkedni azon a vetélkedésen, mely huszonhét álló hónapig akadályozta a bíborosok egymás közötti megegyezését; azt hittük, végre új korszak köszöntött be az egyház történetében. Holott ma már világos, hogy a vén vetélytársak csak ideiglenes békét kötöttek, s így se győzők, sem győztesek nem akadtak. Hogy miért keresték ezt az átmeneti kiutat? Azért, mert nem maradt más lehetőség, mivel egyik párt sem engedett a magáéból. Kereken tizenkét bíboros volt, és a huszonhét hónap során megtartott szavazásokon egyetlen bíboros sem kapott ötnél több szavazatot. Nem folytathatták így a végtelenségig: Rómában és Spoleto-ban véres felkelések törtek ki, az egyházi közigazgatás megbénult. Csak ez az egy átmeneti megoldás maradt: feddhetetlen életű, jámbor keresztényt választani pápának, aki nem jártas a világi ügyekben, és ezért kezelhető; tisztelni fogja a törvény szabta érdekeket. Még egyszerűbben: kegyes és elfogulatlan embert tenni pápává, aki maga nem lop, viszont lopni hagyja azokat, akik erre, hogy úgy mondjam, családi hagyomány folytán feljogosítva érezték magukat. E szerepre a legmegfelelőbb embert Sánta Károly király találta meg, az a király; akiben a csalafintaság francia képessége a nápolyiak agyafúrtságával párosul. A különféle pártok bíborosaival mindent előre megbeszéltek, ezért egyhangúlag megválasztották a pápát, és mint tökéletes komédiások, még sírva is fakadtak. *(Szünet.)* Szerencsére a mi Celesztin pápánkat nem olyan fából faragták, hogy bábfigurát hagyna csinálni magából. *(Szünet.)* Mi lesz ennek a vége? Van valami fogalmatok róla? Mert nekem nincs. De az bizonyos, hogy az a cselszövés már nem folyhat soká.

ELSŐ KISPAP *(nagyon izgatottan felugrik a padlóról, ahol eddig ült)* Engedjétek meg, hogy én is szólhassak. Fra Ludovicónak, sajnos, igaza van abban, amit a kúriáról mondott. De ha a Szentatya közvetlenül a néphez szólhatna... Ti nem láttátok, micsoda tömeg tolongott a téren meg a környező utcákban, mikor először mutatkozott előttük. Egyszerűsége, szelíd jósága, ártatlan mosolygása őrvjögő lelkesedésre gyűjtotta ezt az óriási tömeget. A keresztényi tisztaságot és életszentséget testesítette meg, mint valami csodás látomás. Elárulhatom, hogy az elmúlt

napokban sokat beszélgettünk erről fiatal barátaimmal. Meggyőződésünk, hogy ha a Szentatya közvetlenül a népre támaszkodna, még megfordíthatná a helyzetet.

FRA LUDOVICO Zavarba hozol, fiam. Nem szívesen bírálom a lelkesedést, de most kénytelen vagyok. A tömeg lelkesedése szalmaláng, főleg, ha látványos körülmények között lobban.

ELSŐ KISPAP És miért ne gyűjtanánk egyszer olyan tüzet az emberekben, mely tovább ég, mint a szalmatűz?

FRA LUDOVICO Talán tudok neked válaszolni. Legjobb, ha egy példát mondok. Az a tűz, amelyet Assisi Szent Ferenc nem egészen száz esztendővel ezelőtt meggyújtott, nem szalmaláng volt, hanem tartós lobogás, melyet számtalan tűzoltó dühös ügybuzgalma sem tudott kioltani, és még ma is lángol. Miért? Mert ahol Szent Ferenc feltűnt, ott nem ünneplésre, nem szórakozásra szólította fel a népet, hanem megtérésre, életmódjának megváltoztatására, arra, hogy a világi hívságokat a lélek örömeivel cserélje fel, és ebben Ő maga példát mutatott... Ha Szent Ferencnek mégsem sikerült kiterjesztenie ezt a tüzet az egész kereszténységre, az talán azért volt, mert hiányzott egy olyan pápa segítsége, mint amilyen V. Celesztin.

Mialatt a klerikus és Ludovico között ez a beszélgetés folyik, a másik két szerzetes mozdulatlanul ül, és maga elé mered.

A szín lassan elsötétül.

Elviselhetetlen állapot

Rövid szünet után ismét kigyúlnak a fények. V. Celesztin és Caetani bíboros ül egymással szemben.

CELESZTIN Elnézést kérek, amiért megvárattam. Nem tapintatlanságból tettem. Amint tudja, csökkentettem a kihallgatások számát, ha már egészen el nem hagyhattam Őket. Az adventet én eddig mindig elméledéssel és imádkozással töltöttem.

CAETANI De most pápa lett Szentséged.

CELESZTIN Igen, az lettem, és saját káromon tanultam meg, hogy milyen nehéz egyszerre pápának is, meg jó kereszténynek is lenni.

CAETANI Pedig azért lehetséges, csak másképpen, s ez természetes. Minél magasabbra emelkedik valaki az egyház vagy az állam ranglétráján, annál inkább fokozódnak a kötelességei, következésképp annál inkább csökken a személyes szabadsága.

CELESZTIN Így van. A parancsolás szolgává teszi az embert, elsősorban azokat, akik parancsolnak. Ezért hát nem is értem, miért szeretnének annyian parancsolni.

CAETANI Pedig egyszerű a magyarázat. Az ember jobban vágyik a hatalomra, mint a szabadságra vagy mint az erényekre. Szentatyám, attól tartok, hogy nem ismeri az embereket.

CELESZTIN A megvetés arra csábítja az embert, hogy kiérdemelje. A bűnös ember így igazolja magát: hát nem ilyen az ember? Mit tehetnék? A keresztény emberideál viszont nemesebb ennél.

CAETANI Elvileg, de a gyakorlatban?

CELESZTIN A gyakorlat sokrétű, elismerem. De a kereszténység éppen arra buzdítja az embert, hogy emelkedjék ki állati földhözragadtságából.

CAETANI Szentatyám, megenged egy tapintatlan kérdést? Mikor a pápai trónt elfoglalta, nem élt a lelkében a parancsolás vágya?

CELESZTIN Homályos és gyermeteg formában kétségtelenül. Erről hosszan beszélgettem a gyóntatómmal, és bűnbánatot tartok miatta.

CAETANI Bocsássa meg tapintatlanságomat, és most beszéljünk másról. Hallottam, hogy összekülönbözött a királlyal és a király Hadsegédével. Ennek örülök. Most már Őszintén megmondhatom, hogy jó néhányan gyanakodva figyeltük bizalmas viszonyát a királlyal.

CELESZTIN Engem bánt ez az összekülönbözés, mert kedvelem a királyt. Mégis nagy segítségemre volt ez a konfliktus. Talán szerénytelenségnek tetszik, de most már néhány fontos igazságot világosabban látok.

CAETANI Nem lehetne semmissé nyilvánítani néhány korábbi kedvezményt, melyet a királynak adott Szentséged? Hiszen római szenátorrá is kinevezte, pedig alkotmányunk szerint királyt vagy uralkodó herceget ilyen címmel kitüntetni nem szokás.

CELESZTIN Hiba volt, elismerem, tapasztalatlanságom az oka.

CAETANI Semmi több, nekem is ez a véleményem.

CELESZTIN Tisztelen eminenciádban, már ami a nápolyi király személyét illeti, a következetességet. Értesültem róla, hogy Perugiában eminenciád mentette meg a Szent Kollégium méltóságát, amikor tiltakozott a király jelenléte ellen a pápaválasztó gyűlésen.

CAETANI Hallatlan vakmerőség volt, mégsem mert senki sem tiltakozni ellene a jelenlétében. Szentséged nem is sejtí, meddig merészkedik ez a király. Talán fogalma lesz róla, ha közlöm, hogy a legtöbb bíboros évi fizetést húz Károly királytól. Olyanok is, akik dúsgazdagok.

CELESZTIN Tehát igaz a mondás, hogy a gazdagság még kapzsibbá tesz. Még a hivatalokkal való kereskedés sem elég a bíboros uraknak?

CAETANI Ez azért túlzás. A hivatali beosztásokkal való kereskedésnek több a füstje, mint a lángja. És különben is, a megvesztegetett ember nem sok vizet zavar. Ha hagyjuk, hogy kedvteléseinek hódoljon, még hasznunkra is lehet.

CELESZTIN Még? És ettől javulnak az erkölcsök?

CAETANI Miért ne? Ha ez az ellenségeink erkölcse, javulhat így is. *(Nevet.)*

CELESZTIN Hogy lehet nevetni ezen? Nekem inkább sírni volna kedvem. *(Szünet.)* Ma reggel felkeresett egy Colonna, és kereken, kertelés nélkül a következőket kérte: mivel a legutóbbi fontos megbízást az Orsini család kapta, kapja tehát a Colonna család a következőt.

CAETANI A Colonnáknak nem jó a modoruk. Az Orsiniak pedig túlságosan is hetvenkednek, hogy a pápa az Ő oldalukon áll. Az Ő családjuk költéségén épült ugyanis a sulmonai Szentlélek-apátság.

CELESZTIN Nem a saját hasznomra épült, és nem köteleztem el magamat.

CAETANI Elhiszem. Ami pedig a megbízásokat illeti, leghelyesebb az arányos elosztás elvét alkalmazni.

CELESZTIN Nem lenne jobb egyszerűen az igazság elvét alkalmazni? Bár azt magam sem tudom, hogyan.

CAETANI A nagy családok létezése olyan realitás, mellyel számolni kell.

CELESZTIN Krisztus népének nagyságához képest azonban nem sokat számítanak.

CAETANI Aki ismeri a történelmet, tudja, hogy Ők jelentik az egyház dicsőségét és erejét.

CELESZTIN Köznyelven szólva, vérszopók. Vagy nem azok?

CAETANI A vérszopó piócák ártatlan állatok, amelyeket patikusok árulnak, tehát még hasznosak is. Így van ez talán az egyházzal is. Ki másra bízhatnánk a fontos ügyeket, mint a gazdag családokra? Csak Ők rendelkeznek a szükséges eszközökkel, melyekkel feladatukat végrehajthatják.

CELESZTIN És zsíros hasznot fölözhetnek le.

CAETANI Minden üzlet kockázat, és minden kockázat jutalmat érdemel.

CELESZTIN De ha ez a jutalom túlságosan is nagy?

CAETANI Ellenőriztetni kell.

CELESZTIN De kivel? Azokkal a rokonaikkal, akik a kúria tisztviselői? Kecsére bíznom a káposztát, és ez nem áll szándékomban; magam is szegény családból származom. Anyám csak ötig tudott számolni.

CAETANI Boldog emberek. A lelki üdvösség szempontjából nagy szerencse az ilyesmi.

CELESZTIN Gúnyolódik?

CAETANI Távol áll tőlem.

CELESZTIN Nos, ha komolyan gondolja, hogy a szegénység kedvez a lelki üdvösségünknek, miért nem mond le a vagyonáról? Nem a lélek a mi legfőbb kincsünk?

A bíboros meglepetten néz a pápára, aztán elneveti magát.

CAETANI És még Szentségedről terjesztik a hülyék, hogy nincs humorérzéke!

CELESZTIN Pedig annyira van, hogy még eminenciád szarkazmusát is értem. *(A bíboros éppen helyesbíteni akarja iménti szavait, de a pápa zavartalanul folytatja.)* Nem vall jó ízlésre, hogy rögtön szó szerint vettem, amikor a szegénységet dicsérte. De térjünk vissza az arányosan elosztott igazságra. Az lenne tehát a feladatom, hogy gondoskodjam a kiváltságok, engedélyek, hivatalok, megbízások és egyéb ilyen kuriális rablások elosztásáról. Látja, ez az, ami lassanként tűrhetetlenné válik számomra.

CAETANI Pedig nincs mit tenni. Szentséged már megkísérelte, hogy megváltoztassa a hivatali ügyvitelt, mikor a király tanácsaira hallgatott. Mégis: tapasztalt-e némi javulást az új bíborosok kinevezése után?

CELESZTIN Nem tapasztaltam, és le is vontam belőle azt a következtetést, hogy a hiba nem annyira az emberekben van, mint inkább a rendszerben. Csökkenteni kell tehát a kúria hatalmát, a püspökökre pedig vissza kell ruházni ugyanazt a hatalmat, mellyel az apostoli időkben rendelkeztek.

CAETANI (*meglepődve és megbotránkozva emeli fel a kezét*) Mit hallok? Soha, semmi áron! Halálos csapás lenne, az amúgy is törékeny és ingatag helyzetű egyház halála. Ellenkezőleg, Szentatyám, ellenkezőleg, az egyháznak soha sem volt akkora szüksége az egységre, mint éppen ma, amikor kiváltságait kell megvédenie, és uralmát kell biztosítania a fejedelmek és az államok felett. Nem látja Szentséged, hogy ha a francia püspököknek függetlenséget adnánk, hamarosan elveszítenénk őket?

CELESZTIN Ez lehetséges, de a római kúria abszolút egyeduralmát mégis károsabbnak vélem, mert a legjobb lelkeket elriasztja a kereszténységtől.

CAETANI (*még mindig felháborodva*) Kár, hogy ezeket a gondolatait nem hozta nyilvánosságra Szentséged a konklávé előtt, mi pedig még csak nem is sejtettük őket.

CELESZTIN (*mosolyogva*) Higgye el, nem volt ez áltatás. Csak mostanság, már mint pápa jutottam ilyen következtetésekre. Azt akarja tehát mondani, hogy ha előre tudta volna, miként fogok gondolkodni, sem kegyelmed, sem pedig a többi kardinális nem szavazott volna rám? Magam is meg vagyok győződve erről. Csakhogy a Szentlélek szabad elhatározásait senki sem korlátozhatja, még a Szent Kollégium sem; de amit tett, azt vissza is vonhatja, még mielőtt meghalnék.

CAETANI (*leplezetlen, szorongó reménykedéssel*) Szentatyám, mire céloz ezzel?

CELESZTIN Hamarosan megtudja, és örvendeni fog.

A bíboros mosolyogva feláll, majd hálaérzéstől hajtva, térdre hull, a pápa lába elé; a pápa megáldja. A szín elsötétül

A lemondás

Amikor a szín ismét kivilágosodik, fra Bartolomeo, fra Angelo és fra Ludovico a hamarosan megkezdődő egyháztanácsi ülés számára a szobát rendezi át. Fra Angelo nagy gonddal teszi az asztalra a bíborpalástot, a stólát és a tiarát, melyet a pápa a bíborosok előtt elmondandó beszéde közben viselni fog. Fra Bartolomeo és fra Ludovico trónusként egy dobogóra teszi a karosszéket, közel a bal oldali terem ajtajához. Mindez csendben történik; a három szerzetes szomorú és gondterhelt. Most a kispap bukkan fel az ajtóban, egy kisméretű karosszéket cipel.

ELSŐ KISPAP (*fra Angelóhoz*) Hová tegyem a karosszékeket?

ANGELO A szomszéd terembe, ott ülnek majd a bíborosok.

ELSŐ KISPAP Ne tegyek azért egyet a Szentatya trónusa mellé?

FRA ANGELO Az a kívánsága, hogy ez alkalommal csak meghitt bizalmasai legyenek körülötte, tehát semmiféle bíboros. Ti hárman legyetek melletttem, azt mondta, és ha szívesen jönnének, hát a két kispap.

Futva érkezik a Második Kispap, izgatott és nyugtalan.

MÁSODIK KISPAP Igaz, hogy a Szentatya le akar mondani?

Senki sem felel, a kispap tudja, hogy ez igent jelent, és nagyot sóhajt.

ELSŐ KISPAP *(a másik mellé lép, és halkán mondja neki)* Nincs mit tenni, később majd megmagyarázom.

MÁSODIK KISPAP De hát lehetséges ez? Őrület. Ilyenre még sohasem volt példa.

ELSŐ KISPAP Igazad van, még soha. Éppen ezért szólni sem tudnak majd a bíborosok.

MÁSODIK KISPAP A bíborosok nem is; de mit szólnak majd a keresztény hívek? Hogy a Szentatya cserbenhagyott minket. Hát lehetséges ez? Nem szökés ez inkább?

FRA LUDOVICO *(aki hallotta a kispap izgatott kifakadását)* Nem, fiam, ez nem szökés, sőt inkább a bátorság bizonyítéka, hűség önmagához és a többiekhez.

MÁSODIK KISPAP De ilyesmi még sohasem esett meg.

FRA LUDOVICO Pontatlanul fogalmazol. Az egyház történetében a soha szó ismeretlen. Ami emberileg lehetséges, az már mind megtörtént az egyházzal; és éppen az a csodálatos, hogy még mindig fennáll.

MÁSODIK KISPAP Van egy kérdés, amelyet a többiektől hallottam: ha valakit a Szentlélek sugallatára választottak meg, az lemondhat? Tévedett volna a Szentlélek?

FRA LUDOVICO Nem tévedett. A pápa az, aki tévedett. De különben is: miért ne tekinthetnénk a lemondást is a Szentlélek sugallatának?

A király Hadsegéde ront a terembe, s mivel ügyet sem vetnek rá, hangoosan megszólal.

HADSEGÉD Őfelsége megbízásából jöttem, hogy sürgős kihallgatást kérjek a Szentatyától akár itt, akár a királyi palotában.

FRA ANGELO Az első adandó alkalommal tolmácsolni fogjuk a felséges óhajt Őszentségének.

HADSEGÉD Őfelsége azonnali választ vár.

FRA ANGELO Azonnali választ fog kapni, amint Őszentsége meghallgatta.

A Hadsegéd elszántan a clausura felé indul, de fra Ludovico megelőzi, és útját állja.

FRA LUDOVICO Nem tűrünk semmiféle erőszakot.

A Hadsegéd rövid habozás után megfordul. Az ajtóban a gyülekező főpapokkal találkozik, akik már értesültek a szenzációt keltő lemondásról. Fra Bartolomeo az ajtóban ügyel, hogy be ne tóduljanak a dolgozósobába. Néhány izgatott felkiáltást hallunk:

HANGOK

– Hát lehetséges ez? Példátlan botrány!

– Tehát igaz? Úristen, micsoda időket élünk!

– Perugiában tévedett a Szentlélek, vagy most téved? Akárhogy is, egyszer tévednie kellett.

– Meglátjátok, hogy az utolsó szót a Sorbonne fogja ki mondani.

Fra Bartolomeo becsukja az ajtószárnyakat, és a két kispappal együtt ügyel, nehogy idegenek juthassanak be. Kisvártatva megérkezik Caetani bíboros, akit azonnal beeresztenek: néhány barátságos szót vált az ajtóban álló két kispappal.

FRA ANGELO (fra Ludovicóhoz) Íme, az új pápa. Megszerezte az Orsiniak támogatását, s így máris övé a többség a Szent Kollégiumban. A most következő pápaválasztó gyűlés, nem úgy, mint a perugiai, a legrövidebb lesz az egyház történetében.

CAETANI (*előbbre jön, és magához inti fra Ludovicót és fra Angelót*) A Szentatyá a cellájában van?

FRA ANGELO Igen, de nem zavarhatjuk.

CAETANI Helyes. Most különösen nagy szüksége van nyugalomra és önuralomra.

FRA LUDOVICO Ne aggódjék, rég nem láttuk ilyen derűsnek, mint most.

CAETANI Annál jobb. Közölgétek velem, hogy üzenem: a bíborosi tanács nem fogja ellenezni lemondását. A többség megegyezett, hogy szó nélkül elfogadja a közösen megállapított nyilatkozatot.

FRA ANGELO És a kisebbségnek mi a véleménye?

CAETANI Meg van zavarodva: nincs irányítójuk, ők is hallgatni fognak. Az igazi veszélyt a külvilág jelenti.

FRA ANGELO A király sürgős kihallgatást kért a Szentatyától.

CAETANI Remélem, hogy ez a találkozó a szertartásig nem jön létre. A kész tények előtt a király is kénytelen lesz előbb-utóbb meghajolni, bár van néhány tanácsosa, aki ostobaságokra biztatja.

FRA LUDOVICO Miféle tanácsosok, és miféle ostobaságokra?

CAETANI A lemondás első hírére a Colonnák táborában pánik tört ki. Miként azt bizonyára tudjátok, ezek mindenre elszánt, gátlástalan kalandorok. Egyikük máris teológusnak csapott föl, és azt hangoztatja, hogy a lemondás semmis, tehát egy új konklávé törvénytelen. Az ország vallási békéjének megmentése ürügyén arra kérték a királyt, hogy erőszakkal is akadályozza meg a lemondást.

FRA ANGELO És a király? Egyetért velük?

CAETANI Még nem. Párizsból kért tanácsot, s ennek még súlyos következményei lehetnek.

FRA LUDOVICO De nem a mi Celesztin pápánkra nézve, mert ő ma estétől fogva már nem vesz részt a játékban.

CAETANI Ne ringassátok magatokat illúziókba. Ha a francia püspökök nem ismerik el a lemondást, egyházszakadás következhet be. Két pápánk lenne, V. Celesztin és egy új, akit majd a konklávé megválaszt.

FRA ANGELO Attól nem kell tartani, hogy Celesztin ilyesmibe beleegyezne.

CAETANI A franciák nem fognak azzal törődni, hogy beleegyeznek-e vagy sem. Esetleg foglyul ejtik, és Lyonba viszik vagy máshová, ahol eltitkolhatják előtte a következményeket.

FRA ANGELO Nem túl sok ebben a feltételezés? Ha a nápolyi király... ha a franciák... ha majd a konklávé... Nem elég a mostani bajunk?

CAETANI Ez is igaz. Hanem azt érdemes megfontolni, hogy hová menjen innen Celesztin ma este vagy holnap, ha elhagyja ezt a palotát. Egy remete a híd alatt is elalhat, de egy pápa vagy egy expápa már nem.

FRA ANGELO Mi arra gondoltunk...

FRA LUDOVICO *(szavába vág, mert nem bízik a bíborosban)* Még nem gondoltunk ezen.

CAETANI Közöljétek velem, hogy anagni házam rendelkezésére áll. Ott biztonságban lesz, és semmiben sem fog hiányt szenvedni. Nehogy azonban valami baj legyen, nagy tapintattal és közös egyetértésben kell cselekednünk.

FRA ANGELO Be fogok számolni a Szentatyának erről a beszélgetésünkről.
A szomszéd teremből hangok lármás zűrzavara.

CAETANI Megérkeztek a bíborosok. Ne engedjétek be senkit ebbe a szobába.

A szerzetesek kurta meghajlással köszönnek el a bíborostól, aki visszamegy a szomszéd terembe.

FRA LUDOVICO Akkor hát egyetértünk: sem Anagni, sem Lyon.

FRA ANGELO Úgy van. Sem a cseber, sem a veder. Tervünk tehát változatlan.

A térről embertömeg zaja szüremlik be, szent himnuszok váltakoznak "éljen!" és "le vele!" kiáltásokkal. Mind az erkélyhez sietnek.

FRA BARTOLOMEO Mi az? Mi történt?

ELSŐ KISPAP Bizonyosan a Luca napi körmenet. Ma van december tizenharmadika.

MÁSODIK KISPAP Furcsa. Eddig még sohasem vonult errefelé a körmenet.

A körmenet szokatlan útvonalára rövidesen megkapjuk a magyarázatot: a hangok, amelyek eleinte a pápai palota közeléből hallatszottak, most már belülről áramlanak fel. A királynak és kíséretének fenntartott jobb oldali ajtó hirtelen kitárul, és beront rajta a Hadsegéd, nyomában egy csomó rongyos alak, akik Szent Luca templomi zászlója körül csoportosulnak. A váratlanul berontó tömeg átlépi a küszöböt. A szerzetesek azonnal a cella elé állnak, a másik oldalról pedig Caetani bíboros siet be, egy pillantással felméri a helyzetet, és gyorsan visszalép, magára csukva az ajtót. A templomi zászlót lengető férfi előbbre lép, és nagyot kiált: Éljen Szent Luca, éljen a pápa, éljen a király! A többiek, sapkájukat a magasba dobálva, vele ordítanak. Valaki egy újabb jelszót röpít fel, a többiek ismétlik: Éljen a pápa, le a bíborosokkal! Most minden szem a cella ajtajára szegeződik. Az ajtó kinyílik, feltűnik a pápa magas, méltóságteljes alakja. A jelenlevők valamennyien térdhajtással köszöntik; a két kispap térdelve marad. A pápán látszik, hogy szenved, de azért nyugodt; lassan a szoba közepére megy, és szembenéz a betolakodókkal. A zászlótartó felemeli a zászlót, és elkurjantja magát: a többiek vele zengik: Éljen Szent Luca, éljen a pápa, éljen a király!

CELESZTIN *(fáradt, nyájas hangon)* Ki vezetett ide benneteket? Hogyan kerültetek a király számára fenntartott ajtóhoz?

ZÁSZLÓTARTÓ Szentatyám, mi a nép nevében kérjük, hogy maradjon velünk. Ne hagyjon magunkra, ne szolgáltassa ki nyáját a farkasoknak.

MÁS HANG A TÖMEGBŐL Kergesse el a bíborosokat, és maradjon a néppel és a királlyal.

HARMADIK HANG A bíborosok az egyház rákfenéi, akárcsak a bárók a királyság rákfenéi. Ne hagyj el bennünket.

VALAMENNYIEN Szentatyánk, szabadíts meg minket a római kúriától!
NEGYEDIK HANG Ha Szentségednek is úgy tetszik, mi most kiszabadítjuk
a széltoló bíborosok karmaiból.

CELESZTIN Hogy merészeltek erőszakos szavakat használni a pápa színe
előtt? *(Szünet.)* Hallgassatok rám. Ha valakinek vérmérgezés támad a
karján vagy a lábán: ha a beteg részt levágja, megmentheti a testét. De
ha a betegség az egész testen elhatalmasodik, már nincs mit levágni.

ZÁSZLÓTARTÓ De hát akkor mit tegyünk?

CELESZTIN Imádkozzunk együtt. Mondjátok utánam, mondatról mondatra.
Nem tart soká. *(A pápa összetett kézzel kezdi az imát:)* Miatyánk, ki
vagy a mennyekben...

VALAMENNYIEN Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

CELESZTIN Jöjjön el a Te országod...

VALAMENNYIEN Jöjjön el a Te országod.

CELESZTIN És most áldásomat adom rátok. *(Jobb karjával a kereszt jelét
írja a levegőbe, mindenki keresztet vet.)* Menjetek Isten nevében, és él-
jen bennetek a jóság.

*A tömeg kivonul, fra Bartolomeo gyorsan rájuk csukja az ajtót. A pápa
most látja csak, hogy a két klerikus még mindig térdel, és egyikük sem
bírja elfojtani a zokogását.*

CELESZTIN Szeretteim, álljatok fel. Remélem, hogy az iménti esemény nem
zavarta meg nyugalmatokat. *(Lehajol, hogy felsegítse Őket.)*

MÁSODIK KISPAP *(elcsukló hangon)* Szentatyám, ha ezek az emberek fara-
gatlanul fejezték is ki magukat, mégis a hívek többségének a vélemé-
nyét tolmácsolták. Hallgasson a népre, Szentatyám: *Vox populi, vox dei.*
*A palota ablakai alatt újra felzúg a zaj, erősebben, mint az imént, mert
a tömeg nyilván most értesült küldötteinek sikertelen látogatásáról.*

CELESZTIN *(a két kispaphoz)* Szeretem a népet, de nem vakon. Én is a nép-
ből származom, és jól ismerem. Könnyű becsapni, felizgatni, áltatni.
Arra nem gondoltok, hogy vajon ki hozta a tömeg tudomására a dönté-
semet? Ki terelte el a körmenetet a szokásos útvjáról, ki hozta Őket az
ablakom alá? Nem igaz, hogy a nép szava mindig Isten szava. Ne feled-
jétek, hogy Barabbás szabadon bocsátását és Krisztus megfeszítését is
a nép követelte. Mit tudhat a nép arról a szörnyű lelkiismereti válság-
ról, amelyet az elmúlt napokban átéltem? Szeretni kell a népet, de
semmiféle tömeg zajongása nem nyomhatja el a lelkiismeret hangját.
Így van ez, fiaim, és én sajnálom, hogy eltávozom körötökből, és nem
látalak többé benneteket.

ELSŐ KISPAP Vigyen magával bennünket.

IMÁSODIK KISPAP Ne hagyjon el bennünket. Hadd kövessük bárhová.

CELESZTIN De hová? Azt a kevés időt, ami életemből még hátravan, béké-
ben akarom eltölteni a Maiella-hegység valamelyik barlangjában, távol
minden cselszövéstől, versengéstől, kapzsiságtól. Békére vágyom, sem-
mi másra.

FRA ANGELO Szentatyám, nekem majd lesz gondom erre a két fiatal bará-
tunkra.

*A pápa beleegyezően bólint, s mivel a tömeg lármája csak nem akar
szűnni, int fra Bartolomeónak, hogy csukja be az ablakot, és húzza*

össze a függönyt. A kinti lárma elhal, egy pillanatra sötétség van, fra Angelo és fra Ludovico néhány gyertyát gyújt. Ebben a síri félhomályban folyik a szertartásos öltöztetés: fra Bartolomeo és fra Angelo segít a pápának: ujjára húzzák a gyűrűt, ráadják a bíborpalástot, és fejére illesztik a tiarát.

CELESZTIN Testvéreim, ne vesztegessük az időt, készen vagyok.

Fra Ludovico kitarja az ajtót, a pápa a trónjára ül. A szomszéd teremben ott ülnek a bíborosok. Fra Bartolomeo és fra Angelo a trón két oldalán térdepel, fra Ludovico és a két kispap valamivel hátrább. Néma csend. A pápa arcát a szomszéd teremből beszűrődő fény világítja meg.

CELESZTIN *(hangosan)* Béke veletek.

A BÍBOROSOK *(hangosan)* És a te lelkeddel.

CELESZTIN Imádkozzunk.

A néma imádság után a pápa kereszt jelét rajzolja a levegőbe.

CELESZTIN Krisztusban kedves testvéreim, tudjátok, miért hívtam egybe ezt a rendkívüli bíborosi gyűlést. A bevezető magyarázkodás ezért fölösleges, így hát a lényegre térek. A kérdés egészét azonban szintén nincs szándékomban feltárni, mivel az egyház állapota olyan probléma, melyet ma nem tudunk megoldani: sem én nem érzem alkalmasnak magamat erre, sem ti nem vagytok rá képesek, de más sem. Ezért hát csupán magamról szólok s arról, amit tenni szándékozom; kérlek benneteket, ne vágjatok szavamba se kérdéssel, se megjegyzéssel, se tiltakozással vagy könyörgéssel. Legalább most az egyszer, utoljára, igyekezzünk szeretetet és őszinteséget tanúsítani egymás iránt.

Fra Angelo egy iratot nyújt át a pápának, mely a lemondási nyilatkozatot tartalmazza.

EGY HANG Szentatyám...

CELESZTIN Kértelek benneteket, hogy ne zavarjatok kérdésekkel.

Az ELŐBBI HANG Nem kérdést akarok feltenni, hanem javaslatot szeretnék előterjeszteni. Vegyük fel ezt a mai aktust a kánonjogba.

CELESZTIN Ki vagy?

Az ELŐBBI HANG Matteo Orsini.

CELESZTIN Beszélj.

MATTEO ORSINI Szentatyám, mivel szilárd elhatározása, hogy lemond, ám legyen így. Hogy azonban ez a lemondás érvényes és megtámadhatatlan legyen, hozzon olyan törvényt, mely szerint a törvényes keretek között lehetséges a pápának vagy a bíborosoknak lemondani

CELESZTIN Így legyen. Fogalmazzátok meg ezt az új elvet, melyet én most, a még rám ruházott hatalmamnál fogva, törvényerőre emelek és kihirdetek. *(Kigöngyölíti a fra Angelótól kapott iratot, és hangosan, lassan olvassa:)* "Hallgassátok: Én, Celesztin, jogos okoknál fogva, az aláztosság vágyától hajtva, erkölcsi tökéletességre törekedve, lelkiismeretem szavára és testi gyengeségemre hivatkozva, a világ gonoszsága és tökéletlensége miatt, hogy korábbi életmódom békéjét és körülményeit visszanyerhessem, szabadon és őszintén lemondok a pápai trónról; minden azzal járó méltóságról, előnyről, kiváltságról és hatalomról, és hatalmamot átruházom a bíborosi testületre azzal, hogy az előírt úton és módon válasszák meg az egyetemes egyház új főpásztorát."

A nyilatkozat végén zaj, mormogás, melyet többen erélyesen csitítanak. A pápa leszáll trónusáról, és a nyilvánosság előtt lehúzza ujjáról a gyűrűt, leveti a bíborpalástot, a tiarát, és leteszi maga mellé a földre. Fra Ludovico segítségével ismét magára ölti remetecsuháját. Ezután Fra Bartolomeo becsukja az ajtót, és Celesztin szótlanul visszatér a cellájába.

FRA ANGELO (*fra Ludovicóhoz*) Most már elmondhatjuk, hogy különös kalandban volt részünk.

FRA LUDOVICO Félek, hogy nemcsak volt, de még lesz is részünk benne. (*A közönséghez fordul:*) Legyetek egy kis türelemmel. Még nincs vége.

A szín elsötétül.

Kettős hajsza Pier Celestino ellen

A félhomályos, üres színre egy kisbíró trombitájának távoli hangjai szüremkednek be, utána pedig valamilyen kihirdetés mondatfoszlányai hallhatók: Az új pápa, Bonifác... Celesztin volt pápa... elfogatási parancs... Közben füttyök, elégedetlen zajongás hangjai. Ezután besétál a színre a kisbíró, Cerbicca: rikító és idétlenül tarka öltözékben, egyik kezében a trombita, a másikban egy félig teli zsák. Káposztatorzsák, répák, lottyadt almák és körtek repkednek körülötte, melyeket a sötétben láthatatlan személyek iparkodnak hozzávágni. Cerbicca sorra összeszedve a hozzávagdosott zöldségféléket, és a csak valamicskét is használható darabokat az iszákjába rakja.

CERBICCA (*gúnyosan köszönti láthatatlan közönségét*) Köszönöm, nemes szívű rajongóim, szívből köszönöm ajándékaikat, rokonszenvük jeleit. Kérem azonban, hogy amennyiben ez nem okoz fáradságot, szíveskedjenek kevesebb káposztatorzsát és több répát irányozni címemre. (*Valamelyik titkos zsebéből üveget vesz elő, s nagyot húz belőle; alighanem pálinka. Majd újra nekiveselkedik, és trombitálni kezd, hogy kivárja, amíg az emberek az ablakhoz tódulnak, és a nép összecsődül az utcán. Aztán sztentori hangon rákezdi:*) Adatik tudtára Sulmona község tiszteletre méltó lakosainak, hogy Ófelsége, a nápolyi király és Őszentsége, az új pápa, Bonifác... (*e név hallatára füttyök, újabb zöldségfélék röpködnek*) ... egyszóval a két fontos személyiség, kiket ti tisztelhettek, ahogy akartok, engem a tisztelet megnyilvánulásai azonban teljesen hidegen hagynak, szóval, e két nevezetes személyiség módfelett szeretné tudni, hol az ördögben bujkálhat Celesztin volt pápa, miben törheti a fejét, mivelhogy, amint azt ti is tudjátok, éjnek évadján, címének hátrahagyása nélkül távozott Nápolyból. (*Szitkok, kiáltások: pfuj, komédiás, bohóc, áruló; újabb zöldségfélék özöne.*) Mondott urak igen nagy gondban leledzenek, mert attól félnek, hogy a franciák el találnák rabolni a mi szeretett Celesztinünket, s ennek megakadályozására elrendeltetik, hogy a nevezett Celesztint fogják el, ahol érik, és szép szóval vagy erőszakkal adják át hatóságainknak, akik őt majd valamelyik börtönünkben szépen elszállásolják, mely börtönökről köztudott, hogy utálatosságban semmi sem versenyezhet velük. (*Egy répa fején találja a kisbírót, aki meginog, de aztán zavartalanul folytatja:*) És most jön a legfontosabb, kérem tehát szíves figyelmeteket mind a magatok, mind családotok érdekében. Aki ugyanis, keresztényi és hazafias buzgalomtól indítva, nevezett Celesztint elfogja, az csengő aranyokban... (*az összeg nem hallható, elnyomják a szitkok és a füttyök.*)... Míg ellenben minden csirkefogóra, aki netán elbújtatná, börtönbüntetés vár.

A hirdetmény végén újabb konyhai zöldségmaradványok repülnek Cerbicca fejéhez, melyeket Ő a már említett célra válogatni kezd. Mikor ezzel elkészült, leül a földre, trombitáját és zsákját maga mellé téve.

CERBICCA (a közönséghez) Remélem, megcsodálták, hogy kisbíróként is milyen szépen feltaláltam magam, erre is kacsintva meg amarra is, pedig nem is ez az én igazi mesterségem, mivelhogy én kisbirtokos volnék. Az igazi kisbíró, akit én most itt helyettesíték, beteget jelentett. Pedig kitűnő egészségnek örvendett mindaddig, míg fel nem olvasták neki a mai ki-trombitálni valót; akkor bezzeg elsápadt, és valahogy elment neki a hangja. Azt mondja (rekedten:) “szívesen, de ha egyszer nem megy, becsület szavamra, nem megy, nem hallják, hogy milyen rekedt vagyok?” Fura egy betegség. Másokat is elkapott, az utóbbi napokban egész sor ember rejtélyes módon elveszítette a hangját. Don Constantino is, a plébános, hisz ismerik, amikor ki kellett volna hirdetnie a szószékről ezt a körözüvényt, hát fogta magát és megbetegedett. (Ismét rekedtes hangon:) “Nem tehetem – azt mondja –, nincs hangom, nem hallják, hogy berekedtem?” Hát erre kiragasztották a templomkapura, így parancsolta a főbíró úr, de ott sem maradt sokáig, talán mert rossz volt a ragasztó. Rosszak ezek a ragasztók. Alighanem azért is történik mostanában ennyi furcsaság, mert ugyanazok a nemesurak, akik most hajtóvadászatot indítottak Celesztin ellen, pár héttel ezelőtt még az egekig magasztalták. Nem is lehet elfeledni azt a gyönyörűséges látványt, amikor jó négy hónapja díszkíséretével elindult Aquilába, a pápai koronázásra. Szamárháton ült, egyik oldalán a király lovagolt, a másik oldalán meg a királyfi, Ők tartották a kantárszárát, a pápa meg, szegény, félénk és zavart volt, amilyenek maguk is lennének vagy én is, ha hasonló megtiszteltetés érne bennünket. Hát ez az új pápa, ez egy Jézus Krisztus lett az itteni nép szemében, és a remeteszerzetbelieknek meg úgy fölvitte az Isten a dolgát, hogy bizony még a jó időt is Ők csinálták. Mivel látom, hogy kíváncsiak az én véleményemre is, röviden elmondom. Pier Celestino, ahogyan mostan nevezgetik, olyan ember, akit lehetetlen nem szeretni; lehet hogy bolond is, sőt bizonyosan az; de szeretni való bolond. Viszont a rendtársairól jobb nem beszélni. Igaz, hogy volt idő, mikor még magam is szívesen beálltam volna közéjük, mert ha már egyszer az ember szerencsétlenségére nagyra hivatott, mint például jómagam, akkor bizony be kell állnia azok közé, akik parancsolnak. Hát egy este én is elmentem egy összejövetelre, ahol éppen valami új szerzetesi közösség alakulását beszéltek meg a kolostor udvarán. Mindjárt az elején azzal kezdte egy ilyen celesztinus barát, hogy nézete szerint Isten országa most már hamarosan megvalósul itt a földön is; becsület szavamra, olyan gyönyörű prédikáció volt prófétákkal, mindennel, hogy sokan sírva fakadtak, az a fajta szentbeszéd volt ez, ami minél érthetlenebb, annál inkább tetszik. No, amikor a kérdésre került sor, én is felálltam, és föl tettem néhány gyakorlati kérdést, már ahogy az egy kisbirtokoshoz illik. – Isten országában, mely szerintetek már közel van – kérdeztem a hitszónoktól –, fognak-e enni? És mit fognak enni? És ingyen vagy pénzért? – De be se tudtam fejezni a kérdést, mert egypár jól megtermett barát nekem esett, és kilődítottak a kolostorból. És miért viselkedtek ilyen erőszakosan? Mert

nem tudták, mit válaszoljanak, de meg is jegyeztem Őket magamnak! Ezért is vállaltam én föl a kisbírói tisztet, amikor a hatóságok ilyent kerestek, mivelhogy bárkit kérdeztek is meg, mind elvesztette a hangját. „Trombitálni – mondtam – katona korom óta tudok, a hangom pedig igen szép, különösen, ha ittam előtte egy kicsit.” Magunk között szólva azonban elárulhatom, hogy a barátok iránti ellenszenvemen kívül még sok más okom is volt. Én, kérem, kicsiny gyermekkorom óta bírósági altiszt szerettem volna lenni. Persze, ez nem valami szokatlan óhaj, mondhatnák maguk, mert őszintén szólva kicsoda ne szeretne altiszt lenni közülünk? Arra gondoltam tehát, hogyha én látom el a kisbírói tisztet ebben a kényes helyzetben, megkedveltetem magam a hatóságokkal, és akkor máris közelebb jutottam a célohoz, mivelhogy számomra ez az altishti poszt, mint minden komoly férfi számára, a legirigylésreméltóbb hivatal. Amit egyáltalán nem mondhatunk el másfajta, régebben hőn óhajtott állásokról, mint amilyen például a pápaság. Még néhány héttel ezelőtt is, ha valaki azt mondta: „úgy érzem magam, mint egy pápa”, meglegedését akarta kifejezni; „ma este úgy érzem magam, mint egy pápa” – ez nem kevesebbet jelent, mint hogy az illető kedvére evett, ivott, és nincs semmi gondja. De most, hogy a mi Pier Celestinónk faképnél hagyta a szentszéket, ilyesmit már nem lehet mondani még akkor sem, ha nem világos, miért kellett neki leköszönnie. Erre mifelénk egyébről se beszélnek, de senki sem tud semmi bizonyosat a legvalószínűbb az, hogy ha egyszer egy ilyen jóságos és szent életű férfiú, mint amilyen Ő, otthagya a pápaságot, akkor alighanem rosszul bántak vele. Talán nem adtak neki eleget enni, vagy csökkentették a fizetését – ezek a leggyakoribb feltételezések. De akár így, akár úgy, annyi bizonyos, hogy most már a pápaságnak is megvannak a maga kényelmetlenségei. Azt azonban, ami most történik, képzelni se merte volna senki. Magas állású barátaimat ugyanis, mint például don Constantino tisztelendőt, a plébánost, a következő kérdés nyugtalanítja: miért üldözi az új pápa Celesztint, ha már egyszer úgyis lemondott. Abban a francia történetben itt senki se hisz. De hát akkor? Mindenfélét kitalálnak. Például hogy alig húzta ki a lábát a palotából Celesztin, hiányzott az ezüstmű, és ez volna az igazi oka, a franciákat csak tapintatból emlegetik. Amennyiben ez mégis igaz lenne, akkor a felelősség csakis a rendtársait terheli; de ha netán valahogy mégis magára Celesztinre bizonyulna rá a dolog, akkor erre énszerintem csupán egy a magyarázat: a szent férfiú szórakozottságában tette. Mikor ugyanis az ember összeszedi a cókmókját, egy-egy ezüst gyertyatartó, miegymás véletlenül könnyen belegabalyodik a sebtében összehajtogatott lepedők meg a fehérnemű közé. Aminthogy efféle szórakozottság már velem is megesett, és bizonyára veletek is...

Most váratlanul előbukkan egy Poroszló, és fenyegetőn tart Cerbicca felé.

POROSZLÓ Ilyen csirkefogótól, amilyen te vagy, mást nem is várhattunk.

Az egész város a te hírharsonázásodon kacag.

CERBICCA Baj az? Sírjanak inkább?

POROSZLÓ Nem rajtad nevetnek, te nyavalyás, hanem a felsőbbbségen, s ez a baj. Ahelyett, hogy rendesen felolvastad volna a szöveget, idétlenül elferdítetted.

CERBICCA Maradjon közöttünk, de én azt, ha akartam volna, se olvashattam volna fel, mivelhogy nem tudok se írni, se olvasni. Ha tudnék, nem kisbirtokos volnék, hanem költő.

POROSZLÓ Tanultad volna be emlékezetből.

CERBICCA Ha meg tudnék jegyezni egy ilyen ménkű hosszú históriát, papnak vagy ügyvédnek mentem volna.

POROSZLÓ Akkor meg mi a fenének könyörögtél olyan állhatatosan, hogy adjuk oda a papirost?

CERBICCA Mit gondolsz, miért? Aki ad magára, és szereti a tisztaságot, annak mindig jól jön az ilyesmi. Persze, mielőtt felhasználtam volna, megkértem don Constantino plébános urat, magyarázná el, mi is áll benne, s én azt hűségesen utánamondtam.

POROSZLÓ Még hogy hűségesen. Nevetségessé tetted a hatóságok akcióját. De kár is neked erről beszélni, annyit értesz te ehhez, mint hajdú a harangöntéshez.

CERBICCA Ha a hatóságnak annyira fontos a saját tekintélye, akkor tudhatná, hogy Celesztint nem itt kell kutatni, a Morrone meg a Maiella tövében, ahol mindenki tiszteli, hanem másutt, ahol nem ismerik.

POROSZLÓ Ne beszélj szemérmiségeket. Ahol nem ismerik, ott hiába csapnának lármát miatta.

CERBICCA Hiába, de azt sikerrel.

POROSZLÓ Nem is értem, miért vesztegetem az időmet ilyen hülyére, mint te. Celesztin itt rejtőzik, annyi bizonyos, ezért a hatóság itt akarja elcsípni.

CERBICCA Képtelen vagy felfogni, hogy éppen ezért nem fogja itt elcsípni soha? Itt nemcsak a lakosság védelmezi, hanem még a kövek, a fák, a fű is. És mivel nem fogják elcsípni, pedig nagy lármát csaptak körülötte, éppen ezért a hatóság majd szégyenben marad. Míg ellenben ha olyan tartományban kerestették volna, ahol bizonyosan nincs, akkor nem maradtak volna szégyenben, mert senki se csudálkozott volna, hogy nem találják.

POROSZLÓ Honnan szeded ezeket a szemérmiségeket?

CERBICCA Nem a te dolgod megítélni, hogy szemérmiség-e, hanem az előljáróidé. Ami pedig a gondolataimat illeti, hát vannak nekem még külön gondolataim is, pompás gondolatok. Belőled meg, ha nem hallgatsz rám, és nem fogadod meg a tanácsomat, sohasem lesz tábornok.

POROSZLÓ Akárhogy is, de a kisbírói tisztedből el vagy bocsátva. *(Fogja a trombitát, és elindul.)*

CERBICCA *(közönyösen vállat von)* Annál jobb. Végül is lealázó dolog, ha egy kisbirtokos trombitálva vonul végig az utcán.

POROSZLÓ *(megfordul)* Mit fecsegsz itt összevissza a kisbirtokosságról? Hol a te birtokod?

CERBICCA Nem azt mondtam, hogy birtokom van, hanem hogy mi a foglalkozásom. Ez nagy különbség.

POROSZLÓ Szóval, birtokos vagy, birtok nélkül.

CERBICCA De nehéz fejed van. Mondom, hogy mivel nem lehettem altiszt, a kisbirtokosi foglalkozást választottam; de mivel birtokom nincsen,

akadályoztatva vagyok a foglalkozásom gyakorlásában. Tulajdonképpen én egy tartalékos földbirtokos vagyok.

A szín elsötétül.

Az üldöztetéssel szembe kell szállni

Kigyullad a fény. Magas, meredek sziklafalakkal körülvett szurdok mélyén vagyunk. Pier Celestino, fra Bartolomeo és fra Angelo egy-egy sziklatömbön üldögélnek, és barátaikat várják. Rendjük csuháját viselik. Kisvártatva egymás után beszállingózik fra Clementino és a két nápolyi kispap, most Ők is a rend novíciusainak öltözetében.

FRA CLEMENTINO *(egy régi kódexet nyújt át Pier Celestinónak)* Fra Ludovico ajándéka, hogy a, sajnos, hosszúnak ígérkező távolléte alatt rá is gondolj.

PIER CELESTINO *(megnézi a kódex címlapját, és a szívére szorítja)* Gioacchino da Fiore Szentírás-magyarázata? Milyen csodás, és milyen előrelátó ajándék.

FRA BARTOLOMEO *(fra Clementinóhoz)* Fra Ludovico nem jön? Ne várjuk?

FRA CLEMENTINO *(Pier Celestinóhoz)* Fra Ludovico és a többiek óvatosságából nem mertek útra kelni. Éjjel-nappal gyanús alakok settenkednek körülöttük, nyilván a titkosrendőrség emberei.

PIER CELESTINO Örülök, hogy fra Ludovico megtanulta az óvatosságot. Aggódtam a szertelensége miatt. *(A két idős rendtársához:)* Azt hiszem, ezeket a fiatalembereket *(fra Clementinóra és a két novíciusra mutat)* fel kellene hatalmazni, hogy levethessék a rend öltözetét, s így szabadban mozoghassanak. Milyen nevet vettek fel a novíciusok?

ELSŐ KISPAP Én a Luca nevet.

MÁSODIK KISPAP Én meg a Gioacchino nevet.

PIER CELESTINO Ha szabályosan akarjátok letölteni a novícius időt, a Szentlélek-apátságba kell menetek. Nem hiszem, hogy Bonifác be merné záratni, legföljebb a kiváltságait szünteti meg.

LUCA *(miután néhány szót váltott Gioacchinóval)* Inkább itt maradnánk, talán segíthetnénk valamiben. Ha ez nem lehetséges, visszamegyünk Nápolyba.

PIER CELESTINO *(mosolyogva)* Köszönöm. Nehéz újoncidőtök lesz, de legalább nem unalmas. *(A két idősebb szerzeteshez:)* Várunk még valakire?

FRA BARTOLOMEO Matteót várjuk, a takácsot.

GIOACCHINO Beteg. *(Fra Bartolomeóhoz:)* Azt üzeni, hogy a rábízott ügyeket Concetta lánya intézi.

FRA BARTOLOMEO Ez megnyugtató. Concetta bátor és okos lány.

GIOACCHINO Igen, rendkívüli teremtés. Szükség esetén néhány barátnőjére is számíthatunk.

Hideg szél kerekedik, még a szurdok mélyére is behatol. A szerzetesek fejükre húzzák a csuklyát.

FRA ANGELO *(az eget fürkészi)* Csak nem akar a hó leesni, és ez nem jó jel. Hosszú, hideg telünk lesz.

FRA CLEMENTINO Szedek egy kis gallyat, hogy tüzet gyújthassunk.

FRA BARTOLOMEO Több lenne a füstje, mint a melege, és meg is láthatják. Alighanem a hideg lesz a fő ellenségünk.

PIER CELESTINO Sajnálak benneteket; ami pedig ezt a két fiatalembert illeti, sürgősen, hogy itt maradjanak a hegyekben. Legszívesebben Apuliába küldeném őket, hogy ott teleljenek át; arrafelé, félúton Görögországba, kapcsolatot tarthatnának oda menekült híveinkkel. Megfontolandó terv ez. Ami engem illet, higgyétek el, én megérdemeltem ezt a penitenciát.

LUCA és GIOACCHINO Megérdemelte?

PIER CELESTINO Nem Bonifác pápa üldözésére gondolok. Ez igazságtalan és ostoba lépés, mint minden olyan tett, amely félelemből ered. A gyenge és becsvágyó férfi rémületében óhatatlanul mindenütt veszélyt szimatol, és a legnevetségesebb rosszhiszeműségbe téved. Ha Bonifác józanul tudna ítélni, belátná, hogy tőlem nincs félnivalója.

FRA ANGELO Ne próbáljuk meggyőzni a tévedéséről? Egyikünk, aki még bíboros korából ismeri...

PIER CELESTINO Már megpróbáltam, hasztalan. Most csak egy kötelességünk van: Isten segédelmével ellenállni az igazságtalanságnak. Szent keresztényi kötelességünk, hogy szembeszálljunk az üldöztetéssel. *(Szünet.)* Más miatt aggódom én, kedves fiaim. Szükségét érzem, hogy beszéljek veletek, mintha gyónnék, levetkőzve minden önzésemet. Erősen furdal a lelkiismeret. Tudjátok, miért. Miért is fogadtam el ezt a megbízást? Miért törődtem bele, hogy megválasztásom pusztán tényét ennyire felfűjják? Miért okoztam csalódást annyi jámbor hívőnek, kezdve rajtatok, kedves fiaim, elhitetve veletek, hogy itt az alkalom az egyházi élet gyökeres megújítására? Miért nem ismertem fel, hogy szerény erőmből még egy átlagos pápaság hivatali teendőinek elvégzésére sem futotta volna? *(Hallgatói szeretnék ezt az önmarcangoló vallomást félbeszakítani.)* Nem, hagyjatok beszélni. Egyetlen enyhítő körülményem van: a tudatlanságom. Csak későn, és csak fokozatosan vettem észre a sok bűnt és a sok visszaélést. Őszintén szólva, még most sem érzem, hogy lelkiismeret-vizsgálatomat befejezhetném; és csak arra kérem Istent, engedje megérnem, hogy a végére járhassak. *(Szünet.)* Úgy csöppentem ebbe a kalandba, mint valami nyomtató számár. Ne higgyétek, hogy túlzok. Tudjátok, mitől tartottam leginkább a megválasztásom utáni pillanatokban? Hogy nem ismerem eléggé a liturgiát. Azon tűnődtem, vajon eligazodom-e a pápai teendők között a nagy római bazilikákban? Micsoda együgyűség. Kétségtelen, hogy ilyen problémával is találkoztam, de mi volt ez a többihez képest! *(Szünet.)* Ha komoly problémákba ütköztem, igyekeztem rettentő ravasz lenni. Pedig nincs nevetségesebb, mint egy jelentéktelen ember, aki magát ravasznak képzei. Azt hittem, hogy a királyt majd a jó cél érdekében használom fel. Ez az átkozott „jó cél érdekében”! Ne feledjétek, fiaim,

hogy csak a jó létezik, az egyszerű és tiszta jó; „jó cél”, ilyesmi nincs. *(Szünet.)* Szégyellem azokat a tetteimet, amelyeket ilyen jó cél érdekében követtem el, például, hogy fondorlatosan meg akartam kaparintani rendünknek a montecassinói bencés apátságot. És még sok más ilyen ügyet. Valóban ostoba voltam. *(Szünet.)* Felhasználni a hatalmat? Micsoda ártalmas illúzió. A hatalom használ fel bennünket. A hatalom rakoncátlan csikó; oda megy, ahová akar, ahová menni tud, és természetesen, hogy oda megy. Nem kívánhatod a lótól, hogy repüljön; nem ő tehet róla, ha nem röpül. Ez érvényes a római kúriára is olyan, amilyen. *(Szünet.)* A parancsolási vágy, a hatalom kísértése mindenképpen az Őrütség egyik válfaja. Elemészteti a lelket, eluralkodik rajta, átformálja. A hatalom kísértése a legördögibb kísértés, aminek ember ki lehet téve. Krisztust is ezzel kísértette meg a sátán. Rajta nem fogott ki, de helytartóin már igen. Rosszabb ez még az érzéki kísértéseknél is. Ezért esnek áldozatul még tiszta életű férfiak is. *(Szünet.)* Egyszóval: szomorú kaland volt ez, életem legkeservesebb szakasza. Eleinte úgy éreztem, mintha forgószelel kapott volna el. Elkezdődtek a gyötrelmek: olyan gesztusokra kényszerültem, melyeket nem akartam, olyan szavakat kellett mondanom, melyeket nem én gondoltam el; iratokat kellett aláírnom, melyeket nem értettem, amelyeket mások szerkesztettek, saját fejük szerint; bullák indultak útnak a nevemben, melyeket alá se írtam. Mindenki lopott, azok is, akik másokat jöttek feljelenteni, hogy lopnak. *(Szünet.)* Úgy éltem az udvarban, mint egy koldus, és mire volt jó? Hogy a bíborosok szórakozzanak rajtam.

GIOACCHINO Luca meg én nem neveltünk.

PIER CELESTINO Tudom, ti voltatok az én vigaszom, és ezért végtelenül hálás vagyok nektek. Az ilyen fiatalok az én reménységem.

FRA ANGELO Kevesen maradtunk. Sokan elhagytak bennünket, akik a discsőség óráiban velünk voltak.

PIER CELESTINO Lehetséges viszont, hogy sokan, akiket mi nem is ismerünk, lélekben velünk vannak.

GIOACCHINO De vajon nem kell-e attól tartani, hogy az üldöztetések miatt az ilyen emberek száma csökken, és idővel kihalnak?

PIER CELESTINO Ettől nem félek. Mindig lesz olyan keresztény, aki Krisztus tanítását komolyan veszi, mindig lesz ilyen túlzó keresztény, ahogyan Bonifác szerette mondogatni. Különbözik még azok sem tudják megsemmisíteni az Evangéliumot, akik elárulják. Elrejthetik, másképpen értelmezhetik, de meg nem semmisíthetik. Valaki mindig fel fogja fedezni, és derűs lélekkel vállalja érte a veszélyt.

FRA CLEMENTINO És velünk mi lesz? Nem elégedhetünk meg azzal a hittel, hogy mindig akadnak majd becsületes és bátor keresztények. Mit tehetünk mi ebben a helyzetben?

PIER CELESTINO Úgy vélem, olyasféle a mi feladatunk, mint a gazdasszonyé, aki este hamuval fedi be a tűzhely parazsát, hogy reggelre könnyen felszíthassa a tüzet. Nektek az lesz a dolgotok, hogy kapcsolatot tartsatok egymással, és hogy bátorítsátok a csüggedőket. Mindig újraszöhetitek a vásznat, amelyet az erőszak széttépett. A Gargano he-

gyén kell kiépíteni a menedékünket, hogy onnan a száműzöttekkel is kapcsolatot tarthassunk.

FRA BARTOLOMEO De meddig tarthatjuk magunkat, hiszen a hatóságok felfedezik és feldúlják?

PIER CELESTINO Nem tudom, de ha feldúlják, más helyet kell keresnünk.

FRA CLEMENTINO Tudjuk, hogy ha az éjszaka hosszú, a parázs kihunyhat. Meddig fog tartani Krisztus egyházának ez az éjszakája?

PIER CELESTINO Honnan tudhatnám én ezt, fiam? Mennyi év telt el, amíg Krisztus megszületett! Az is lehet, hogy az egyház egészen szétbomlik, mielőtt megújulhatna. Olyan titok ez, melyet a mi elménk nem érhet fel. A fontos csak az, hogy mindig legyenek hívek, akik megőrzik lelkükben azt, ami még korai ennek a világnak.

GIOACCHINO Akkor hát elég, ha saját lelki üdvösségünkkel törődünk? Ápoljuk úgy a lelkünket, mint mások a kertjüket? Nem feledkezünk-e meg akkor Isten országáról, melyet az Evangélium s Gioacchino da Fiore is meg kegyelmed is hirdetett? Szabad-e megfeledkeznünk felebarátainkról?

FRA CLEMENTINO Köszönöm Gioacchino kérdését, mert az bennem is felötlött.

PIER CELESTINO Őszintén elmondom, mit gondolok erről. Vajon van-e elmentmondás az igazi keresztény lélek és Isten országa eljövételének várása között? Nem hiszem. Inkább azt hiszem, hogy az a keresztényi lélek, aki Őszintén vágyakozik Isten országára, magamagában alakítja azt ki, és viselkedésével másokat is ugyanerre ösztönöz. Nem játék tehát a szavakkal, ha azt mondjuk, hogy az ilyen egy kis Isten országát valósít meg a szívében. Igaz ugyan, hogy az ilyen lélek összeütközésbe kerülhet a törvényekkel és intézményekkel. Mikor és hogyan valósul majd meg Isten országa, valamennyi teremtmény szabad részvételével? Senki sem tudhatja, de ez nem jelenthet bátorítást a restségre. Azok a keresztény hívek, akik bátran ennek szellemében élnek, valójában már eleve meg is valósították azt. Ezért fohászunk így: „Jöjjön el a Te országod.”

Gioacchino és fra Clementino tökéletesen meg vannak győzve, s mivel szavakkal nem tudják kifejezni magukat, csak bólogatnak.

PIER CELESTINO Mielőtt elbúcsúznánk egymástól, még két dolgot szeretnék a lelketekre kötni. *(Szünet.)* Ne hagyjátok elhatalmasodni magatokban a gyűlöletet azokkal a hamis keresztényekkel szemben, akik üldöznek benneteket. Ezek a szerencsétlenek, akik üzletnek használják Krisztust, inkább szánalmunkat érdemlik meg. Hiába halmozzák az aranyat, csak nyomorult szegények Ők. Hiába van fegyverük, hiába vannak libériás szolgáik, selyemruhájuk, pompázatos szertartásaik, melyekkel körülveszik magukat, az igazi boldogság az ártatlanoknak, a szerencsétleneknek adatik meg. *(Szünet.)* Mivel ismerlek benneteket, tudom, hogy fölösleges a világi hívságokról való lemondásra inteni benneteket; csak azt kérem, hogy ne szenvedjetek amiatt, amiről lemondottatok. Vajon büntetés-e a testi tisztálkodás? Miért volna akkor a lelki tisztálkodás az? Éljete boldogul.

A szurdok szikláin egy rongyos ember bukkan fel. Fra Bartolomeo elébe megy.

FRA BARTOLOMEO Ki vagy? Kit keresel?

ISMERETLEN (*siránkozva*) Irgalom az Isten szerelmére. Három napja nem ettem.

FRA BARTOLOMEO És miért éppen a hegyekben keresel valót?

ISMERETLEN (*alig érthetően dadogja*) Zarándok vagyok... Eltévedtem...

Fra Angelo odasiet, átnyújt neki egy darab kenyeret, és int, hogy távozzék.

A bebörtönzött hívek

A sulmonai börtön egyik cellája. Elég nagy, piszkos, füstös helyiség, a falon obszcén ábrák, néhány rácsos ablakon némi fény árad be; a falba vert vas-karikákhoz a rabokat láncolják éjszakára; a sarokban két lóca. Egy alacsony vasajtón a Poroszló most lökdösi be sorra a letartóztatottak első csoportját, akiket V. Celesztin expápa szökésének elősegítésével vádolnak. Akik vonakodva lépnek be, azokon nagyot taszít a Poroszló. Ismerjük őket: Matteo, a pratolai takács, fra Ludovico da Macerata, fra Bartolomeo da Trasacco, fra Angelo da Caramanico, fra Berardo da Penne, fra Tommaso da Atri és végül három ifjú: fra Clementino de Atri és a két nápolyi kispap, immár celesztinus novíciusok; Ők ketten mindig együtt vannak, tréfálkoznak, nevetgélnek. A többi rab komor, fáradt, poros és kócos.

POROSZLÓ Ezzel megvolnánk. Aztán csend legyen ám!

FRA BARTOLOMEO Imádkozni szabad?

A Poroszló nem válaszol.

FRA BARTOLOMEO Megmondaná, miért hoztak ide? És kire várunk?

POROSZLÓ Egy püspöki küldöttre, az egyházi bíróság egyik inkvizíciós teológusára.

FRA ANGELO A jelenlétében is meg leszünk bilincselve?

POROSZLÓ Nem tudom, ez nem rám tartozik.

FRA ANGELO Nem azért kérdeztem, mintha kezet akarnék rázni a küldött úrral.

MATTEO Kaphatnánk mosdóvizet?

POROSZLÓ Ez nem fogadó, hanem börtön.

A Poroszló kimegy, bezárja a vasajtót. A rabok, akik végre – letartóztatásuk óta először – együtt vannak, kölcsönösen tájékoztatják egymást a helyzetükről. Fra Bartolomeo bemutatja a két volt kispapot azoknak, akik még nem ismerik őket. A két kispap világi öltözetet visel.

FRA BARTOLOMEO Ezek itt a mi novíciusaink, Luca és Gioacchino. Pier Celestino megengedte nekik, hogy amíg üldöztetésünk tart, világi öltözetet viselhessenek.

Fra Ludovico odasúg valamit fra Clementinónak, aki a cella közepére ül, és csendre inti a többieket.

FRA CLEMENTINO Arra kérem azokat, akik emlékezetből is tudják, hogy énekeljék velem együtt a száznegyvenharmadik zsoltárt, amit Dávid Júdea hegyei között rejteztve szerzett, amikor Saul üldözése elől bujkált.

Énekelnek:

Hajtsd meg füleidet,
kérem felségedet,
halld meg könyörgésemet!
 Kemény ítéletre,
ne vidd nagy veszélyre
szegény bűnös fejemet.
 Mert nincs senki oly szent,
kit bűnnel bé nem kent
gyarlóság s meg nem ejtett.

Látod, ellenségem
földre nyomott engem,
szomjúhozza véretem.
 Setét barlangokban,
mint elevent sírban,
szorítottak engemet.
 Csak régi jóvoltod,
atyánkhoz irgalmod
bátorítja szívemet.

Kiterjesztett kezem,
elszáradott szívem,
mennyei harmatot kér;
 halld meg kiáltását,
oltsd meg szomjúságát,
mert nincs már testemben vér.
 Mint egy száraz kútban,
kietlen barlangban,
irgalmat csak tőled kér.*

Az ének végeztével az idősebbek leülnek a lócára, a három ifjú pedig a rivalda közelébe húzódik, hogy beszélgethessen egymással.

FRA CLEMENTINO *(a két novíciushoz)* Először vagytok börtönben? Úgy látom, izgatottak vagytok.

LUCA Igen, de nem olyan szörnyű, mint hittem.

FRA CLEMENTINO Ha nincs lelkifurdalásod, és kiegyensúlyozott vagy, a börtön egész kellemes pihenőhely. A börtöntől való félelem a hatóságok trükkje, hogy megrémítse a keresztény híveket. Sok gazemberséget követtek már el a bebörtönzéstől való félelem ürügyén.

GIOACCHINO *(fra Clementinóhoz, leküzdhetetlen izgalommal)* Gondolod, hogy a családunkat értesítik letartóztatásunkról? Elgondolni se merem, hogy mit szól hozzá az anyám.

* Nyéki Vörös Mátyás átköltése

- LUCA (*sietve közbeszól, nehogy fra Clementino, félreértve a helyzetet, helytelenül vigasztalja a fiút*) Az ő édesanyja udvarhölgy. Ha erről tudomást szerez, szalad a királyhoz.
- FRA CLEMENTINO (*Gioacchinóhoz, nevetve*) Éppen azt akartam mondani, hogy nem kell félni a börtöntől, de most inkább azt mondom, hogy ne félj a szabadon bocsátástól se.
- GIOACCHINO Mihez kezdjek, ha csak engem bocsátanak szabadon? Nélkületek úgy érzem magam, mint a szárazra vetett hal.
- FRA CLEMENTINO Ott sem leszel egyedül, ne félj. Kellő óvatossággal még Pier Celestino tanácsait is kikérheted.
- GIOACCHINO Nem sodornám veszélybe?
- FRA CLEMENTINO Ha nem is könnyű a találkozás, de azért lehetséges. Ismered Concettát, Matteo leányát. Rendkívül bátor és erényes leányzó. Majd üzenünk vele az apád nevében meg az én nevemben, és ő biztosan örömmel segít.
- Most a padon ülő idősebb szerzetesek beszélgetése megélenkül, és a többiek figyelmét is magára vonja. Az ifjak közelebb lépnek a csoporthoz.*
- FRA LUDOVICO (*fra Angelóhoz, meglehetősen hangosan, mert az a pad másik végén ül*) Fra Angelo, tudod, mi a legfrissebb újság Bonifácról? Semmisnek nyilvánította Celesztin pápa kiváltságait és adományait a kolostorainak, és egy sor dél-olasz püspököt is letett a tisztségéről, mert Celesztin nevezte ki őket.
- FRA BARTOLOMEO Forma szerint; de valójában az a széltoló Mastrocoeli kancellár.
- FRA ANGELO Tudjátok, mi erről a véleményem? Úgy kell nekik, a kolostoroknak is, meg a püspököknek is. Pier Celestino sorsán kívül engem most semmi sem érdekel.
- FRA LUDOVICO Igazad van. Üldözi a balszerencse. Mintha a sátán civódna érte Istennel. Olyan a sorsa, akár Jóbé. Akkor vesztette el végképp a szabadságát, mikor már azt hitte, hogy visszanyerte. Ne ringassuk magunkat illúziókba. A mi Pier Celestinónk számára nincs többé szabadság, nincs többé nyugovás. Hiába mondott le, hogy visszatérjen a remeteélethez, hasztalan határozta el, hogy semmi sem térítheti el szándékától, nem lesz többé nyugta. Még ha nem is hajlandó eszközzé válni a franciák kezében, akiknek van rá jó okuk, hogy ne ismerjék el lemondását, és hogy őt tekintsék pápának: még akkor se lesz. És ha Bonifác kezében sem lesz hajlandó eszközzé válni, akinek politikájával nem ért egyet, s aki azért szeretné a maga közelében tudni, hogy távol tarthassa őt a franciáktól és a Colonnáktól – akkor sem lesz békessége. Hasztalan a lemondás, hasztalan a csökönyös kitartás, mind a két fél hajszolni fogja, mivel azt hiszi, hogy kénytelen-kelletlen hasznukra lesz majd, ha sikerül magukhoz hurcolniuk akár Lyonba, akár Anagniba.
- FRA TOMMASO Csak egy örült fundálhat ki ilyen csapdát.
- FRA BERARDO Az ördög machinációja ez. Az új pápa csak eszköz a kezében, a mi romlásunkra.
- FRA ANGELO Eleinte azt hittem, hogy Bonifácot csak a félelem hajtja, hát ha ellenpápának kiáltják ki Celesztint a franciák, mire azokat más püspökök is követnék. De most már világosan látom, hogy sokkal inkább

irigységről van szó; ez az ember gyűlöli Celesztinben a jámbor keresztényt. Ez számomra napnál világosabban kiderült, amikor itt járt az Apostoli Kamara bíborosa meg a montecassinói apát. Az apát elárulta nekem, hogy Rómából való eljövetele előtt még a legjobb indulattal viseltetett Bonifác Pier Celestino iránt; csodálattal beszélt róla, szinte gyöngéd tisztelettel. De mikor aztán később híre jött, hogy milyen szeretettel fogadták Pier Celestinót az Abruzzókban, és útja közben mennyi csodás gyógyulás történt, a végtelenségig elkeseredett. A bíboros legújabb intézkedései alapján – habár láthatóan, nem volt tőlük elragadtatva – már kétségtelen: Pier Celestinót el kell fogni, és fegyveres kísérettel, éjszaka Anagniba kell szállítani.

LUCA De hát hogyan kényszeríthetnek valakit olyasmire, amit a lelkiismeretével nem tud összeegyeztetni?

FRA LUDOVICO Jámbor tudatlanság. Nem tudod, hogy a hatalom megszállottjait ez a szó, hogy lélek, mosolyra fakasztja?

FRA ANGELO Bizony így van. Bonifác is, meg a francia király is beérné azzal, ha felhasználhatná Celesztin nevét, no meg persze a testét, amit időnként megmutatnának, nehogy bárki is csalafintaságot gyanítson. Hogy aztán magában mit gondol, az őket egyáltalán nem érdekelné.

GIOACCHINO A sors gúnyt űz belőlünk. Egy keresztény hívő, aki azért vette le fejéről a tiarát, hogy ne lehessen játékszer mások kezében, most mégis játékszerré vált. Nincs ebből kiút?

FRA LUDOVICO Celesztin végzete a hatalom kísértése s ez miránk is vonatkozik. Szerencsére hamar észrevette a veszélyt, és visszavonult, még mielőtt belepusztult volna. De mintha köntösének a szegélye azért beleakadt volna. Átkozott egy gépezet.

MATTEO Éppen a lemondása révén lett ő fontos személyiséggé, akit nem lehet csak úgy ottfelejtteni egy remetelakban. Nem magánember többé.

GIOACCHINO *(a börtönablakra mutat, felkiált)* Esik a hó, esik a hó! *(Nápolyi lévén, neki ez újdonság, s ezért van a kiáltozásában valami gyerekes öröm.)*

LUCA *(halkan a mellette ülőkhöz)* Akik odafönn bujdosnak a hegyekben, nem örülnek ennyire.

GIOACCHINO *(elszégyelli magát)* Milyen számár vagyok.

A többiek is odasereglenek az ablakhoz. A Morrone-hegy fehérbe öltözött; heves hegyi szél havat sodor a város fölé. Borongós fehérség árasztja el a tájat.

MATTEO Idén késve érkezett a hó. A nép azt mondogatta, Pier Celestino kedvéért, aki visszatért Nápolyból. Előbb-utóbb azonban meg kellett érkeznie, hiszen már január van.

GIOACCHINO *(aggódva)* Gondoljátok, hogy a hó veszélyt hoz rá?

FRA BARTOLOMEO Nem ez az első tél, amit a hegyekben tölt.

MATTEO De az első tele, amit száműzetésben tölt.

FRA BARTOLOMEO A hó az üldözőit is visszariaszthatja. A poroszlók többnyire nápolyiak.

MATTEO Csakhogy a hó a menekülését is nehezíti.

FRA BARTOLOMEO Onnan, ahol most van, nem kell menekülnie.

MATTEO Veszély esetén sem?

FRA BARTOLOMEO Főleg akkor nem.

FRA ANGELO Jók az idegei, egy kis tétlenség nem is ártana neki.

FRA LUDOVICO Ha rosszul lesz vagy megbetegszik, van aki ápolja?

FRA BARTOLOMEO Van. Nincs egyedül.

MATTEO A Morrone hegyén hosszú a tél. Ki tudja, mikor látjuk viszont.

FRA LUDOVICO A mi börtönbüntetésünk is hosszú lesz. Mi is felkészülhetünk egy kis tétlenségre.

MATTEO Gyűlölöm a henyélést; szívesebben venném, ha kényszer munkára ítélnének.

Az ajtóban kulcs csikordul.

FRA BARTOLOMEO Ha kihallgatás lesz, fra Angelo feleljen helyettünk.

FRA LUDOVICO Helyes.

Belép a Poroszló és a Szolgabíró.

POROSZLÓ Mit kerestek ott az ablaknál? Tessék a falhoz állni.

A rabok engedelmeskednek, a három fiatalember gúnyos-katonásan.

SZOLGABÍRÓ Az inkvizítort várjuk a püspökségről, talán innen, talán Chie-tiből, nem tudom. Mostanáig vártam, de nem jött. Bármikor megérkezhet.

FRA ANGELO Hacsak ő is be nem rekedt. *(Nevetés.)* Magyarázza meg, kérem: melyik bírósághoz tartozik az ügyünk? A világi vagy az egyházi bírósághoz?

SZOLGABÍRÓ A kérdés jogos, de a helyzetre való tekintettel még korai. Pillanatnyilag mindkét bíróság illetékes az ügyben, tekintettel a nápolyi király őfelsége és Őszentsége VIII. Bonifác közös egyezményére. Őfelsége kiadott egy rendeletet, melyet már mindenütt kihirdettek, és ti is tudtok róla. Abban az is szerepel, mi a bűnötök. Ha azonban eláruljátok, hol tartózkodik most Celesztin expápa, azonnal szabadok lesztek. *(Nagy csend.)* Tudnotok kell, mert némelyikőtök még tegnap reggel is vele volt a Szent Onofriusz remetelak közelében.

FRA ANGELO Látott valaki? Jogunk van megtudni, honnan ered ez a vád.

SZOLGABÍRÓ Jogotok volna, de nem politikai perben. Mivel azonban kedvellek titeket, beérném egyszerű nyilatkozattal is. Hajlandók vagytok megesküdni, hogy nem tudjátok, merre van?

FRA ANGELO Az Evangélium tiltja az ilyen esküt.

SZOLGABÍRÓ Akkor eltekintek az eskütől. Hajlandók vagytok becsület szavakat adni?

FRA ANGELO Nem adjuk becsületünket annak az államnak, amelyet képvisel.

SZOLGABÍRÓ Van köztetek... *(végigjártatja szemét a jelenlevőkön)* ...aki hajlandó válaszolni: hol van most Celesztin expápa? *(Hosszú csend.)* Akar valamelyikőtök négy szemközt beszélni velem? *(Csend.)* Vonakodástok a bűnösség beismerése.

FRA ANGELO Senki sem kényszeríthető arra, hogy üldözőinek dolgát megkönnyítse. A mi Urunk is elrejtőzött, amikor meg akarták kövezni.

SZOLGABÍRÓ Kaptatok-e felhívást a Bonifác pápa elleni lázadásra, amit a ti Jacopone de Todi barátotok és a két Colonna fivér terjeszt? *(Csend.)* Figyelmeztetek benneteket, hogy súlyos felelősséget vállaltok magatok-

ra, ha nem határoljátok el magatokat idejében ettől a máris beláthatatlan következményekkel fenyegető lázadástól.

FRA ANGELO Nem félünk azoktól, akik elpusztítják a testünket; azoktól félünk, akik a lelkünket akarják elpusztítani.

SZOLGABÍRÓ Ez a szép gondolat talán érdekelni fogja az inkvizítort, de engem nem érdekel. *(A Poroszlóhoz:)* Eredj, és nézd meg, megérkezett-e már? *(A Poroszló kimegy, a Szolgabíró pedig nyájas, bánatos hangon folytatja:)* Higgyétek el, hogy énnekem nagyon kínos ez a találkozás. De, sajnos, ebben a helyzetben nem érvényesíthetem Pier Celestino iránt érzett mélységes rokonszenveimet.

FRA ANGELO Pedig kár, mert éppen ez lenne a legjobb alkalom.

FRA BARTOLOMEO Két hónapja sincs, hogy levélben folyamodott hozzá: szorgalmazza a királynál előléptetését.

SZOLGABÍRÓ *(rövid habozás után, mosolyogva)* Tekintettel az akkori időkre, ez bizony lehetséges. Én nagyon jól tudom, hogy már csak az illendőség miatt sem lehet könnyű elhatároznia Pier Celestinónak, hogy két üldözője közül melyiket válassza., régi barátját, Bonifácot, vagy inkább a francia királyt.

FRA ANGELO Pedig még egy harmadik személy is tart rá.

SZOLGABÍRÓ Erről nincs tudomásom. Ki az?

FRA ANGELO Kisgyermek korából talán még emlékszik rá: az Úristen.

SZOLGABÍRÓ Ez is olyan kérdés, amiről szerfölött érdekesen elcseveghetnének az inkvizítor úrral, de engem ez egyáltalán nem érdekel. Viszont arra gondoltam, hogy Pier Celestinónak nem kerülne nagy megerőltetésébe, ha újból biztosítaná utódát lemondása véglegességéről, valamint arról, hogy nem óhajtja elősegíteni a franciák sürgette egyházszakadást.

FRA ANGELO Nyílt kapukat dönget, Szolgabíró uram. Amit most itt elmondott, az már rég megtörtént, és Bonifác eleinte örült is neki; de most már nem elégszik meg ezzel, neki a teste kell, élve vagy halva.

SZOLGABÍRÓ Ez, sajnos, igaz, nem bízik senkiben.

FRA ANGELO Saját magából kiindulva ítéli meg Pier Celestinót, pedig semmi közös tulajdonságuk nincs, hacsak az nem, hogy mindkettőjüket keresztvíz alá tartották.

SZOLGABÍRÓ Az Apostoli Kamara bíborosa szerint nagyon nyugtalanították a népi tüntetések és a csodák, amiket Pier Celestino útban hazafelétett. Okosabb lett volna ezekből kimaradnia.

FRA ANGELO Egy pápának tudnia kell, hogy a csodákat Isten műveli. Ha pedig az Atyaúrsten Bonifác pápa helyett Pier Celestinót választja végrehajtó eszközként, nyilvánvalóan Ő maga viseli ezért a felelősséget. Éppen ezért jobban tenné Bonifác, ha ezt Istentől kérné számon.

SZOLGABÍRÓ Ez is inkább a teológus dolga, semmint az enyém... *(Elhallgat, mert kulcs csikordul a zárban: a Poroszló tér vissza.)*

POROSZLÓ Most szóltak át a püspökségről, hogy az inkvizítornak megfájdult a torka. *(Általános nevetés, a Szolga bíró is nevet; az elképedt Poroszló nem tudja mire vélni.)*

SZOLGABÍRÓ (*a rabokhoz*) Ezzel pedig tisztázódott, hogy ügyetek az egyházi bíróságra tartozik. (*A Poroszlóhoz:*) Vezesse vissza Őket a helyükre, és adjon nekik mosdóvizet.

Míg a Poroszló az ajtón babrál, a Szolgabíró félrevonja fra Bartolomeót.

SZOLGABÍRÓ (*halkan*) Egy koldusnak álcázott besúgó árult el benneteket, akinek még enni is adtatok, amikor tegnap reggel a Morrone-hegyen találkoztatok. Értesítsétek erről Pier Celestinót, ha tudjátok. Óvakodjék az álcázott koldusoktól. Ha valami újabbat megtudok, szólok.

A szín elsötétül.

VIESTE, A GARGANO-FOKNÁL,
1295. MÁJUS

Pier Celestino ügyének végromlása

A cselekmény Viestében játszódik, a Gargano-fok mellett, megközelíthetetlen helyen, amely csak hajóval érhető el. Nagy barlangfélében vagyunk, mely a part fölött, a sziklás hegyoldalba van vájva. Fügekaktuszbokrok, néhány olajfa tenyészik a barlang szájánál; odakint, a sziklafal peremén, ösvény húzódik, mely a barlang előtt kis terasszá szélesül. Űőalkalmatosságul a kövek használatosak. 1295. Csendes májusi délután. Hat hónap telt el Celesztin pápa lemondása óta, akkor kezdődött bujdosása egyfelől VIII. Bonifác, másfelől a franciák ügynökei előtt. Pier Celestino a lenyugvó nap fényétől elárasztott barlangban pihen; egy szalmazsákon ül, hátát a sziklának vetette, szeme lehunyva. Gioacchino figyel, habozva, vajon felébressze-e, mert jelentenie kellene fra Clementino érkezését; de aztán mégsem ébreszti fel. A két fiatalember óvatosságból világi öltözéket visel. Fra Clementino a barlang szájánál, a földön ül.

FRA CLEMENTINO (*Pier Celestinóra mutat*) Alszik?

GIOACCHINO Alszik. Terád is rád férne egy kis alvás. Hány napig tartott, míg ideértél?

FRA CLEMENTINO Négy napig. Belefáradtam, de nem vagyok álmos. Sok mesélnivalóm van.

GIOACCHINO Nekem is. (*Legyőzi tétovázását.*) Concetta is velünk jön?

FRA CLEMENTINO Talán. Ha csak rajta állna, már rég itt volna; de apjával jön, s az öreggel tovább tart az út.

GIOACCHINO Csodálatos lány ez a Concetta. Míg mi a börtönben ültünk, ő bújtatta és táplálta a bujdosókat.

FRA CLEMENTINO Igen, pompás teremtés minden tekintetben. Ő vezetett el Pier Celestinóhoz?

GIOACCHINO Sohasem fogom elfelejteni. Majd még sokat beszélünk róla, most csak a legfontosabbat mesélem el, azt, ami Pier Celestinóra is vonatkozik. Este indultunk útnak hogy a poroszlók figyelmét elkerüljük. Hamarosan leszállt az éj. Szerencsére holdfényes, derűs ég volt. Hanem a hó csak egyre magasabb lett, úgyhogy végül már övünkig ért, Concetta ment elől, neki volt tehát a nehezebb dolga, én meg a nyomában. Többször is felajánlottam, hogy cseréljünk, de ő nem akart. „Te nem ismered az utat” – felelte. A hidegről, a farkasoktól való félelemről most nem is szólok; csak a büszkeség tartotta bennem a lelket, mert mégiscsak egy lány társaságában voltam. Egyedül vagy mással nem bírtam volna megtenni ezt az utat, feladtam volna habozás nélkül. Késő éjszaka érkeztünk, Isten akaratából, több órás kínszenvedés után, Pier

Celestino búvóhelyének közelébe. Akkor azt kérdezte Concetta: – „Látod ott fent azt a sötét sziklát?” – „Látom” – mondtam. – „Akkor jól van – felelte ő –, jó éjszakát, Isten áldjon meg.” Azzal megfordult, és elindult visszafelé. Úgy meglepődtem, hogy utolsó erőmet összeszedve, csak kiáltani tudtam utána: – „Concetta, Concetta!” – Megfordult. – „Tessék?” – „Nem mehetsz vissza ilyen későn, egyedül, pihenés nélkül, ez örülség – kiáltottam. – Pier Celestino agyonüt, ha megtudja, hogy így elengedtelek.” – „Ha csak ez bánt – felelte –, akkor ne nyugtalanodj, nem fogsz kikapni.” Azzal útnak eredt, le a völgybe. Engem persze nem az izgatott, amit a lánynak mondtam, nem érdekelt, hogy kikapok-e vagy sem; Pier Celestinóra csak azért hivatkoztam, mert úgy éreztem, valóban megérdemelnék pár nyaklevest, amiért egyedül visszaengedtem. De olyan fáradt voltam, hogy semmihez sem volt erőm. Így hát csak bambán bámultam utána még akkor is, amikor már eltűnt a ködben.

FRA CLEMENTINO Beszélte erről Pier Celestinóval?

GIOACCHINO Amint rátaláltam. De az sem ment könnyen, mert alighogy a kunyhójához vonszoltam magam, két hatalmas kutya ugrott nekem. Abból a fehér szőrű, nagy, félelmetes abbruzzói juhászkutya-fajtából való, amelynek megnyirbálják a fülét, hogy jobban halljon, és vasból kovácsolnak rá szegekkel kivert nyakörvet a farkasok ellen. Úgy rám rontott az a két bestia, hogy kis híján kiszorították belőlem a szuszt. Talán meg is halok, ha nem sietnek segítségemre a kunyhót őrző pásztorok, és karjukban be nem visznek a kunyhóba. A ruhámat széttépték, több sebből véreztem. Még az is megeshetett volna, hogy a kutyaharapás veszettséggel fertőz meg, de nem törődtem vele. A lényeg az, hogy mivel semmi másra nem tudtam gondolni, csak Concettára, hirtelen haragra gerjedtem Pier Celestino ellen, amint azt mindjárt hallani fogod. Legelső akadozó szavaimmal azt kezdtem magyarázni neki, milyen bátran és milyen fáradtsággal kísért engem oda az a lány, hogy milyen váratlanul fordult vissza anélkül, hogy megakadályozhattam volna, s így könnyen elképzelhető, milyen veszélyeknek tette ki magát. Arra kértem Pier Celestinót, küldje utána az egyik pásztorot, és vagy vesse ide vissza, hogy velünk töltse az éjszakát, vagy kísérje haza. Mikor befejeztem a mondókámat, izgatottan vártam, mit fog ő felelni erre, de csak hallgatott. Arra gondoltam, hátha nem is hallotta, amit mondtam, mert már öreg, vagy talán el is aludt. A kunyhóban csak néhány olajmécses világított, és még az arcvonásait sem tudtam jól ki-venni. Elkeseredtem. Nem tudtam, mitévő legyek. Fáradt voltam ugyan, meg a sebeim is fájtak, de csak rákezdtem újra, és karját rázva, hogy ébredjen már fel, nagy körülményesen megint elmeséltem a kalandunkat. Erre ő szokatlanul durván rám förmedt, de úgy, hogy ilyenek még sohase láttam, és azt kiáltotta: – „Hallottam, de most fogd be már a szád.” Ennyit mondott, Concettáról egy szót se. Abban a pillanatban gyűlöltem.

FRA CLEMENTINO Megértelek. A te lelkiállapotodban mást nem is lehetett volna várni. Csak higgadt fejjel tűnődhetnél volna el azon, vajon volt-e

Celestinónak valami oka, amiért így viselkedett, olyan oka, amiről te akkor nem tudtál, és amit én egyébként még most sem sejtek.

GIOACCHINO Csodálom bölcsességedet, de belőlem ez akkor hiányzott. Ha másnap talpra bírtam volna állni, elmentem volna, hogy többé semmi közösséget se vállaljak veled. Csakhogy másnap lázas beteg lettem, és szerencsére ott kellett maradnom. Szerencsére, mert így jobban megismertem Celestinót, és még inkább megszerettem.

Most veszik észre, hogy Celestino fölébredt, és hallgatja Őket. Fra Clementino felugrik, hogy kezet csókoljon neki.

FRA CLEMENTINO (*Pier Celestinóhoz*) Amikor megérkeztem, aludtál, és nem akartalak zavarni.

Pier Celestino is odaül közéjük a barlang szájához.

PIER CELESTINO Bocsássátok meg, ha tapintatlanul viselkedtem. Mikor fölébredtem, rögtön észrevettem fra Clementinót, és már üdvözölni akartam, amikor meghallottam, hogy engem szidtok; erre belefeledkeztem a hallgatástokba. Most már hiába kérném meg Gioacchinót, hogy folytassa, mintha még aludnék, mert ez már csak tettetés lenne.

GIOACCHINO Én viszont szeretném tudni, hogyan bocsátott meg nekem.

PIER CELESTINO (*fra Clementinóhoz*) Rám várt a kezdeményezés, mivel látószólag én voltam a hibás. Mikor Gioacchinomár jobban volt, és éppen egyedül találtam, így szóltam hozzá: – „Ha a múltkor hallgattam volna rád, és az egyik pásztort Concetta után küldtem volna, nagyobb vesztélyt hozok rá, mintha farkasok közé küldtem volna. Te nem tudhatad, hogy házigazdáinkat miféle fából faragták, és én ezt a jelenlétükben nem magyarázhattam meg neked.”

FRA CLEMENTINO Miféle fából?

GIOACCHINO (*gyermekes örömmel*) Ezek a pásztorok rablók voltak! Érted? Igazi rablók! Amilyenekről az abruzzói dajkák mesélnek a gyerekeknek, hogy a rémület elhajtja a gilisztáikat.

PIER CELESTINO Félelmes hírű banda volt ez, az úgynevezett Roncola-zsiványok. A legkülönbélebb gáztettek miatt körözték Őket, legszívesebben azonban jószáglórással foglalkoztak.

FRA CLEMENTINO Nem értem, miért segítettek akkor egy nyáj nélküli expápának. Hogyan vettek pártfogásukba?

PIER CELESTINO (*bosszantja ez a história*) Ugyanakkor jártak a rejtekhegyünk közelében, mikor rajtatok ütöttek a poroszlók. Fra Bartolomeo igazolta, hogy derék morronei pásztorok. Pedig Ők is csak expásztorok voltak.

FRA CLEMENTINO És ezért vettek pártfogásukba?

GIOACCHINO (*Pier Celestinóhoz*) Felelhetek én?

PIER CELESTINO De fogd rövidre. Csak fecséreld az időt az ilyen fecsegéssel.

GIOACCHINO Többször is elbeszélgettem a vezérükkel, egy ravasz és erős emberrel. – „Miért védelmezitek Pier Celestinót?” – kérdeztem tőle. Sértődötten válaszolt, mint aki bosszankodik, hogy azzal gyanúsítják: érdekből cselekszik. – „Mert közénk való. Ő is a mi hegyeink szülötte, a mi vérünk, és innen csak a testünkön keresztül vihetik el.” – És ezt Őszintén mondta. Bár az igaz, hogy Pier Celestino jó ürügy volt nekik

arra is, hogy fölöttébb gyümölcsöző vállalkozásokat bonyolítsanak le bosszúból a hatóságok ellen. (*Pier Celestinóhoz:*) Azt is el kellene mesélni, amikor egy egész ménest hajtottak el a lovas katonáktól, akiket a felkutatásunkra küldtek.

PIER CELESTINO Elég ebből. Majd később elmesélheted fra Clementinónak a hőstetteiket. Inkább arról szeretnék hallani, mi hír a mieinkről?

FRA CLEMENTINO Azért halogattam, mert rossz hír. Tudod, mi történt fra Angelo da Caramanicóval?

PIER CELESTINO Micsoda?

FRA CLEMENTINO Velünk együtt volt a sulmonai börtönben. De mert szembeszegült a vizsgálatot vezető teológussal, a bolsenai egyházi börtönbe vitték át, s ott – nem tudni, hogyan – hamarosan meghalt.

PIER CELESTINO (*fájdalmasan érintette a hírt*) Szörnyűség, példátlan elvetemültség, gyalázatos gonoszság. Így bánni ilyen tiszta és becsületes emberrel. (*Kezébe temeti arcát.*) Szegény Bonifác pápa, imádkozzuk, hogy Isten megbocsásson neki

FRA CLEMENTINO Marche tartományban nyílt utcán ostromozták meg rendtársainkat. Sokan a hegyekbe menekültek, és semmi hír róluk. Fra Liberatónak, fra Clarenónak és fra Ludovicónak viszont sikerült átszöknie Görögországba.

PIER CELESTINO Amíg én rablók védelmében tétlenkedtem, ez történt a fiaimmal, ez történt a testvéreimmel.

FRA CLEMENTINO Nem jöhettél el onnan?

PIER CELESTINO Nem lehetett.

GIOACCHINO Hiába próbáltam meggyőzni a vezérüket, folyton azt felelte: – „Becstelenség lenne elengedni titeket. A vendégszeretet a hegyek legfontosabb törvénye, Pier Celestino a mi földiink büszkesége.”

PIER CELESTINO Mikor pedig mégis rászánták magukat, lehetetlen volt útnak indulni.

GIOACCHINO A hófúvás miatt járhatatlanok voltak a szorosok. Minden ösvény eltűnt. Naponta találkoztunk farkasokkal. Így hát abban egyeztünk meg, hogy májusban szabadulunk tőlük. Azért nem előbb, mert áprilisban szokták kicsapni a ménest a legelőre.

PIER CELESTINO A pianói Szent János apátság főnöke egy halászbárkát bocsátott rendelkezésünkre, hogy Görögországba hajózhassunk. A Korinthoszi-öbölben, Achaia partján találkozunk majd barátainkkal. Csak a kedvező szelet várjuk. Fra Tommaso da Sulmona most is a halászokkal tárgyal.

FRA CLEMENTINO Tehát rászántad magad a számkivetésre? Ennek örülök. Itt örökös veszélyben vagy.

PIER CELESTINO Jól teszed, hogy emlékeztetsz rá: nem akartam elhagyni az országot. A számkivetés nemcsak szomorú dolog, hanem önmagunk vereségének a beismerése is; a terepet átengedjük az ellenfélnek. De mi mást tehetnék? Fiaim és testvéreim szétszóródtak. (*Égre emeli tekintetét.*) Csak annyit kértem tőled, Istenem, hogy békében élhessünk. De ezt sem adtad meg. Szabadság is csak annyi maradt, hogy választhatam: vagy Bonifác, vagy a francia király, vagy a lókötékek rabságát vállalom-e inkább. Különféle okokból egyiket sem vállalom. (*A két ifjú*

megindultan, csöndben hallgatja Pier Celestino panaszát.) Fiaim, nézzétek meg jól ezt a földet, ezt a tengert, ezt az eget, véssétek lelketekbe a képüket, hogy sokáig emlékezhesetek rájuk. Az embernek szeretnie kell a hazáját, de ha abban lakni sem lehet többé, és az emberi méltóságunkat is meg akarjuk Őrizni, jobb távozni. Elhatározásunkban nincs semmi kivetnivaló, mert nem a restség késztet rá, hanem küldetésünk kényszerít.

Jobbról belép fra Tommaso da Sulmona.

FRA TOMMASO (Pier Celestinóhoz) Atyám, a halászok üzenik, hogy a szél immár kedvező. Ha akarsz, indulhatunk.

PIER CELESTINO Máris indulunk. (Fra Tommasóhoz és fra Clementinóhoz:)

Még nem ismeritek egymást. Öreg társam, fra Tommaso da Sulmona, fra Clementino da Atri, világi öltözékben.

FRA TOMMASO Szólok a halászoknak. (*Elmegy.*)

GIOACCHINO (*gyors pillantást vált fra Clementinóval*) Nem várhatnánk holnapig?

FRA CLEMENTINO Jobb lenne, ha még várnánk.

PIER CELESTINO (*meglepődve*) Miért? Meggondoltátok magatokat?

GIOACCHINO és FRA CLEMENTINO Ugyan, dehogya.

PIER CELESTINO Akkor meg miért várjunk, ha egyszer kedvező a szél? Erre vártunk.

GIOACCHINO Mára vagy holnapra Matteo és Concetta is megérkezik.

FRA CLEMENTINO Szeretnék elbúcsúzni tőlük. Ki tudja, mikor találkozhatunk újra.

PIER CELESTINO Értem. Megyek, és szólok fra Tommasónak. Concetta olyan lány, aki megérdemli, hogy várjunk rá.

GIOACCHINO (*boldogan*) Örülök, hogy te szóltál.

PIER CELESTINO Csodálkozol?

GIOACCHINO Őszintén szólva, igen.

PIER CELESTINO És miért?

GIOACCHINO Ne tépjük fel a régi sebet. Tudom, hogy azon az estén Concetta nem a pásztorok miatt fordult vissza, akiről nem is tudta, hogy zshiványok, hanem azért, hogy ki ne hívja a rosszállásodat. Így van, ugye?

PIER CELESTINO Igen, így van, bár az is meglehet, hogy ő csak azért hivatkozott magában az én rosszállásomra, hogy erőt merítsen a visszaforduláshoz. Concetta sohasem töltött egyetlen éjszakát sem idegen fedél alatt valamelyik családtagja nélkül. De ez már más gondolatkör, és nem is érdemes mérlegelni, mert nem akarom elhárítani szemrehányásodat, ami érzékenyen érintett. Sohasem tudtam olyan nyájasan és fesztelesen beszélgetni a nővel, mint Krisztus urunk vagy mint Szent Ferenc. Én sem vagyok angyal, csak egy jámbor lélek, tele előítéletekkel, korlátokkal, gátlásokkal. Ami pedig Concettát illeti, vele ugyan sohasem beszéltem, de amit tudok róla, az csodálattal tölt el iránta. (*Szünet.*) Sokszor eszembe jutott: de kár, hogy nem férfinak született ez a lány.

GIOACCHINO (*nagy örömmel hallgatta Celestino szavait, de az utolsó mondat megütötte a fülét*) Miért? Nekem nagyon tetszik. (Fra Clementinóhoz:) Neked nem?

PIER CELESTINO Rosszul fejeztem ki magam. Azt akartam mondani, hogy az ő képességeivel, ha férfinak születik, megfelelő hivatást találhat magának.

GIOACCHINO De milyen értelemben? Érvényesülés szempontjából? Nem, nem erre gondolsz. De akkor mire? Én úgy vélem, hogy amit tesz, jól teszi, és akkor se tehetné jobban, ha férfi volna. *(Fra Clementinóhoz:)* Te mit gondolsz?

FRA CLEMENTINO Én is azt hiszem, hogy amit tesz, jól teszi.

PIER CELESTINO *(nevetve)* Kisebbségben maradtam, jobb, ha hallgatok.

Visszatér fra Tommaso.

FRA TOMMASO Sajnálom, hogy erőszakoskodom, de indulnunk kell. A szomszéd faluban már suttognak rólunk. Az egyik halászt sokáig faggatták a poroszlók.

PIER CELESTINO *(véget vet a halogatásnak)* Jobb, ha nem kockáztatunk, induljunk most mindjárt. *(Gioacchinóhoz:)* Concettáért majd mondunk a hajón egy Ave Mariát. Hiszel abban, hogy a lelkek találkozhatnak?

GIOACCHINO Hiszek. És Concetta is.

PIER CELESTINO Beszélgettetek erről?

GIOACCHINO Beszélgettünk, és ez megkönnyíti az elválást. Azt mondta: nem is lehetne másképp elviselni a magányt, csakis úgy, ha hiszünk a lelkek közötti kapcsolatban.

PIER CELESTINO *(elismerően)* Ezt mondta? Akkor valóban rendkívüli lány. Kár, hogy nem férfi. Bocsánat, ezt visszavonom.

A szín elsötétül.

Nincs menekvés

A színpad kivilágosodik. A szín az előzővel azonos. Egy hónappal később. Különféle részletekből arra lehet következtetni, hogy a barlangban laknak, de az előző szín óta idő telt el: akkor tavasz volt, most nyár van. A parthoz vezető ösvényen Matteo, a takács tűnik fel. Térdén alul érő ingszabású ruhát visel, fején csuklya; öreg, fáradt, elcsigázott; kínlódva cipel egy zsákot. A bejárathoz érve benéz, de nem lát senkit; leül a zsákra, hogy kifújja magát, és letörölje izzadtságát. Kis idő múlva a lányát hívja, aki, úgy látszik, csak lassan éri utol.

MATTEO Concetta?

CONCETTA *(még nem látjuk)* Itt vagyok, jövök már.

Kurta köpeny van a vállára borítva, fején jókora batyu, azt leteszi a földre. Az úti viszontagságok ellenére friss és fiatalos.

MATTEO Mi is ilyesféle helyen fogunk lakni. *(Megborzong.)* Az ilyen barlangok csak azért vannak, hogy a csúz ki ne pusztuljon a világból.

CONCETTA A tél beállta előtt valami jobbat keresünk.

MATTEO Volt valaki abban a sátorban, ott a parton?

CONCETTA Az egyik hajós anyja. Ő is elmesélte, amit már a fiától hallottunk. A Szent – mert így nevezi Pier Celestinót – kis híján odaveszett a hajótöréskor; csoda, hogy megmenekült, de másnap el is ment innen. Azt nem árulta el, hová. Itt csak a két fiatalember maradt.

MATTEO Hol vannak? Nem látom.

CONCETTA Az öregasszony már értük ment. Mesélte, hogy eleinte mindennap várták, de aztán elszállt a reménységük.

MATTEO *(keseregve)* Sose fogom megszokni ezt a helyet. Itt minden olyan ellenséges: a hegy, a növényzet, a tenger. Mikor a bárkában ültem, azt hittem, odaveszünk.

CONCETTA Csak azért látszik olyan szörnyűnek, mert nem szoktunk hozzá. Ugye hallottad, milyen szépen énekelt a hajósemer? Tehát nem fogtunk veszedelemben.

MATTEO *(meg-megborzong)* Mennyi víz, jóságos Isten, képzelni sem tudtam volna ennyi vizet. Minek ennyi víz? Ezt a cigányéletet nem nekem találták ki.

CONCETTA Nekem se, és ezért remélem, hogy a csavargásnak nemsokára vége szakad. Gondoljunk csak arra, mit ígért a pianói Szent János apátság főnöke. Hogy segít majd egy takácsműhelyt berendezni. Még azt is ígérte, hogy alig győzzük majd a rendeléseket.

MATTEO Emlékszem én jól. De tudod-e, még újrakezdeni is milyen nehéz a mi szakmánkban? És ha újrakezdjük, vajon békén hagynak-e? Nem kell-e majd onnan is továbbmenekülnünk, mint a bűnösöknek.

CONCETTA Apám, mit is felelhetnék? Reméljük, nem.

A lány rendezkedni kezd a barlangban, mintha csak otthon volna. Egy sarokban piszkos fehérneműt talál, összeszedi, elindul mosni.

MATTEO *(tovább panaszkodik)* Pier Celestino hívott ide minket, de ha ő nincs, hát mihez kezdjük?

CONCETTA Talán itt van a közelben. Talán üzent valamit nekünk. Majd a kispapok megmondják. Légy türelemmel. Sulmonába nem mehetünk vissza, a báró megvonta a patak használatának engedélyét, a hatóság meg száműzött minket.

MATTEO Nyughass már egy percre. Hová mégy azzal a fehérneművel?

CONCETTA Mosni. A halász anyja mutatott egy közeli forrást, az éppen jó lesz mosóteknőnek.

Örömkialtások hallatszanak, futva jön fra Clementino és Gioacchino. A találkozás igen szívélyes, hosszan rázzák egymás kezét, s fel-felkiáltanak: Végre, végre, hogy vagytok, nahát, ennyi idő után!

GIOACCHINO Már nem is mertünk várni rátok.

CONCETTA *(tréfás szemrehányással)* Kicsiny hitű.

MATTEO Miattam késtünk. Nem érzem jól magam, beteg vagyok.

CONCETTA Pier Celestino hol van?

Ez a kérdés zavarba ejti a két ifjút.

GIOACCHINO Annyi mesélnivalónk van. Hol is kezdjük?

CONCETTA A hajótörésről hallottunk. Hajóra szálltatok, hogy Görögországba induljatok, de a tenger viharosra fordult. És aztán?

GIOACCHINO Mire ismét partot értünk, hallottuk, hogy a közeli faluba valamiféle küldöttek érkeztek, hogy elfogják Pier Celestinót.

FRA CLEMENTINO Minden lépését figyelték. Nehéz volt elrejtőznie. Mégse merték rátenni a kezüket, mert félték a lakosságtól.

GIOACCHINO Végül aztán egy vámtiszt jelentette a feletteseinek, hogy Pier Celestino itt rejtőzik, a Gargano-fok közelében. Mikor a király a jelentést megkapta, igyekezett tisztességes színezetet adni az elfogatásnak. Egy püspököt küldött érte, aki a Jeruzsálem pátriárkája címet viseli, s vele egy sor nemesembert, családotstul. Úgy kellett Pier Celestino elé járulniok, mintha hódoló küldöttségbe jöttek volna. Ő azonban nem volt hajlandó komédiázni, és fogolynak nyilvánította magát.

CONCETTA Miért nem szökött meg? Miért hagyátok?

FRA CLEMENTINO Igyekeztünk rábeszélni. De a másodszori szökésről már hallani sem akart, pedig magyaráztuk neki, milyen könnyű volna. Talán attól félt, hogy terhünkre lenne. Talán azt hitte, nélküle könnyebben boldogulunk.

GIOACCHINO Azt mondta: „Az én testem nemsokára már úgyis a férgek martaléka lesz; miért ne legyen addig is Bonifác pribékjeinek a martaléka? Persze, csupán a testem, semmi más.” – Csak Tommaso da Sulmonának engedte meg, hogy elkísérje. Őt ismeritek.

CONCETTA És ti túrtétek, hogy pribékek kezére kerüljön.

FRA CLEMENTINO Aki az Úrban bizakodik, olyan szilárd, mint a Sion hegye. Már semmi sem rendíti meg.

GIOACCHINO Mikor magunkra maradtunk, belevetettük magunkat a munkába, amit kijelölt számunkra. Üzenetközpontot alakítottunk, hogy összeköttetést tartsunk a Görögországba menekültek meg az országban szétszéledt barátaink között. Ezt mi kereskedelmi tevékenységnek álcázzuk, hogy ne keltsünk gyanút. Vannak hajósok, akik segítenek. Fra Clementino például éppen tegnap tért vissza Görögországból Clareno és fra Ludovico írásműveivel. Ma este felolvassuk nektek belőle: megkapó írások. Már neki is fogtunk a másolásnak. (*Concettához:*) Rád is számítunk meg a sulmonai barátnőidre, segítsetek eljuttatni a híveinkhez. A meghirdetett zarándoklatokat is felhasználhatjátok, ezt még megbeszéljük. Ne feledd, hogy Pier Celestino többször is emlegetett téged, amikor lelkünkre kötötte a teendőket.

FRA CLEMENTINO Mondjuk el neki, milyen tisztelettel és bizalommal beszélt róla Pier Celestino?

CONCETTA (*elpirul*) Nem is ismert! A zarándokútról még beszélhetünk, most azonban sürgősebb teendőnk van. Tudjátok hová vitték?

GIOACCHINO Honnan tudnánk? Bonifáctól?

CONCETTA Ha ide nem hozzák a hírét, nekünk kell a hírnek elébemenni. Nem most meséltétek, hogy fra Clementino még Görögországba is elutazott?

MATTEO Nehéz dolog azt megtudni, lányom, hogy hová zárták Pier Celestinót, és még nehezebb a közelébe jutni.

CONCETTA Hol van az megírva, hogy nekünk csak a könnyű feladatokat kell elvégeznünk? Már megbocsássatok, nem azért mondom, hogy megbántsalak benneteket de nem értem, hogyan hunyhatjátok le nyu-

godtan a szemeteket, amíg nem tudjátok, él-e, hal-e, s ha meghalt, hát
hogyan halt meg? Lehet, hogy szüksége van ránk.

A szín elsötétül.

VIII. Bonifác és Pier Celestino

Nagy teremben, dobogón, baldachinos karosszék: VIII. Bonifác házi trónusa. Körös-körül székek. Pier Celestino szokott öltözékében a terem sarkában áll; nagyon kimerült, az ablakfélfának támaszkodik, hogy össze ne essen. Belép Bonifác, azonnal a trónjához siet, otthonosan elhelyezkedik rajta.

BONIFÁC *(egy ideig vizsgálja Pier Celestinót, beható tekintettel, aztán int, hogy üljön le a jobbján levő székre)* Leülhet. Kár, hogy nem engedte, hogy az orvosom megvizsgálja.

PIER CELESTINO *(meghajol, leül)* Nem vagyok beteg.

BONIFÁC Az öregség is betegség.

PIER CELESTINO De annak csak az Úristen a meggyógyítója.

BONIFÁC Azt is jelentették, hogy mióta idehozták, egy falatot sem evett. Miért? Fél, hogy megmérgezik?

PIER CELESTINO Mindig szűkösen táplálkoztam. Vannak szegény emberek, akik még nálamnál is kevesebbet esznek, pedig reggeltől estig dolgoznak.

BONIFÁC Hogy érzi magát a házamban? Van valami panasza?

PIER CELESTINO Miért volna? *(Felnéz a mennyezetre, és szárazon megjegyzi:)* Nem esik be az eső.

A pápa elneveti magát, és egy ideig csendesen mustrálgatja „vendégét”. Szinte meghatódik egy kicsit.

BONIFÁC Ha visszagondolok, milyenek is láttam Nápolyban, pápasága első heteiben, és milyen most...

PIER CELESTINO *(meglepődve)* Milyen vagyok?

BONIFÁC Őszinte tiszteletet, sőt szeretetet éreztem akkor. Különös, gondoltam, különös, egy ilyen vágású keresztény ebben a mi világunkban. Mint egy tündérmese, mint egy álom...

PIER CELESTINO Hamar felébredtem, és rájöttem, hogy az álom lidércnyomásos valóság. Köszönöm, hogy segített ebben.

BONIFÁC Ha hallaná, mennyi számárságot fecsegnek össze arról, hogy én milyen mesterkedésekkel mondtam le...

PIER CELESTINO De remélem, Szentséged tudja, hogy én ezt szabad akaratomból tettem?

BONIFÁC Tudom. Az én szerény tanácsaim csupán néhány részletkérdésre vonatkoztak.

PIER CELESTINO Akkor hát hogyan képzelhette, hogy én visszaárhítom a pápai trónt?

BONIFÁC *(határozottan)* Erre sohasem gondoltam, erről biztosíthatom. Ha kénytelen voltam is kiadni néhány szigorú parancsot, csak azért tet-

tem, hogy megvédjem a visszaélésektől, melyeket személyével és a nevében elkövethettek volna, akarata ellenére.

PIER CELESTINO Isten segítségével meg tudom védeni magam. (*Halkan, de határozottan:*) Ezt tapasztalni fogja.

BONIFÁC Csak nem gondolja, hogy a pápa egy húron pendül az egyház ellenségeivel?

Pier Celestino nem felel. A pápa nem faggatja tovább, hanem saját nehézségeiről kezd beszélni.

BONIFÁC Mivel visszavonult az élettől, nem tudja, milyen súlyos dolgok történtek azóta. Kötelességem erről beszámolni. A Colonnák zendüléséről most nem is szólok, az semmiség. De Párizsból és Londonból igen rossz hírek érkeznek. Elkerülhetetlennek látszik, hogy Edward angol király és Szép Fülöp francia király összecsap a Szentszékkal. Én azonban jottányit sem engedek. Elérkezett az ideje, hogy az egész kereszténység és az összes államok előtt ünnepélyesen felvessük a tekintély alapvető elvét. Elég volt a kibúvókból és a megalkuvásokból. A római egyháznak vissza kell térnie Ince pápa és Gergely pápa nagy korszakához. Látja, hová jutott Európa: a nagy uralkodók eltűntek. Ki lehet ellenünk? Miféle hatalom? Miféle eszme? Amiképpen Nagy Szent Gergely ki tudta használni a Bizánci Császárság gyengeségét...

PIER CELESTINO (*félénken felemeli a kezét*) Megengedne egy szót? Az én aggodalmam, őszintén szólva, egészen más természetű, Szentatyám. Én inkább Krisztus egyházának elvilágiasodásától vagyok megrémülve. Nem ismerem az egyházra.

BONIFÁC Hát nem érti, hogy az egyház éppen ma nem vonulhat vissza a politikai arénából? Mi lenne Európából a mi bátor közbelépésünk nélkül? Amíg nem késő, az egyháznak ex cathedra vissza kell követelnie előjogait a világi intézmények fölött. Ennek jogosságát egyetlen teológus sem vitatja. Krisztus ránk hagyta az oldás és a kötés hatalmát: potestas legandi atque solvendi in coelo et in terra. Szent Pálnak a rómaiakhoz írott levelében ez tömören így hangzik: „Omnis potestas a Deo” – minden hatalom Istentől való. Ha van egységes emberi nem, miért legyen többféle hatalom? Az egyháznak, mint az isteni akarat végrehajtójának, mindkét karddal küzdenie kell, a szellemivel a papság által, és a világgal a bizalmára méltó királyok és hadvezérek által.

PIER CELESTINO Szentatyám, mondhatok valamit, ha nem veszi rossznéven? Én a kardnak semmiféle fajtáját nem kedvelem.

BONIFÁC Azt azonban mégse tagadhatja, hogy a kardok igazgatják a világot.

PIER CELESTINO (*szelíd határozottsággal*) Nem becsülöm a hatalmat, sőt rossznak tartom. A legfőbb keresztény parancsolat a szeretet. Az utóbbi hónapokban, míg Szentséged poroszlói előtt bujdostam, végképp meggyőződtem arról, hogy az egyház minden bajának gyökere a hatalom kísértése.

BONIFÁC Tehát ellenségeinknek engedné át a hatalmat?

PIER CELESTINO A mi országunk nem e világról való. A mi országunk...

BONIFÁC (*türelmetlenül*) Ismerem a jövendöléseket, ifjúkoromban magam is elszórakoztam velük. Krisztus Evangéliuma tehát a világ közeli végét

jósolta volna meg? Vannak, akik szerint igen. Ám a világ még mindig áll, nem?

PIER CELESTINO Nem hiszem, hogy a kereszténységnek azért kellene megtagadnia önmagát, és berendezkednie a világban, mert az esetleg örökké fennmarad.

BONIFÁC Nem az számít, hogy meddig marad fenn. Honnan tudhatnám? És honnan tudhatnák mások? A lényeg, hogy amíg fennáll, az egyház felsőbbségének kell benne érvényesülnie, s ez az egyetlen lehetséges realitás.

PIER CELESTINO De mi lett a kereszténységből, mióta berendezkedett a világban? Melyik változtatta meg a másikat? Ne feledjük, hogy a kereszténység a keresztfán sarjadt...

BONIFÁC Azt akarja mondani, hogy maradt volna inkább a keresztfán?

PIER CELESTINO Hagyjuk azt, hogy ki mit akar mondani. Mi jogon nevezük magunkat keresztényeknek? Mit jelent ma a kereszt a keresztényeknek? Dísz tárgy. Kétlem, hogy valamennyien ugyanabban az Istenben hiszünk. Erősen kétlem.

BONIFÁC A mi hitünk keresztény hit, ezt ne merje tagadni.

PIER CELESTINO A hit elválaszthatatlan a reménytől és a szeretettől. Hogy férnek ezzel össze a keresztény hadseregek, keresztény háborúk, a keresztény bíróságok és hasonló bectelenségek?

BONIFÁC Ez a fogalom, hogy keresztény, a végső célt, a szándékot, az igyekezetet jelenti.

PIER CELESTINO Nem lehet jó cél érdekében gyilkolni. A jó cél érdekében csak jót lehet tenni, szeretni, segíteni, megbocsátani.

BONIFÁC Mégis azt kell tehát mondanom, hogy mivel a politikai hatalom kiküszöbölhetetlen, azt az egyház ellenségeinek akarná átengedni? Ez a lényeg. A többi csak levegő.

PIER CELESTINO A lélek is?

BONIFÁC Nem kedvelem a szójátékokat.

PIER CELESTINO Én sem. De legalább igyekezzünk egymást megérteni, ha meggyőzni nem is tudjuk egymást. Valahányszor a valóságra kerül szó, melyet tudomásul kell venni, mindig a hatalmi intézményekre tereli a beszélgetést, én viszont a lelkekre. Vagy tévedek?

BONIFÁC Elválasztható egymástól ez a két fogalom? Vajon a lelkek nem az intézményektől függenek-e?

PIER CELESTINO Lehetséges, de a kereszténység feladata mégis az, hogy az igazság segítségével szabadítsa fel a lelkeket az intézmények hatalma alól. Isten nem intézményeket teremtett, hanem lelkeket. Nem az intézmények halhatatlanok, hanem a lelkek; nem a királyságok, nem is a hadseregek, sem a nemzetek, de még az egyházak sem. *(A pápa türelmetlenül legyint, hogy erre nem is válaszol; rövid szünet után Pier Celestino folytatja:)* Ha Szentséged most kinéz ezen az ablakon, a székesegyház lépcsőjén egy beteg öreg koldust láthat, aki már semmit sem tud erről a világról; reggeltől estig ott áll. És ennek az embernek a lelke egymillió, ezermillió év múlva is élni fog, mert Isten így teremtette. Addigra pedig az egész Nápolyi Királyság, Franciaország, Anglia és az

összes többi ország hadseregestül, bíróságostul és mindenestül semmivé lesz.

BONIFÁC Nevetnem kell a példáján, Pier Celestino. Nem gondolja, hogy ennek a nyomorúságos léleknek, akit annyira a szívéen visel, az üdvössége vagy a kárhozata attól a támogatástól függ, melyet ezen a világon valamelyik jótékonyági intézménytől kap?

PIER CELESTINO Engedelmevel: ellent kell mondanom. Nem, nem attól függ, hanem csakis Isten könyörületességétől. Az éhségét csillapító elemózsiát akár egy pogány intézménytől is megkaphatja. Amint azt Szentséged nálamnál is jobban tudja, a kereszténység több, mint jótékonyág. A kereszténység a szeretet, irgalmas szeretet, még ellenségeink szeretete is...

BONIFÁC S a többi, s a többi, tudjuk jól. De azt miért nem akarja elismerni, hogy ezekből a hősies parancsolatokból képtelenség volna kormányzati rendszabályt csinálni?

PIER CELESTINO Elismerem, Szentatyám, hogy kormányzati szabálynak képtelenség volna. De ha a kereszténységet megfosztjuk ezektől az úgynevezett képtelenségeitől, melyek a világi hatalom gyakorlására alkalmatlanná teszik, mi marad belőle? Hiszen a józan ész, a jóakarát és más természetes erények már Krisztus előtt is virágoztak, és ma is sok pogányra jellemzők. Mi az a többlet, amit Krisztus adott nekünk? Éppen ezek a képtelenségek. Azt mondotta: szeressétek a szegényeket, az alázatosakat és megnyomorítottakat, szeressétek ellenségeket, ne törődjétek a hatalommal, az érvényesüléssel, a tisztséggel, ezek mind mulandó dolgok, méltatlanok a halhatatlan lélekhez...

BONIFÁC Kérem, hagyja abba. Amíg pápa volt, kénytelen voltam végighallgatni ezeket a falusi plébánoshoz illő bölcsességeket, de most már, őszintén szólva, nem bírom elviselni őket. *(Szünet.)* Hogy ne vesztegessük tovább az időt, közlöm, hogy pápa mivoltomban milyen tetteket várok kegyelmedtől. Az egyház, mint már említettem, nagy nehézségekkel küzd, és szüksége van arra, hogy minden gyermekét egyesíthesse. VII. Gergely nem habozott megfosztani a tróntól IV. Henriket, és én, ha szükséges, követni fogom példáját, nem riadok vissza attól az Istentől kapott jogomtól, hogy kiközösítsek, elmozdítsak, átokkal sújtjak.

PIER CELESTINO *(összetett kézzel könyörög)* Legyen türelmesebb Szentséged, legyen részvétell az üldözöttek iránt. A mi Urunk ebben is példát adott. Tedd vissza a kardot hüvelyébe, mondotta Péternek. Ha szépszerével nem tudjuk legyőzni ellenségeinket, hogyan győzhetnénk le őket fenyegetésekkel.

BONIFÁC Kértem már, hogy hagyja ezeket a közhelyeket, engem nem hat meg velük. *(Igen keményen:)* Feleljen a kérdéseimre. Először is: hajlandó-e nyilvánosan elítélni az Ubertino da Casale, Clarenó és esztelen híveik által terjesztett eretnek tanokat?

PIER CELESTINO *(kissé zavartan)* Nincs okom jóhiszeműségükben kételkedni. Hogyan lehetnék én az ő lelkiismeretük bírása? Különben is számkivetésben vannak.

BONIFÁC *(öklével a karosszék karfájára csap)* Védelmükre merészel kelni? Tudja-e, hogy legutóbb már Rómába is eljutott egyik eretnek írásuk?

PIER CELESTINO *(elmosolyodik)* Rómába is?

BONIFÁC Biztosíthatom, hogy ezek a barátai előbb vagy utóbb a kezembe kerülnek, és akkor megkapják, amit megérdemeltek.

PIER CELESTINO *(felbátorodik)* Lehetséges, Szentatyám, hogy ebben a szomorú században a keresztény név becsülete Isten akaratából ezekre a szegény barátokra bízott.

BONIFÁC *(örjögő dühvel)* Hogy merészeli a saját házában védeni, sőt magasztalni ezeket a gazfickókat? Tudja, mi vár magukra?

PIER CELESTINO *(szomorúan)* Nem ijedek meg semmitől, Szentatyám, csupán a lelkéért aggodom. Erőszakot alkalmazni a saját hittestvéreivel szemben, vallási jellegű nézeteltérések miatt, ez szentségtörés, ez bűn a Szentlélek ellen.

BONIFÁC *(ordítva felugrik)* Parancsolom, hogy hallgasson el. *(Egy heves asztmaroham néhány pillanatra elnémítja.)* Semmit sem akarok kérdezni többé, és nincs is semmi mondanivalóm. Visszautasította baráti jobbjomat, nincs értelme többé, hogy a házában maradjon.

PIER CELESTINO *(Ő is felállt, remeg az izgalomtól)* Ebben a házban én nem vendég vagyok, hanem rab, s ezt jól tudja. Elküld innen? Jól van. *(Rosszul leplezett aggodalommal:)* Visszaereszt a fiaimhoz?

BONIFÁC *(leszállt a trónusáról, és az ajtó felé indult; hirtelen megfordul, és Pier Celestinóra néz)* Hogy merészeli? ... Nem és nem. Megérdemli a sorsát.

PIER CELESTINO *(mélyen meghajol, nyugodtan mondja)* Imádkozni fogok érted.

A szín elsötétül.

A titokzatos vég

Gyéren megvilágított utcasarok Anagniban. Concetta egy kapu mellett, a kerítésen ül; lába között, kofa módra, gyapjúgombolyagokkal tele kosár. Időnként kántálni kezd: – „Gyapjút vegyenek, maiellai gyapjút.” Kisvártatva Gioacchino is megjelenik, paraszti öltözékben, vállán tarisznya.

GIOACCHINO *(halkan odasúgja Concettának)* Megtaláltam a földidet egy kolostorban.

CONCETTA Tud valamit róla?

GIOACCHINO Azt hiszem.

CONCETTA Jót?

GIOACCHINO Mindjárt itt lesz, majd ő elmondja.

Az öreg Tommaso da Sulmona sántikál el mellettük, rájuk se néz, meg se áll.

CONCETTA *(csalódottan Gioacchinóhoz)* Nem ismert meg.

GIOACCHINO Dehogynem... Már jön is vissza.

Fra Tommaso visszajön, és odalép a lányhoz, mintha a gyapjú érdekelne.

CONCETTA Áldjon meg az Isten, fra Tommaso.

FRA TOMMASO Béke veled, Matteo takács derék leánya.

CONCETTA Szeretnék tudni, hol lehet most Pier Celestino, hogy van, és tehetünk-e érte valamit.

FRA TOMMASO *(egy gyapjúgombolyagot vizsgálgat)* Egy darabig Anagniban őrizték, a Caetani-palotában. a székesegyház mellett...

CONCETTA Tudjuk, hol van az, megmutattattuk magunknak, és éppen azon tűnődtünk, hogyan juthatnánk be oda.

FRA TOMMASO De már nincs ott. Csak addig tartotta ott Bonifác, amíg azt remélte, hogy felhasználhatja. Mikor látta, hogy nem tud vele zöld ágra vergődni, dührohámában a fumonei sziklavárba vitette.

CONCETTA Fumone? Messze van innen?

FRA TOMMASO *(óvatosan körülnéz)* Homályos ez a kapualj, nem látom jól a gyapjúdat. Menjünk arrább, ahol több a fény.

Előbbre jönnek a rivaldához, a gyapjús kosárral meg a tarisznyával.

FRA TOMMASO *(miután még egyszer körülnézett)* Látjátok azt a tornyot amott a sziklacsúcson? Az ott Fumone. Szomorú emlékű hely. A raboknak csak akkora cella jut, mint egy sírkamra, csak négykézláb lehet bemászni, és ablaka sincs.

CONCETTA Hogyan lehet a közelébe jutni?

FRA TOMMASO Csak Alatriig mehettek, addig a nagy faluig a hegy lábánál. A sziklát fegyveresek őrzik.

CONCETTA *(könnyes szemmel néz a vár irányába)* Szegény kedves öreg. Az ő korában durva és ádáz emberek között, mint afféle veszedelmes gonosztevő, éppen ő, aki olyan jó és szelíd és megértő volt mindenkihez. Mit ér a mi szeretetünk, ha egyszer semmit sem tehetünk érte?

GIOACCHINO *(fra Tommasóhoz)* Mi a szándékuk vele? Mit gondolsz?

FRA TOMMASO *(halkan, bizonytalanul, csüggedten)* Talán újra felkínálnak neki valami alkut. Azt is visszautasítja. Akkor pedig megölik. Utána meg szentté avatják. Ne is próbáljuk ezt megérteni. Vannak szentek, akiknek az élete az egyház legsötétebb titkai közé tartozik.

NEMESKÜRTY ISTVÁN fordítása